

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Mgr. Iva Kounovská

Povinný díl v občanském zákoníku

Rigorózní práce

Pověřený akademický pracovník: Prof. JUDr. Jan Dvořák, CSc.

Tematický okruh: Občanské právo

Datum vypracování práce: 20. 02. 2018

Povinný díl v občanském zákoníku
The statutory portion in the Civil Code

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předkládanou rigorózní práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 220 327 znaků včetně mezer.

Mgr. Iva Kounovská

V Praze dne 20. 02. 2018

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří ochotně odpovídali na mé dotazy, věnovali mi svůj čas na konzultace a tím nemalou měrou přispěli ke zdárnému průběhu a dokončení této práce.

Jmenovitě děkuji panu Prof. JUDr. Janu Dvořákovi, CSc. za odborné vedení, pomoc a cenné rady při zpracování mé rigorózní práce.

Dále patří dík mým skvělým rodičům, bez kterých bych nikdy nedošla tak daleko a kteří mě celý život podporují a pomáhají tak dosáhnout mých cílů.

Svému drahému snoubenci Romanovi v neposlední řadě děkuji za bezmeznou podporu a hlavně trpělivost, kterou se mnou v posledních měsících musel mít.

VĚNOVÁNÍ

Věnováno mým milovaným prarodičům.

OBSAH

Úvod	10
1. Vymezení základních pojmů	16
1.1. Dědické právo	16
1.1.1. Principy dědického práva.....	18
1.2. Pozůstalost a dědictví	20
1.3. Dědické tituly.....	22
1.3.1. Dědická smlouva	22
1.3.2. Závěť.....	23
1.3.3. Zákonná posloupnost	24
1.3.4. Pořadí dědění podle dědických titulů	24
2. Povinný díl.....	26
2.1. Charakteristika	26
2.2. Historický vývoj	27
2.3. Výpočet povinného dílu	29
2.3.1. Právo na peněžní plnění	29
2.3.2. Soupis a odhad majetku	32
2.3.3. Výpočet povinného dílu a vyúčtování	35
2.3.4. Dohoda o odbytném.....	36
2.3.5. Dohoda jiného druhu	38
2.4. Započtení na povinný díl a na dědický podíl	39
2.4.1. Povinnost něco vydat.....	40
2.4.2. Hodnota plnění při započtení	42
2.4.3. Započtení na povinný díl	43
2.4.3.1. Započtení na povinný díl vůči nepominutelnému dědici	44
2.4.3.2. Další započtení na povinný díl.....	46
2.4.4. Započtení na dědický podíl	48
2.4.4.1. Způsob výpočtu	49
2.4.4.2. Náležitosti započtení na dědický podíl	49

2.4.4.3.	Započtení na dědický podíl provedené soudem	50
2.4.5.	Spory o zápočet	51
2.5.	Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu	52
3.	Povinný díl a nepominutelný dědic	54
3.1.	Okruh nepominutelných dědiců a jejich povinný díl.....	56
3.1.1.	Výměra povinného dílu.....	57
3.2.	Podoba povinného dílu	58
3.3.	Osoba bez práva na povinný díl	60
3.4.	Ochrana nepominutelného dědice.....	61
3.4.1.	Neplatné vydědění	62
3.4.2.	Ochrana vědomě opominutého dědice	63
3.4.3.	Ochrana nevědomě opominutého dědice	65
3.4.4.	Vyrovnání práva na povinný díl	66
4.	Povinný díl a vydědění	68
4.1.	Charakteristika vydědění	69
4.2.	Důvody vydědění.....	71
4.2.1.	Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi	72
4.2.2.	Neprojevování opravdového zájmu	73
4.2.3.	Odsouzení pro trestný čin	74
4.2.4.	Vedení trvale nezřízeného života	75
4.3.	Vydědění nepominutelného dědice.....	76
4.3.1.	Zadlužený dědic	77
4.3.2.	Marnotratný dědic	77
4.4.	Právo na povinný díl při vydědění	78
4.5.	Forma prohlášení o vydědění	79
4.5.1.	Alografní a holografní forma	79
4.5.2.	Veřejná listina	80
4.5.3.	Prohlášení o vydědění s úlevami	82
4.6.	Negativní závěť	83

4.7.	Vydědění mlčky a po právu	84
5.	Povinný díl a dědická nezpůsobilost	85
5.1.	Důvody dědické nezpůsobilosti.....	86
5.1.1.	Čin povahy úmyslného trestného činu.....	87
5.1.2.	Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli	88
5.1.3.	Odpuštění	89
5.1.4.	Dědicky nezpůsobilý manžel nebo rodič	90
5.1.4.1.	Dědicky nezpůsobilý manžel	90
5.1.4.2.	Dědicky nezpůsobilý rodič.....	91
6.	Komparace povinného dílu v české a rakouské právní úpravě.....	92
6.1.	Koncepce povinného dílu.....	94
6.2.	Nepominutelný dědic	95
6.3.	Vyloučení z práva na povinný díl.....	95
6.4.	Výše povinného dílu	96
6.5.	Forma povinného dílu	97
6.6.	Nárok na povinný díl	98
6.7.	Splatnost povinného dílu	99
6.8.	Vydědění	100
6.8.1.	Důvody vydědění.....	100
6.8.2.	Forma vydědění a jeho odvolání	103
6.9.	Ochrana nepominutelného dědice.....	103
6.10.	Zkrácení povinného dílu.....	105
6.11.	Výpočet povinného dílu	106
6.12.	Započtení na povinný díl.....	107
6.12.1.	Obdarování osoby oprávněné z povinného dílu.....	108
6.12.2.	Obdarování osobám, které nejsou oprávněny z povinného dílu ..	108
6.12.3.	Výjimky.....	109
6.12.4.	Ohodnocení daru	110
7.	Komparativní konkluze.....	111

7.1. Obecné shrnutí.....	111
7.2. Diferenciace	111
7.2.1. Analýza	113
7.3. Kongruence	114
7.4. De lege ferenda.....	115
Závěr	117
Seznam použitých zdrojů.....	120
Abstrakt	126
Abstract.....	128

ÚVOD

Jedním z důvodů, proč jsem zvolila povinný díl a další právní instituty s ním úzce spojené jako téma své rigorózní práce, jen bezpochyby ten, že spadá do podle mého názoru té nejzajímavější oblasti, kterou se notář při výkonu svého povolání zabývá. A to do oblasti dědického práva. Není důvod si myslet, že by obchodní právo, manželské smlouvy a úschovy byly nezajímavé, nicméně dědické právo jako takové se dotýká všech z nás, a to bez rozdílu. Je to právě dědické právo, se kterým se všichni setkáme v průběhu života, ať už dříve či později. V případě úmrtí někoho v rodině či v případě, kdy chceme ještě za života upravit majetkové poměry po své smrti. Zároveň je to právě dědické právo, které doznalo řady zásadních změn spojených s přijetím nového občanského zákoníku a jeho vstupem v účinnost dne 1. 1. 2014.

Předchozí občanský zákoník z roku 1964 je jistě základem pro tvorbu nového občanského zákoníku, nicméně sám se dědickým právem v tak široké míře nezabýval. Ostatně je to vidět i opticky – podle počtu paragrafů, které mu věnoval. Pro konkrétnější představu uvádím, že jich bylo pouze 41. Dnes se však člověk musí seznámit s celkem dvěma sty čtyřiceti šesti paragrafy. To je vlastně šestinásobek původní hodnoty a zároveň nárůst o 500 %!

Tato rigorózní práce tedy pojednává o institutu povinného dílu. Právo na povinný díl má pouze nepominutelný dědic, kterým je v současné době dítě zůstavitele, a nedědí-li, jsou jimi jeho potomci. Povinným dílem se pak rozumí určitý podíl na pozůstalosti, kterým musí být nepominutelnému dědici zanechán ničím nezatížen.

Je obecně známou a také často zmiňovanou okolností, že se hlavním inspiračním zdrojem nového občanského zákoníku stala česko-rakouská právní tradice reprezentovaná nejen obecným zákoníkem občanským z roku 1811, ale také vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937. Tato skutečnost přispěla nemalou měrou k tomu, že doznalo právní zakotvení

postavení nepominutelného dědice a institutu povinného dílu v novém občanském zákoníku¹ zcela novou podobu.

Jak bylo zmíněno, vedle povinného dílu se budu zabývat i postavením nepominutelného dědice, neboť právě jeho se právní úprava povinného dílu dotýká především; nepominutelný dědic je klasickým pojmem soukromého práva, a jak je ze samotného pojmenování patrné, jde o osobu, která nemá být při dědění opomenuta. Na tohoto nepominutelného dědice by měl zůstavitel v případě pořízení pro případ smrti pamatovat a zanechat mu alespoň jeho zákonem stanovený povinný díl.

Právní úprava dědění byla v našem občanském právu v průběhu kodifikací z 50. a 60. let postupně výrazně redukována, neboť v předchozím společenském zřízení nebyly potřeba a zájem věnovat výraznější pozornost péči o přechod větších majetkových podstat. V úpravě práva dědického se tak nejvýrazněji projevíly někdejší simplifikační tendence totalitního zákonodárství.

„Nová úprava dědického práva je podstatně širší, než jsme doposud byli zvyklí. Nárůst ustanovení je ovšem odůvodněný, mimo jiné tím, že se v něm objevuje celá řada tradičních institutů, které naše právo v předchozí době neznalo, respektive v minulosti je znalo a teď se k nim vrací,“²

Zásadním milníkem celé této nové úpravy je bezpochyby důraz na zůstavitelovu vůli. Závěť může obsahovat podmínky a příkazy, které dříve možné nebyly, přibyla dědická smlouva, vzdání se dědictví, zřeknutí se dědického práva, zeizení dědictví atd. Vznikla tedy řada nových právních institutů, které právo doposud neznalo, resp. je neznalo po dobu padesáti let, kdy bylo dědické právo značně zjednodušeno oproti prvorepublikové úpravě, a kdy zůstavitel neměl tolik možností, jak se svým majetkem naložit.

A právě existence povinného dílu jakožto jakési jistoty tzv. nepominutelného dědice je vlastně omezením této zůstavitelovy vůle. Je to něco, co zůstaviteli brání rozhodnout o svém majetku svobodně a na základě vnitřního přesvědčení. Majetek, který zůstavitel za života nashromáždil, by

---

¹ Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jen „občanský zákoník“ či „OZ“).

² Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

neměl být rozdělen na základě příbuzenství, ale na základě toho, kdo mu ve skutečnosti byl za života či na sklonku jeho života nejbližší. Kdo se o něj staral, kdo o něj projevoval skutečný zájem, kdo mu pomáhal. A to bohužel dost často nebývají přímí příbuzní.

Z praxe vím, že vztahy v rodině jsou mnohdy velmi složité. To, že je někdo něčím synem, ale přece automaticky nemá znamenat, že bude v případě smrti otce v tom lepším případě bohatě zabezpečen.

Něco jiného jsou nezletilí. Pokud jsem zplodila děti a jsou ještě nezletilé, je mou povinností se o ně řádně postarat, zajistit jim péči, výchovu a vzdělání. A tedy je docela logické, že pokud tak v důsledku smrti nebudu moci v budoucnu učinit, je nezbytné se o to pokusit alespoň po finanční stránce a pomoci otci dětí alespoň tímto způsobem. Tady nemám, co bych institutu povinného dílu vytkla.

Ale u zletilých potomků se mi to jeví naprosto scestné, nepotřebné a možná až dokonce velmi komplikující a hlavně zůstavitele omezující.

Jak už jsem naznačila, k výběru tématu povinného dílu mne vedl můj zvýšený zájem o tuto problematiku, který začal růst díky tomu, že jsem se kvůli svému zaměstnání v notářské kanceláři začala s dědickým právem setkávat a zaobírat v podstatě každý den. Postupem času jsem dospěla k poznání, že povinný podíl je natolik zajímavou součástí dědického práva, že si zaslouží detailnější zkoumání a zvolila jsem si jej jako předmět své rigorózní práce.

Rigorózní práce bude členěna do sedmi obsáhlejších celků (kapitol), které se postupně budou zaobírat celým dotčeným tématem a budou jej zpracovávat v logickém sledu postupem od obecného ke konkrétnímu. Platí, že část práce bude teoreticko-analytického charakteru a část práce bude komparačním výzkumem.

První kapitola se zaměří na teoretickou charakteristiku základních pojmů, se kterými bude v rigorózní práci pracováno. Jedná se především o termíny dědické právo, pozůstalost, dědictví a dědické tituly (dědická smlouva, závěť, zákonná posloupnost).

Druhá kapitola se zaměří na samotnou definici povinného dílu, jeho výši, výpočet a výplatu. Pozornost zde bude věnována právu na peněžní

plnění, případně na odbytné, výpočet povinného dílu, soupis a odhad majetku, výpočet povinného dílu včetně jeho vyúčtování a konečně i na samotný institut odbytného. Dále se druhá kapitola bude zabývat započtením na povinný díl a započtením na dědický podíl. Účelem zákonné úpravy je dosáhnout spravedlivého rozdělení majetkového přínosu, který přechází od zůstavitele k dědici. Tomu slouží úprava započtení na povinný díl a započtení na dědický podíl (tzv. kollace). Jedná se o dva různé procesy, probíhající v rámci dědického práva, ovšem spojuje je obdobný charakter, neboť v principu lze říci, že se započtení na dědický podíl provede stejně jako započtení na povinný díl. Smyslem institutu započtení, ať již započtení na povinný díl (ust. § 1660 a násl. OZ), či započtení na dědický podíl (ust. § 1662 a násl. OZ), je bez pochyby princip spravedlnosti.

Třetí kapitola se bude věnovat pojetí nepominutelného dědice, neboť koncepce postavení nepominutelného dědice je s institutem povinného dílu neodmyslitelně (a přirozeně i legislativně) spjata. Nepominutelný dědic má právo na povinný díl. Tento povinný díl může zůstavitel nepominutelnému dědici zůstavit buď určením dědického podílu anebo odkazu. Podrobnosti a podmínky v tom směru stanoví občanský zákoník. Tato kapitola se zprvu zaměří na vymezení okruhu nepominutelných dědiců, podobu povinného dílu a výpočet dědických podílů ostatních dědiců. Dále se třetí kapitola zaměří na právní ochranu nepominutelného dědice.

Čtvrtá kapitola se bude zabývat institutem vydědění. Vydědění znamená, že nepominutelný dědic je buď ze svého práva na povinný díl vyloučen (je zcela vyděděn), anebo je v tomto svém právu zkrácen, to znamená, že nepominutelný dědic je vyděděn pouze zčásti. Současná úprava v OZ umožňuje zůstaviteli vztáhnout vydědění také na potomky vyděděného, avšak rozlišuje přitom, zda vyděděný zůstavitele přežil či nikoli. Zároveň ale formulace zákona směřuje toliko k vyloučení potomků vyděděného z jejich práva na dědický podíl, ne už z práva na povinný díl. Z toho důvodu má zkoumání vydědění své místo také v této rigorózní práci.

Pátá kapitola se bude zabývat dědickou nezpůsobilostí jakožto institutem souvisejícím s ochranou nepominutelného dědice.

Konečně šestá kapitola se zaměří na komparaci české právní úpravy povinného dílu s rakouskou právní úpravou, která je obsažena v příslušných ustanoveních rakouského obecného občanského zákoníku, tedy Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch³ z roku 1811 (dále jen zkratka „ABGB“). Česká právní úprava má zajímavé paralely s rakouskou právní úpravou. Rakouské dědické právo je obdobně rozsáhlé jako aktuálně platná česká právní úprava a je zde naprosto zřetelná inspirace, kterou v rakouském ABGB našli čeští autoři OZ z roku 2012, neboť právě v ABGB lze nalézt původ takových nových institutů českého dědického práva, jakými jsou například odkaz, svěřenské nástupnictví aj.⁴ K myšlence provést česko-rakouskou komparaci práva na povinný díl mne přivedla skutečnost, že při poslední rekodifikaci českého soukromého práva se zřejmě nejvýrazněji změnila úprava dědického práva, a to jak z hlediska formy (systematiky a rozsahu), tak i obsahu (zásad a konkrétních institutů). Navázalo se přitom zřejmě především na česko-rakouskou právní tradici. Je třeba také brát zřetel na skutečnost, že v Rakousku byla schválena novela ABGB s účinností od 1. ledna 2017, která přináší řadu nejen formulačních, ale i obsahových změn. O jejím přijetí bylo rozhodnuto v návaznosti na desetiletí trvající především akademickou diskusi na téma nutnosti přehodnocení v řadě ohledů zastaralé dikce znění jednotlivých ustanovení kodexu.

Na šestou kapitolu volně naváže kapitola sedmá, která komparativní výzkum vyhodnotí.

Cílem teoretické části práce bude charakterizovat, popsat, analyzovat, shrnout a případně okomentovat právní úpravu příslušné výšece dědického práva se zvláštním zaměřením institutu povinného dílu de lege lata. Cílem komparace české a rakouské právní úpravy bude zjistit, do jaké míry se právní úprava OZ a ABGB shodují či odlišují a do jaké míry se česká právní úprava přidržela právní úpravy své předlohy – ABGB.

Vědecké metody zvolené ke zpracování této práce budou v zásadě dvojího druhu. V teoretické části práce bude užito vědecké metody

---

³ Celý původní název zákona zněl: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.

⁴ Šešina, M.; Bílek, P.: *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2001. s. 11-12.

analytické. Analýza je coby metoda práce pro zpracování určité výseče právního řádu zvláště vhodná, neboť předpokládá, že v každém jevu je určitý systém (množina prvků, mezi nimiž jsou vztahy a které tvoří daný celek) a platí v něm ustálené zákonitosti fungování systému. V praktické části práce pak bude vedle analytické metody použita i vědecká metoda komparativní, neboť na základě takového srovnávání pak lze vyvozovat závěry o vlastnostech objektů nebo procesů. Předpokladem komparace je přesnost dílčích metod – pozorování, popisu a měření. Metoda komparace je v práci začleněna tam, kde lze vzít v úvahu obdobná šetření, která proběhla ve zkoumaných a příbuzných oblastech.

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

1.1. Dědické právo

Souhrn právních norem upravujících přechod práv a povinností zemřelé fyzické osoby na jiné subjekty a právní vztahy s tím související se často nazývá dědickým právem. Dědické právo patří mezi odvětví, které je dnes patrně nejvíce kritizováno a současně se jedná o odvětví, které se dočkalo zřejmě nejvýraznější přestavby v rámci procesu rekodifikace soukromého práva.⁵

Dědické právo je upraveno v části třetí, hlavě třetí OZ. Základním pilířem právní úpravy dědění je však čl. 11 Listiny základních práv a svobod⁶, podle kterého „se dědění zaručuje“.

Občanský zákoník vymezuje v ust. § 1475, že „dědické právo je právo na pozůstalost nebo na poměrný podíl z ní“.

K tomu, aby se dědické právo mohlo realizovat v praxi, je nutné splnění několika předpokladů či podmínek. Mezi předpoklady či podmínky vzniku dědického práva řadíme a) smrt člověka, b) existenci pozůstalosti, c) existenci způsobilého dědice a ve vztahu ke konkrétnímu dědici také jeho právně relevantní jednání, že chce dědictví přijmout, tedy d) přijetí (neodmítnutí) dědictví.

Základním předpokladem pro vznik dědického práva v subjektivním slova smyslu (a pro zahájení řízení o pozůstalosti) je smrt člověka. Aniž by předepsaným způsobem (ust. § 26 odst. 1 OZ) byla prokázána smrt člověka, nebo aniž by člověk byl prohlášen za mrtvého, nelze hovořit o dědění, resp. nelze ani zahájit řízení o pozůstalosti po konkrétním člověku.

Dalším z předpokladů vzniku dědického práva je existence pozůstalosti, tzn. majetku, který je způsobilý přejít na dědice. Dědické právo je ve smyslu ust. § 1475 odst. 1 OZ právo na pozůstalost nebo na poměrný

---

⁵ Vlasák, M.: Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života, *Právní fórum*, 2012, č. 5, s. 216.

⁶ Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., kterým se mění Listina základních práv a svobod

podíl z ní. Celé jmění zůstavitele je pozůstalostí, samozřejmě s výjimkou toho, co nepřechází v rámci dědění.

Dědicem ve smyslu ust. § 1475 odst. 3 OZ je ten, komu náleží dědické právo. Zákon pod výrazem „dědic“ nemá na mysli vždy stejné osoby. Na prvním místě bychom mohli uvést potenciální či putativní dědice, tedy takové osoby, které zůstavitel pořízením pro případ smrti povolal (ustanovil) dědici nebo kterým svědčí jako důvod dědění zákonná dědická posloupnost – tyto osoby se považují za dědice v širším slova smyslu.⁷

Poslední z podmínek, za kterých se uplatní subjektivní dědické právo, je projev vůle potenciálního dědice směřující k přijetí (neodmítnutí) dědictví.

Negativní vymezení dědické způsobilosti vymezuje občanský zákoník zejména v ust. § 1481, podle něhož nedědí ten, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.

Dědické právo dědice působí vůči všem ostatním osobám, jejichž povinnost se omezuje na nekonání, nezasahování do práv dědice. Musí však jít o dědice oprávněného, který má tzv. nejlepší dědické právo (srov. ust. § 1690 OZ).

Pokud se objeví dědic se silnějším dědickým titulem, musí mu neoprávněný dědic pozůstalost vydat. Občanský zákoník počítá především s tím, že podíl na celé pozůstalosti bude dědici vyměřen zůstavitelem nebo zákonem ve formě zlomku či procenta, avšak v případech, kdy to připouští zákon a vůle zůstavitele, mohou si dědici pozůstalost rozdělit.

---

⁷ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 3-4.

1.1.1. Principy dědického práva

Základní principy dědického práva zformuloval už na počátku 20. století vynikající český právník Emanuel Tilsch, profesor rakouského soukromého práva, na jehož klíčová díla lze odkázat i v dnešní době. Nová úprava dědického práva obecně vychází z většiny zásad právní úpravy dosavadní.

Sympatické je, že nová úprava nepředpokládá boření dosavadních jistot, ale uměřený návrat ke starší osvědčené úpravě, která využívá všech civilizačně osvědčených principů dědického práva.⁸

Předně se jedná o **zásadu zachování hodnot**, tedy zachování hodnot se zřetelem k budoucnosti jako výraz solidarity lidí a sledování cílů sahajících přes více generací. Že se tato zásada uplatňuje, pokud jde o nemovité i movité věci ve všech společnostech vyjma některých neliterárních (tzv. archaických či přírodních), je dostatečně známo. Moderní doba se v té souvislosti k uvedené zásadě přiklonila důsledněji, zejména co se týká předmětů duševního vlastnictví a jiných předmětů bez hmotné podstaty. Podle občanského zákoníku spadají do pozůstalosti i subjektivní práva a povinnosti zakládající se pouze na osobních poměrech zůstavitele, pokud byly jako dluh uznány nebo jako pohledávka uplatněny tak, že to vede k určení nebo uspokojení nároku zásahem veřejné moci. Důsledkem toho přejdou do pozůstalosti např. i zůstavitelova práva na bolestné, na satisfakci v penězích apod., byla-li za jeho života uznána nebo zažalována.⁹

Princip přechodu majetku na jednotlivce spočívá v myšlence, že vědomí člověka, že jeho statky případnou osobám zůstaviteli blízkým, podporují jeho starostlivost o vlastní majetek a péči o rodinu. V občanském zákoníku se uplatňuje tento princip (také zvaný princip individualistický), státu připadne pozůstalost až v poslední řadě a nejedná se o dědictví, nýbrž o odúmrt'.¹⁰

---

⁸ Wawerka, K.: Jaké dědické právo? *Ad Notam*, 2004, č. 2, s. 39.

⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

¹⁰ Tilsch, E.: *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. 1. vydání. Praha: Bursík a Kohout v Praze. 1905. s. 15-17.

Princip univerzální sukcese je chápán tak, že dědic vstupuje do všech práv a povinností svého předchůdce s výjimkou těch práv nebo povinností, které zanikají (bez dalšího) smrtí zůstavitele. Dědic se stává jakýmsi alter ego zůstavitele. Princip univerzální sukcese nabývá zvláštního významu z hlediska povinnosti dědiců hradit zůstavitelovy dluhy. Podle předchozí právní úpravy dědic odpovídal do výše ceny nabytého dědictví za přiměřené náklady spojené s pohřbem zůstavitele a za zůstavitelovy dluhy, které na něj přešly zůstavitelovou smrtí. Nyní dědic zásadně hradí dluhy zůstavitele v plném rozsahu. Dědic ale může svoji povinnost hradit dluhy omezit, jestliže uplatní právo výhrady soupisu pozůstalosti, neboť potom hradí dluhy zůstavitele pouze do výše ceny nabytého dědictví.¹¹

Princip rovnosti je chápán tak, že systém koncentrující jmění (zván také systém aristokratický) nutně involvuje nerovnost dědiců, zná dědice privilegované, přičemž kritéria bývají stáří, pohlaví či prvorozenectví. Moderní právo ovšem takový systém eliminovalo a využívá tzv. systém demokratický, nečiní uvedené rozdíly a nepřihlíží ke společenskému postavení, pohlaví či jiným osobním atributům. Zákon to vyjadřuje tak, že dědic má stejné postavení, ať je povolán jakýmkoliv způsobem: ze zákona, z testamentu či z dědické smlouvy. Z římského práva je přejata myšlenka, že celé pozůstalostní jmění tvoří nerozlučný celek, jenž jako jednotka přechází na dědice.¹²

Princip volnosti zůstavitele ve volbě dědice spočívá v myšlence, že máme-li majetek, který je způsobilý přejít děděním, musíme současně odpovědět na otázku, na jaké osoby může přejít. Těmito osobami jsou dědicové a je především na zůstaviteli, aby určil svobodně, a dodejme ještě s rozvahou, vážně a bez donucení osoby, kterým zůstavuje svůj majetek, případně aby rozhodl i o rozdělení pozůstalosti, jinými slovy, aby naplánoval svoji pozůstalost. Tato testovací svoboda zůstavitele je v právních řádech kontinentální Evropy omezena do určité míry pouze právy nepominutelných dědiců. Na druhou stranu má zůstavitel možnost nepominutelného dědice

---

¹¹ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 201.

¹² Tilsch, E.: *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. 1. vydání. Praha: Bursík a Kohout v Praze. 1905. s. 25-29.

vyložit z jeho práva na povinný díl, anebo jej v tomto právu zkrátit – má možnost jej vydědit (zcela, nebo zčásti). Institut vydědění je tak určitým korektivem, který přebíjí i institut povinného dílu, tedy jakousi výjimkou negující jinou výjimku, a je proto nutné s ním nakládat obzvlášť opatrně.¹³

Princip volnosti dědice nabytí dědictví při jeho nabytí je jedním ze základních principů dědického práva a nikdo nemůže být nucen, aby nemohl dědictví odmítnout, s určitou výjimkou u smluvního dědice. Občanský zákoník spočívá na tzv. adičním principu v tom směru, že dědic nikdy nenabývá dědictví, pokud se o něj nepřihlásí.¹⁴

Princip úřední ingerence spočívá v tom, že k nabytí dědictví či jeho části (podílu) dědicem dochází na základě rozhodnutí o dědictví, které vydává jménem pozůstalostního soudu pověřený soudní úředník. Svým způsobem platí, že dědic, který se o své dědictví přihlásí, jej nabyde až tehdy, je-li mu soudem odevzdáno.¹⁵

1.2. Pozůstalost a dědictví

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku zdůrazňuje, že v ust. § 1475 OZ se důsledně pojmově rozlišuje mezi pojmy „pozůstalost“ a „dědictví“. Jedná se o zásadní změnu ve srovnání se starým občanským zákoníkem z roku 1964.¹⁶ Pozůstalost je pojata jako jmění zůstavitele k okamžiku zůstavitelovy smrti, resp. jako ta jeho část, která je způsobilá přejít na dědice jako na právního nástupce, zatímco dědictví je to z pozůstalosti, co skutečně připadá jako jmění osobě, která je dědicem. Z těchto důvodů je potřebné mezi pozůstalostí a dědictvím pojmově rozlišovat.¹⁷

Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele s výjimkou práv a povinností vázaných výlučně na osobu zůstavitele.

---

¹³ Dvořák, J.; Malý, K. a kol.: *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 2011. s. 509.

¹⁴ Tilsch, E.: *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. 1. vydání. Praha: Bursík a Kohout v Praze. 1905. s. 33-35.

¹⁵ Tilsch, E.: *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. 1. vydání. Praha: Bursík a Kohout v Praze. 1905. s. 36-37.

¹⁶ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁷ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

Výjimku z této výjimky tvoří taková práva a povinnosti, které byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci. Podle ust. § 1721 OZ má ze závazku věřitel vůči dlužníku právo na určité plnění jako pohledávku a dlužník má povinnost toto právo splněním dluhu uspokojit. V ust. § 1475 odst. 2 zákon mluví pouze o uznání dluhu, což je třeba vyložit tak, že půjde jak o dluh jiné osoby (dlužníka), jehož splnění bylo vázáno výlučně na osobu zůstavitele, který byl dlužníkem za života zůstavitele uznán, a bude proto zařazen do aktiv pozůstalosti, na druhé straně může jít o opačnou situaci, kdy měl zůstavitel jako dlužník plnit určité osobě, plnění bylo vázáno výlučně na tuto osobu, avšak zůstavitel dluh uznal, a proto bude zařazen do pasiv jeho pozůstalosti. Ohledně práv a povinností, které budou uplatněny u orgánu veřejné moci, bude situace obdobná. Pokud bude do skončení řízení o pozůstalosti známo rozhodnutí příslušného orgánu veřejné moci (což může být nejen soud, ale i jiný orgán veřejné moci), zařadí se přisouzená částka buď do aktiv, či pasiv pozůstalosti, podle toho, zda bylo rozhodnuto ve prospěch, či neprospěch zůstavitele.¹⁸

Jmění zůstavitele, které tvoří pozůstalost, je legálně definováno v ust. § 495 OZ, jako „souhrn všeho, co osobě patří, tvoří její majetek. Jmění osoby tvoří souhrn jejího majetku a jejích dluhů“. Vzhledem k tomu, že jměním je soubor majetku a dluhů, může mít jmění, oproti majetku, i zápornou peněžní hodnotu (např. předlužené jmění). Typickým příkladem, kdy pojem jmění odpovídá definici obsažené v ust. § 495, je obchodní závod (§ 502), společné jmění (§ 708), jmění dítěte (§ 896) nebo právě pozůstalost (§ 1475, § 1684 odst. 1). Pojem jmění je tedy obvykle ObčZ funkčně používán jako předmět univerzální (§ 1475 odst. 2) nebo singulární (§ 1893) sukcese.¹⁹

Komu dle ust. § 1475 odst. 3 OZ náleží dědické právo, je dědic, a pozůstalost ve vztahu k dědici je dědictvím.

---

¹⁸ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 2-3.

¹⁹ Lavický, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1752.

1.3. Dědické tituly

K dědickému nástupnictví může dojít jen za současného splnění určitých předpokladů, mezi které tradičně patří také dědický titul, který představuje právní důvod nabytí dědictví určitým dědicem.²⁰ Občanský zákoník v ust. § 1476 vyjmenovává tři kategorie dědických titulů: „Dědí se na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona. Tyto důvody mohou působit i vedle sebe.“.

Závěť a dědická smlouva spadají (ještě společně s dovětkem) mezi tzv. pořízení pro případ smrti. Pořízení pro případ smrti je definováno v ust. § 1491 OZ výčtem svých jednotlivých forem. Zahrnuje jak jednostranná právní jednání zůstavitele (závěť, dovětek), tak i dvoustranné právní jednání (dědická smlouva).

Posun oproti staré právní úpravě je jednak v tom, že se mezi dědické tituly nově vrací institut dědické smlouvy, jednak i v řazení výčtu dědických titulů, jejichž posloupnost je volena podle jejich právní síly.

1.3.1. Dědická smlouva

Mezi instituty, které se s novým občanským zákoníkem vrací do našeho právního řádu, je množství tradičních institutů, které byly z našeho právního řádu odstraněny středním občanským zákoníkem z roku 1950.²¹ Patří mezi ně i institut darování pro případ smrti a dědické smlouvy.²²

Občanský zákoník v ust. § 1582 výslovně stanoví, že zůstavitel touto smlouvou povolává druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana své ustavení za dědice nebo odkazovníka přijímá. Uzavřením dědické smlouvy vzniká smluvnímu dědici právo být dědicem zůstavitele v případě jeho smrti.

Toto právo je nepřevoditelné, nedohodnou-li se smluvní strany jinak. Pro zůstavitele tak dědická smlouva představuje hlavně alternativu k závěti. Na rozdíl od ní však bude muset zůstavitel v případě dědické smlouvy jednat

---

²⁰ Hendrych, D. a kol.: *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009, s. 117.

²¹ zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

²² Klein, Š.: Dědická smlouva a darování pro případ smrti, *Ad Notam*, 2013, č. 4, s. 14.

mnohem rozvážněji. Zatímco závěť je jednostranným právním úkonem a jednu závěť tak lze kdykoliv nahradit závětí s jiným obsahem, dědická smlouva je dvojstranný právní úkon a vztahuje se na ni jedna ze základních zásad soukromého práva - pacta sunt servanda.²³

Zákon stanovuje, že dědická smlouva může být uzavřena pouze ve formě notářského zápisu, a vyžaduje se osobní jednání smluvních stran, a tedy ji nelze uzavřít v zastoupení.

1.3.2. Závěť

Občanský zákoník charakterizuje ve svém ust. § 1494 závěť tak, že jí rozumí „odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořízení, je závěť neplatná. Závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele. Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.“

Závěť charakterizuje zejména skutečnost, že se jedná o dokument pořizující pro případ smrti. To znamená, že takové právní jednání, kterým je právě závěť, nabývá účinnost až okamžikem smrti zůstavitele. Smrtí zůstavitele pak závěť začíná působit z právního hlediska, vyvolává právní účinky. To znamená, že teprve moment úmrtí určuje nad vši pochybnost, kdo je dědic, kdo je odkazovník, a jaký majetek je závětí zůstavěn, tj. odkázán některé konkrétně určené osobě či jejich skupině. Vždycky platí, že mezi sepsáním testamentu a smrtí zůstavitele uplynul určitý čas a v něm se mohla řada věcí změnit (například se narodily děti, které se staly dědici, někdo z dědiců či odkazovníků zemřel, část majetku tvořící pozůstalost mohla zaniknout aj.).

Závěť je vždy třeba pojmut jako projev vůle, který lze vždy odvolat. Testament, coby jednostranný úkon, který nabyde účinnost až

---

²³ Pavelka, J.; Šmíd, D.: Dědická smlouva a odkaz, *Rekodifikační novinky*, 2013, č. 9, s. 6.

okamžikem smrti zůstavitele, může tento v průběhu svého života odvolat kdykoliv, kdy se mu zachce. Kdo pořídil o svém majetku pro případ své smrti závět', se nemůže nikomu legálně zavázat k tomu, že by takovou závět' nesměl odvolat. Závět' v žádném případě není zajišťovacím nástrojem, jehož prostřednictvím by bylo možné zajistit jakýkoliv závazek, neboť to není jeho účelem a přiči se to i podstatě závěti, jako odvolatelného projevu vůle.²⁴

1.3.3. Zákonná posloupnost

Právo na pozůstalost nejčastěji vzniká dědici ze zákona. Pravidla, která určují pořadí osob, které by mohly být dědici po zemřelém, jsou začleněny do OZ pod ustanovení o zákonné posloupnosti a používají se k určení dědice, pokud zůstavitel nezřídil platnou závět' nebo dědickou smlouvu.²⁵

Dědění ze zákona představuje ultimativní posloupnost v rámci dědického řízení, jehož cílem je udržení majetku v blízkém okruhu zůstavitele v soukromoprávní sféře. Pokud nedojde k dědění dle dědické smlouvy nebo závěti, nastupují postupně dědicové povolání zákonem.²⁶ K dědění ze zákona (neboli intestátní posloupnosti) jinak řečeno dochází, pokud zůstavitel nezanechal závět', dědickou smlouvu nebo nepořídil o celém svém majetku. K dědění ze zákona dochází také, když nikdo ze závětních dědiců nedědí. Zákon rozděluje jednotlivé dědice do dědických tříd. Tyto skupiny dědiců se v jednotlivých právních úpravách dědického práva lišily. Současný občanský zákoník rozděluje dědice v paragrafech 1633 až 1640 do šesti dědických tříd.

1.3.4. Pořadí dědění podle dědických titulů

Ust. § 1633 OZ upravuje mimo jiné i pořadí dědění podle dědických titulů:

- a) k dědění jsou povoláni dědici dědickou smlouvou,
- b) dědici jsou k dědění povoláni závětí,

---

²⁴ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 54

²⁵ Gürlich, R.: Odkaz, zákonná posloupnost, nepominutelný dědic, *Novinky z rekodifikace*, 2014, č. 67, s. 1.

²⁶ Pavelka, J.; Jahodová, I.: Dědické právo po rekodifikaci, *Rekodifikační novinky*, 2013, č. 9, s. 2.

- c) nedědí-li dědici z dědické smlouvy, ani ze závěti, nastane zákonná dědická posloupnost k pozůstalosti nebo k její části,
- d) není-li zákonný dědic, nebo nenabude-li dědictví, stávají se dědici odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů,
- e) nedědí-li žádný dědic (ani se odkazovníci nestali dědici), připadá dědictví státu, na který se hledí, jako by byl zákonný dědic.

Kdo nabyl dědictví proto, že dědic ani náhradník povoláný dědickou smlouvou nebo závětí dědit nechtěl nebo nemohl, splní ostatní nařízení zůstavitele.

2. POVINNÝ DÍL

Nepominutelným dědicem je osoba za předpokladu, že byla zůstavitelem v pořízení pro případ smrti zcela nebo zčásti opominuta, tedy se jí nedostalo, ať již v podobě dědického podílu nebo odkazu, hodnotově ani toho, co představuje její povinný díl.

Je předpokladem pro účast nepominutelného dědice v řízení, aby zůstavitel zanechal pořízení pro případ smrti, kterým by nepominutelného dědice omezil v jeho právu na povinný díl.²⁷ Je nutné rozlišovat mezi samotným právem na povinný díl a nárokem na povinný díl, který vzniká v případě zkrácení práva na povinný díl zůstavitelem.²⁸

2.1. Charakteristika

Nejpřiléhavěji zřejmě charakterizuje povinný díl autor Důvodové zprávy k OZ, podle nějž nepominutelnému dědici se musí dostat i při dědění ze závěti alespoň tolik z pozůstalosti, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu, jsou-li nezletilí; zletilému pak alespoň čtvrtina zákonného dědického podílu. Pořizuje-li zůstavitel o pozůstalosti závětí, musí práva nepominutelných dědiců respektovat a zanechat jim to, co jim náleží, ve formě dědického podílu nebo odkazu. Co bylo takto nepominutelným dědicům zanecháno, nesmí být zatíženo podmínkami, příkazy nebo jinými omezeními. Pořídí-li zůstavitel o pozůstalosti jiným způsobem, pak mohou nastat dvě různé situace.²⁹

Může se ale také stát, že zůstavitel v závěti na nepominutelného dědice vůbec pamatovat nebude a jako závětní dědice povolá osoby jiné. Pro ten případ se v OZ opouští pravidlo někdejšího ust. § 479 občanského zákoníku z roku 1964, podle kterého je závěť v příslušné části neplatná. Uplatnění tohoto pravidla totiž vede podle platného zákona k tomu důsledku, že se založí majetkové společenství mezi dědicem závětním

---

²⁷ Holíková, L.: Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu, *Ad Notam*, 2017, č. 2, s. 7.

²⁸ Plašil, F.: Poznámky k článku „Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu“, *Ad Notam*, 2017, č. 3, s. 18.

²⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

a nepominutelným, což, jak literatura kritizuje, je již od počátku poznamenáno nestabilitou.³⁰

Z toho důvodu se OZ přiklání ke konvenčnímu institutu práva na povinný díl. Závěť, která pomíjí nepominutelného dědice, není v příslušné části neplatná, a pozůstalost tedy připadne závětním dědicům tak, jak zůstavitel určil. Nepominutelnému dědici však náleží v takovém případě právo na vyplacení povinného dílu vůči závětním dědicům, kteří se s ním budou muset vypořádat. Této povinnosti se závětní dědici mohou zprostit odmítnutím dědictví.³¹

2.2. Historický vývoj

Obecný zákoník občanský z roku 1811 podporoval autonomii vůle zůstavitele a ponechával zůstaviteli široké možnosti, jak pořídit o svém majetku pro případ smrti (závěť, dědická smlouva, odkazy). Zůstavitel si tak mohl za dědice či odkazovníka zvolit kteroukoliv osobu, a to i mimo zákonnou dědickou posloupnost. Jediné omezení představovaly nejbližší osoby zůstavitele, které zákon označoval za nepominutelné dědice.

Na tyto osoby zůstavitel musel, v případě že činil pořízení pro případ smrti, pamatovat a zanechat jim jejich zákonem stanovený povinný díl. Povinný díl nepominutelných dědiců byl však zároveň pod ochranou dalších institutů (především vrácení daru na povinný díl) tak, aby nemohl být zůstavitelem obcházen jednáním *inter vivos*. Mezi nepominutelné dědice patřily děti zůstavitele, a nebylo-li jich, tak rodiče zůstavitele. Dětem se bez ohledu na věk měla dostat alespoň 1/2 z toho, co by jim připadlo dle zákonné dědické posloupnosti, rodičům pak alespoň 1/3 z toho, co by obdrželi dle zákonné dědické posloupnosti. Výši takto zákonem stanoveného povinného dílu bylo možné ještě zkrátit prostřednictvím započtení.

Občanský zákoník z roku 1950 mezi nepominutelné dědice mimo děti zůstavitele zahrnoval taktéž rodiče či prarodiče, pokud byli v době zůstavitelovy smrti v nouzi a práce neschopní. Nově se výše povinných dílů

---

³⁰ Mikeš, J.; Muzikář, L.: *Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 1. vydání. Praha: Linde Praha. 2003. s. 50.

³¹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

u potomků odvíjela od jejich věku, když u nezletilých představovala tolik, kolik činí cena celého jejich zákonného podílu, u zletilých potomků a rodičů pak byla cena povinného dílu 3/4 toho, kolik by jim náleželo při dědění ze zákona.

V případě, že zůstavitel, který pořídil závěť, nedodržel výše těchto podílů, byla závěť v této části neplatná. Rozlišení velikosti podílu dle zletilosti potomků bylo převzato ze sovětské úpravy a setrvalo v naší úpravě dodnes. Zcela se tak změnilo dosavadní pojmání povinného dílu, jako obligačního práva vůči dědicům. Nově šlo o subjektivní dědické právo nepominutelného dědice, jehož nedodržení mělo za následek zneplatnění části nebo i celé závěti. Tato neplatnost byla jak v teorii tak praxi posouzena jako relativní, které se musel nepominutelný dědic dovolat.³² I když zákon hovořil o „ceně povinného dílu“ neznamenal to, že měl nepominutelný dědic nárok na peněžní částku vůči zákonným dědicům. Zákon tím myslel hodnotu dědického podílu, na jakou má nepominutelný dědic nárok.³³

Občanský zákoník z roku 1964 ideově navázal na občanský zákoník z roku 1950. Stále upřednostňoval dědění ze zákona oproti dědění ze závěti, což se projevovalo i v úpravě povinného dílu. Nově však byli za nepominutelné dědice ustanoveni pouze potomci zůstavitele, kteří zůstali rozdělení na nezletilé, kterým se mělo dostat alespoň tolik, kolik činil jejich dědický podíl ze zákona a zletilé, jejichž povinný díl zůstal až do roku 1990 na 3/4 jejich dědického podílu, poté byl novelou občanského zákoníku³⁴ snížen na 1/2. Díky zúžení okruhu nepominutelných dědiců měl zůstavitel teoreticky větší možnost pořídit o svém majetku podle svého vlastního uvážení. Na druhou stranu byla velikost povinného dílu u nepominutelného dědice natolik velká, že v případě, kdy byl zůstavitel bez manžela, a měl pouze jednoho nezletilého potomka, musel v případě pořízení závěti zanechat veškerý majetek právě jemu. Pokud povinný díl nepominutelného dědice zůstavitel v závěti nerespektoval, a nepominutelný dědic své právo na

---

³² Talandová, I.: Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 1, s. 67.

³³ Holub, R.: *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. 1. vydání. Praha: Orbis. 1957. s. 188.

³⁴ Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

povinný díl uplatnil, mohlo dojít k zneplatnění části, popřípadě i celé závěti (šlo-li například o povinný díl výše uvedeného nezletilého potomka).³⁵

Současná úprava se v mnoha ohledech vrací ke klasické úpravě dědického práva známé z obecného občanského zákoníku a návrhů občanských zákoníku z roku 1931 a 1937. Mezi nepominutelné dědice patří dle současného občanského zákoníku děti zůstavitele, a nedědí-li, pak jejich potomci (viz výše).

2.3. Výpočet povinného dílu

Ust. § 1654 až 1657 OZ obsahují technická pravidla pro výpočet povinného dílu. Do kategorie výpočtu povinného dílu lze zahrnout samotné právo na peněžní plnění (které ozřejmuje samotný charakter povinného dílu), dále pak soupis a odhad majetku, určení povinného dílu a konečně i tzv. odbytné.

2.3.1. Právo na peněžní plnění

V ust. § 1654 odst. 1 OZ je obsažena základní zásada, že nepominutelný dědic není dědicem, to ovšem za předpokladu, že mu zůstavitel nezanechal povinný díl v podobě dědického podílu, jak mu to umožňuje ust. § 1644 odst. 1 OZ.

To je podstatná změna oproti stavu před 1. 1. 2014, neboť podle zákona č. 40/1964 Sb. platilo, že pokud nepominutelný dědic uplatnil právo na povinný díl a nebyl platně vyděděn, stal se spoludědicem. První věta dotčeného ustanovení zakládá právní normu, podle níž „nepominutelný dědic nemá právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.“ Nepominutelný dědic je tedy věřitelem, který má pohledávku vůči dědicům a odkazovníkům.

Přijmeme-li za své tvrzení, že nepominutelný dědic je věřitelem, pak nám na otázku, kdo je dlužníkem, odpovídá ust. § 1703 OZ, dle něhož dokud soud nepotvrdí dědici nabytí dědictví, mohou věřitelé vymáhat plnění jen vůči tomu, kdo spravuje pozůstalost.

---

³⁵ Talandová, I.: Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 1, s. 68.

Správce pozůstalosti jmenuje zůstavitel, jmenuje-li pouze vykonavatele, spravuje pozůstalost vykonavatel, správce může jmenovat soud, jinak pozůstalost spravují dědici. Správce tedy má splnit pohledávku nepominutelného dědice z titulu povinného dílu v době, kdy se plní za řízení o pozůstalosti. Se splněním povinného dílu by měli souhlasit všichni dědici. Otázkou je následující text ust. § 1703 OZ, dle něhož se mohou věřitelé domáhat uspokojení jen z majetku náležejícího do pozůstalosti. Lze říci, že v tomto případě to platí v omezené míře, neboť dědici mohou povinný díl splnit i z vlastního majetku, kterým ovšem nebude plnit správce pozůstalosti, nýbrž přímo dědic, i když nebude správcem pozůstalosti.³⁶

Občanský zákoník v ust. § 1654 odst. 1 umožňuje soudu povolit splátky na povinný díl nebo odklad jeho splatnosti. Toto ustanovení ovšem toto oprávnění soudu podmiňuje tím, že musí „nastat na straně dědiců zvlášť závažné důvody a lze-li to na nepominutelném dědici rozumně požadovat“. Předpokládá se zřejmě, že osoby povinné k vyplacení povinného dílu se s nepominutelným dědicem nedohodly na odbytném, jak to umožňuje ust. § 1657 OZ (viz níže), když se nedohodly na všem, co s jeho výplatou souvisí, tedy i na jeho splatnosti a splátkách, ve kterých má být uhrazeno. Procesněprávní úprava je obsažená v ust. § 185 odst. 3 písm. b) zákona o zvláštních řízeních soudních, podle kterého platí, že „v rozhodnutí o dědictví soud dále rozhodne nebo schválí dohodu o vypořádání povinného dílu pro nepominutelného dědice, bylo-li na něj uplatněno právo.“ Dohoda přitom může spočívat 1) v dohodě o odbytném – pak by nebyl potřebný soupis za účelem výpočtu povinného dílu, odbytným je povinný díl vypořádán, soud výši odbytného vůbec nepřezkoumává (předpokládá to, že všichni souhlasí, kdo souhlasí, tomu se neděje křivda) či 2) v dohodě o přenechání některé věci z pozůstalosti – k vypořádání nemusí dojít jen finanční formou.³⁷

Soud bude muset v takovém případě uvážit, zda jsou pro to na straně dědiců zvlášť závažné důvody, například, zda je částka rovnající se

---

³⁶ Drápal, L.; Šešina, M.: Povinný díl a jeho vypořádání, *Ad Notam*, 2016, č. 6, s. 20.

³⁷ Svoboda, K., Tlášková, Š., Vlácil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 411.

povinnému dílu tak vysoká, že je nad poměry dědiců ji vyplatit v krátké době, a přitom v pozůstalosti na to nejsou prostředky a nelze je opatřit třeba ani rychlým prodejem nějaké věci z pozůstalosti. Na druhé straně bude muset soud zvážit i poměry na straně nepominutelného dědice, zda takové prostředky nutně potřebuje, nebo je zabezpečen svým majetkem tak, že může povinný díl obdržet ve splátkách nebo později, to vše za předpokladu, že to lze na něm rozumně požadovat. Úroky přizná pozůstalostní soud stejně, jak je přiznávají obecné soudy v případech, kdy je někdo odsouzen k peněžitému plnění.³⁸

Je zřejmé, že OZ zde podrobil rozhodnutí o odkladu splatnosti povinného dílu nebo povolení splátek na povinný díl určitému testu proporcionality. Rozhodnutí pozůstalostního soudu se v takovém případě musí opírat o konkrétní skutečnosti a racionální důvody, aby nezaložilo nespravedlivou nerovnováhu mezi zájmy nepominutelného dědice a dědiců. Zvlášť závažné důvody na straně dědiců mohou být dány určitými sociálními aspekty, kdy v důsledku snížené možnosti uplatnění určitých skupin občanů na trhu práce i v souvislosti s růstem cen bydlení může taková situace vyústit v krajně nežádoucí sociální stavy. Proto je třeba zvážit, zda v takové situaci nerozložit plnění na splátky nebo neodložit splatnost povinného dílu, a to zejména tam, kde je nepochybné, že dědic není objektivně schopen poskytnout plnění ve lhůtě do tří dnů od právní moci rozhodnutí o dědictví.³⁹

Konečně platí, že „pohledávka se úročí ode dne, kdy byla původně splatná“ (ust. § 1654 odst. 1 OZ in fine). Ve smyslu ust. § 1802 OZ není-li výše úroků ujednána, platí dlužník úroky ve výši stanovené právním předpisem, a nejsou-li úroky takto stanoveny, pak dlužník platí obvyklé úroky požadované za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídla dlužníka v době uzavření smlouvy.

Výše uvedené pak nebrání tomu, aby se nepominutelný dědic dohodl s dědici ze závěti nebo z dědické smlouvy jinak; zkrátí-li se tím však práva dalších věřitelů, je dohoda vůči nim neúčinná. Bude-li v průběhu řízení

---

³⁸ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 384.

³⁹ Viz zejména rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011

o dědictví ujednáno, že se nepominutelnému dědici namísto zaplacení vydá z pozůstalosti věc zapsaná do veřejného seznamu, zapíše se nepominutelný dědic do veřejného seznamu přímo po zůstaviteli (§ 1654 odst. 2 OZ).

2.3.2. Soupis a odhad majetku

Předmětem dědického práva jako souhrnu právních norem upravujících přechod jmění (majetkových a jiných práv a povinností) zůstavitele na jeho právní nástupce prostřednictvím univerzální sukcese není pouze zjištění, kdo jako dědic vstoupí do zůstavitelových práv a povinností, ale rovněž objasnění toho, co tvoří pozůstalost, jakou má pozůstalost cenu, jak bude jednotlivými dědici nabyta a jak (v jakém rozsahu) dědici budou hradit zůstavitelovy dluhy a plnit jiné jeho povinnosti.

Ust. § 1655 OZ, který stanoví pravidla pro soupis a odhad majetku z pozůstalosti, má (přestože je obsaženo v hmotněprávním předpise) spíše procesněprávní charakter. Ostatně zákon o zvláštních řízeních soudních přímo ve svém ust. § 113 s nepominutelným dědicem jako s účastníkem počítá a uvádí, že nepominutelný dědic je účastníkem, jde-li v něm o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu.

Dle ust. § 1655 odst. 1 OZ platí, že „pro stanovení povinného dílu se majetek v pozůstalosti sepíše a odhadne; dluhy zůstavitele a závady, které na majetku vázly již v době zůstavitelovy smrti, se od hodnoty majetku odečtou. Při vypočtení povinného dílu se k pozůstalosti připočte, co se započítává na povinný díl podle ust. § 1660 a 1661 OZ.“

Z tohoto tedy vyplývá, že k pozůstalosti se připočte:

- a) vše, co se započítává nepominutelnému dědici na povinný díl podle ust. § 1660 odst. 1 OZ, tedy vše, co nepominutelný dědic nabyt z pozůstalosti zůstavitelovým opatřením (odkaz, pododkaz, podíl na pozůstalosti ve formě povinného dílu v čisté hodnotě); lze říci, že by se mělo připočítat i darování pro případ smrti, které zůstavitel poskytl nepominutelnému dědici smlouvou podle ust. § 2063 OZ,

- b) to, co nepominutelný dědic obdržel bezplatně od zůstavitele v posledních třech letech před jeho smrtí, nepřikáže-li zůstavitel, aby se započtení provedlo za delší dobu; započtou se též dary zůstavitelem poskytnuté dědicovu předkovi (§ 1660 odst. 2 OZ),
- c) co nepominutelný dědic nebo i jeho předek od zůstavitele bezplatně obdržel, jak je uvedeno v ust. § 1661 OZ, tj. to, co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započtím podnikání, také to, co zůstavitel použil na úhradu jeho dluhů. Stalo-li se tak dříve než v posledních třech letech před zůstavitelovou smrtí, provede se započtení, pokud zůstavitel neprojeví opačnou vůli,
- d) otázkou je, zda se má připočítat i hodnota základního vybavení rodinné domácnosti, jež ze zákona připadá pozůstalému manželovi (§ 1667 OZ), a to hodnota věcí zůstavitele v ní obsažených a polovina hodnoty věcí ve společném jmění manželů, jež tvořily toto vybavení; lze se přiklonit ke kladné odpovědi.

Nepominutelným dědicům se započítává ze zákona, kdežto započtení na dědický podíl dědici se provede, jen když to přikázal zůstavitel projevem vůle učiněným ve formě předepsané pro pořízení závěti, jak je uvedeno v ust. § 1663 OZ. Započtou se dary poskytnuté zůstavitelem všem nepominutelným dědicům, kteří uplatnili právo na povinný díl, a při výpočtu povinného dílu každého z nich se odečte jemu zůstavitelem poskytnutá hodnota daru.

Od dosažené hodnoty se odečtou:

- a) dluhy zůstavitele, a
- b) závady, které na majetku zůstavitele vázly již v době zůstavitelovy smrti (např. právo stavby, služebnosti, reálné břemeno výměnku; tyto závady bude třeba ocenit, aby jejich hodnota mohla být odečtena).

Je otázkou, zda lze odečíst i další náklady, jako např. pohřební výlohy, náklady soupisu a odhadu, hrazené z pozůstalosti, a případně náklady některých osob na zaopatření (§ 1665, 1666, 1668, 1669 OZ).⁴⁰

Soupis a odhad majetku není obligatorním postupem; dle ust. § 1685 OZ soud nařídí soupis, je-li to potřebné pro výpočet povinného dílu, přičemž potřebné to bude vždy, když si dědici a nepominutelný dědic nedohodnou odbytné. Účelem soupisu pozůstalosti je zjistit pozůstalostní jmění a určit čistou hodnotu majetku v době smrti zůstavitele.

Úkony soudu v řízení o pozůstalosti, včetně soupisu pozůstalosti, jsou neveřejné; nemůže se jich zúčastnit nikdo jiný, než o kom to stanoví zákon nebo to rozhodne soud. Se souhlasem soudu (soudního komisaře) mohou být přítomny soupisu další osoby, které na tom prokáží právní zájem, např. soudem ustanovený znalec, další věřitelé zůstavitele nebo odkazovníci, ti však jen tehdy, hrozí-li, že budou nuceni poměrně přispět na povinný díl.

V případě, že soud nařídil soupis pro potřebu výpočtu povinného dílu, hradí se náklady soupisu (jak se uvádí v ust. § 1686 odst. 2 OZ) z pozůstalosti; tyto náklady proto uhradí (aniž by o tom soud vydával usnesení) ten, kdo spravuje pozůstalost, a vyplacené náklady představují pasivum pozůstalosti. Kdyby náklady soupisu nebylo dobře možné hradit z pozůstalosti (např. pro nedostatek finančních prostředků), soud usnesením uloží dědicům a nepominutelnému dědici, o jehož povinný díl jde, aby každý z nich ve stanoveném poměru uhradil náklady soupisu.

Jestliže náklady soupisu pozůstalosti byly uhrazeny z pozůstalosti, představují sice pasivum pozůstalosti, avšak to neznámá, že by (v konečném důsledku) musely zatížit všechny dědice nebo jen a pouze zůstavitelovy dědice.

Při soupisu pozůstalosti provedeném pro výpočet povinného dílu jdou náklady soupisu vyplacené z pozůstalosti poměrně nejen k tíži všech dědiců, ale i nepominutelného dědice, jemuž se (o podíl nákladů na něj připadající) krátí jeho povinný díl. Při soupisu pozůstalosti provedeném

---

⁴⁰ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 386-387.

z jiného důvodu se z pozůstalosti vyplacené náklady soupisu poměrně započítají na dědický podíl těch dědiců, kterým byl soupis „k prospěchu“, takže se jejich dědické podíly snižují podobně, jak k tomu dochází při započtení (kolaci) na dědický podíl.⁴¹

2.3.3. Výpočet povinného dílu a vyúčtování

Základní zásady výpočtu povinného dílu budou blíže uvedeny v následující kapitole. Ust. § 1656 OZ dále specifikuje, že „povinný díl se stanoví bez zřetele na odkazy a jiné závady vznikající z pořízení pro případ smrti. Až do určení povinného dílu se nepominutelný dědic poměrně účastní na zisku a ztrátě pozůstalosti. Kdo má právo na povinný díl, má právo i na poměrné vyúčtování podílu na zisku a ztrátě pozůstalosti od smrti zůstavitele až do určení povinného dílu.“ Toto ustanovení je tak pokračováním postupu, kterým má být vypočten povinný díl, jak zakotvuje ust. § 1655 OZ.

Zřejmě vzhledem k tomu, že mezi smrtí zůstavitele a určením povinného dílu existuje určitá časová prodleva (někdy i poměrně dlouhá, zejména tehdy, došlo-li k přerušení řízení o pozůstalosti v důsledku sporů o dědické právo), OZ zakotvil právo (a povinnost) nepominutelného dědice se poměrně účastnit jak na zisku, tak i na ztrátě pozůstalosti.⁴² Právě druhá věta ust. § 1656 OZ dává nepominutelnému dědici právo poměrně se účastnit na zisku a ztrátě pozůstalosti. Poměr je dán velikostí dědických podílů dědiců a podílu nepominutelného dědice, který mu vyplývá z ust. § 1643 odst. 2. Z toho také vyplývá velikost případného zvýšení nebo snížení částky povinného dílu ke dni, kdy bude rozhodnuto o určení povinného dílu.

Co se týče vyhotovení a vydání vyúčtování, o kterém se mluví ve třetí větě tohoto ustanovení, vyhotoví je a vydá nepominutelnému dědici ten, kdo spravuje pozůstalost.

Ten vyúčtování také vydá soudu, jemuž bude sloužit jako podklad pro vydání usnesení o vypořádání povinného dílu pro nepominutelného dědice, bylo-li na něj uplatněno právo.

---

⁴¹ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 521-522.

⁴² Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 28.

2.3.4. Dohoda o odbytném

Konečně ohledně výpočtu povinného dílu platí s ohledem na znění ust. § 1657 OZ, že „dohodne-li si nepominutelný dědic s dědici odbytné a schválí-li dohodu soud, ust. § 1655 a 1656 se nepoužijí.“

Odbytné je novým institutem občanského zákoníku, se kterým starý zákoník z roku 1964 nepracoval. Do 31. 12. 2013 byl tento termín spojován se zákonem o pojistné smlouvě⁴³, podle kterého byl synonymem pro pojem odkupné, byl v běžném životě používán se zcela jiným obsahem. Představoval částku, kterou platil majitel bytu nájemníkovi za ukončení nájmu nebo při výměně bytů mezi nájemci ten z nájemců, který bydlel v bytě s regulovaným nájemným.⁴⁴

Současný občanský zákoník s termínem „odbytné“ pracuje na více místech, aniž by poskytoval legální definici, co se takovým termínem přesně rozumí. Od 1. 1. 2014 je pojem odbytné oficiální součástí občanského zákoníku, a ačkoliv není výslovně definován, můžeme se s ním setkat v ust. § 761 OZ, dle kterého lze ujednat, že „výživné bude nahrazeno odbytným, přičemž poskytnutím odbytného právo na výživné zanikne“.

Dále dle ust. § 1296 OZ odbytné slouží jako odškodné uživatele nebo poživatele za omezení jeho práva. Konečně ust. § 2968 OZ upravuje možnost poskytnutí odbytného místo pravidelného placení peněžitého důchodu, přičemž se jedná o částku poskytnutou na žádost poškozeného.

Tato možnost je připuštěna v oblasti náhrad při ublížení na zdraví a usmrcení. Konečně je pak institutem odbytného dotčena přímo i dohoda dědici s nepominutelným dědicem podle ust. § 1657 OZ, jak uvedeno výše.

Již etymologický význam pojmu „odbytné“ naznačuje jeho funkci – základem je sloveso „odbýt“ ve smyslu „zbavit se něčeho“. Odbytné proto označuje jednorázové plnění, které nahrazuje výplatu pravidelných, tedy opakujících se dávek (peněžitého důchodu). Odbytné se obvykle poskytuje

---

⁴³ Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě), ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁴ Zeman, M.: *Odbytné jako nová možnost vyplacení oprávněného* [online]. [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: <http://muj-pravnik.cz/odbytne-jako-nova-moznost-vyplaceni-opravneného/>

místo opakované dávky, jeho plněním zaniká právo na opakovanou dávku, a to jednou provždy.⁴⁵

To ovšem nebude zrovna typický příklad pro vyrovnání mezi dědici a nepominutelnými dědici. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ozřejmuje, že v tomto případě ust. § 1657 vychází z pojetí, že v těchto případech jde o uspořádání majetkových poměrů a zájmů nepominutelného dědice a povolaných dědiců a že není namístě vnutit jim za všech okolností řešení, které je (resp. pozůstalost, z níž mají mít prospěch) zatíží náklady. Proto se zdůrazňuje, že se dotčené osoby mohou vypořádat i ujednáním odbytného pro nepominutelného dědice, aniž bude nutné podstoupit inventarizaci a odhad aktiv a pasiv pozůstalosti. Zákonná pravidla o výpočtu povinného dílu se tak uplatní, jen pokud některá ze stran nebude mít vůli k dohodě.⁴⁶

Na rozdíl tedy od vypořádání odbytným v případě náhrady škody, kde je odbytné obvykle poskytováno ve formě jednorázové částky, které může nahradit pravidelnou rentu (typicky například v rámci náhrady škody za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti či po jejím skončení), může být naopak v případě vyrovnání mezi dědici a nepominutelnými dědici zcela přirozeně domluveno, že odbytné bude poskytováno ve splátkách namísto poskytnutí jednorázové finanční částky.

Občanský zákoník a shodně i zákon o zvláštních řízeních soudních⁴⁷ požadují, aby dohoda o odbytném byla schválena soudem v řízení o pozůstalosti. Bude-li tato dohoda soudem schválena, není nutné, aby se postupovalo podle ust. § 1655 a 1656 OZ a nemusí se provádět výpočet povinného dílu, a ani započtení. Bude záležet čistě na ujednání mezi nepominutelným dědicem a dědici, jak vysoké odbytné si vzájemně dohodnou (v jaké podobě) a jak si sjednají i jeho splatnost (zda formou jednorázové částky, nebo ve splátkách), a zda dluh dědiců se případně nějakým způsobem zajistí.

---

⁴⁵ Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1745.

⁴⁶ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

⁴⁷ Srov. § 185 odst. 3 písm. b): „V rozhodnutí o dědictví soud dále rozhodne nebo schválí dohodu o vypořádání povinného dílu pro nepominutelného dědice, bylo-li na něj uplatněno právo.“

Bude-li dohoda mezi nepominutelným dědicem a dědici formulována tak, že z ní budou vyplývat pro konkrétní subjekty konkrétní práva a povinnosti, jejichž splnění se lze domáhat prostřednictvím veřejné moci, bude exekučním titulem ve smyslu ust. § 274 odst. 1 písm. f) občanského soudního řádu⁴⁸ nebo ust. § 40 odst. 1 písm. a) exekučního řádu⁴⁹. Nesplní-li tedy dědicové dobrovolně to, co bylo ujednáno v dohodě schválené soudem, může nepominutelný dědic jako oprávněný podat exekuční návrh u soudního exekutora (návrh na výkon rozhodnutí u soudu).

2.3.5. Dohoda jiného druhu

Nepominutelný dědic se ale může s dědici ze závěti nebo z dědické smlouvy podle ust. § 1654 odst. 2 dohodnout jinak, než jak je uvedeno výše ohledně odbytného. Nepominutelný dědic se může s dědici „dohodnout jinak“ např. tak, že mu bude namísto úhrady povinného dílu v penězích vydána určitá věc z pozůstalosti nebo z majetku dědiců.

Takové ujednání se musí realizovat v průběhu řízení o pozůstalosti (pokud by k dohodě došlo později, půjde o standardní kupní smlouvu mezi prodávajícími dědici a kupujícím nepominutelným dědicem, která nepodléhá souhlasu soudu, ale podléhá např. vkladovému řízení, neboť převádí-li se vlastnické právo k nemovité věci zapsané ve veřejném seznamu, nabývá se věc do vlastnictví ve smyslu ust. § 1105 OZ zápisem do takového seznamu), tedy kdykoli v období od smrti zůstavitele do doby jeho pravomocného ukončení, tzn. nejpozději do dne, kdy rozhodnutí o dědictví nabylo právní moci (právní mocí rozhodnutí o dědictví je podle ust. § 188 písm. c) zákona o zvláštních řízeních soudních řízení o pozůstalosti skončeno).

Takovou dohodu mezi nepominutelným dědicem a dědici schvaluje opět soud. Je-li věc, kterou má nabýt nepominutelný dědic z pozůstalosti, zapsána ve veřejném seznamu, zapíše se nepominutelný dědic do veřejného seznamu přímo po zůstaviteli (§ 1654 odst. 2 OZ). V tomto případě jde o určitou paralelu se zápisem odkazovníka do veřejného seznamu podle § 1621 odst. 2 OZ. Půjde-li tedy např. o nemovitou věc, která se zapisuje do

---

⁴⁸ Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

⁴⁹ Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

katastru nemovitostí, zapíše se nepominutelný dědic jako její vlastník bezprostředně po zůstaviteli.⁵⁰

Občanský zákoník nevylučuje, aby došlo ke kombinaci výše uvedených dohod. Častějším postupem uspokojení nepominutelného dědice sice bude buď vydání věci, anebo vyplacení v penězích, případně však může dojít ke kombinaci vydání věci s doplatkem v penězích.

Nedojde-li k dohodě dědiců s nepominutelným dědicem o úhradě povinného dílu, bude o jeho výši a splatnosti rozhodovat soudní komisař, který provede vypořádání povinného dílu svým usnesením, které bude jedním z výroků usnesení, kterým se řízení o pozůstalosti končí. Povinný díl bude v tomto případě hrazen vždy pouze peněžním plněním.⁵¹

2.4. Započtení na povinný díl a na dědický podíl

Započtení neboli kolace nachází svůj původ již v římském právu a až dodnes má stejný význam a tím je vyrovnání pozice dědiců.⁵² Pokud srovnáme úpravu dědického práva a zvláště ochranu zákonných dědiců podle ABGB, resp. občanského zákoníku 1937 a nového občanského zákoníku, odhalíme řadu rozdílů. Některé instituty spojené s ochranou (nepominutelných) dědiců se značně oslabily (tzv. collatio/kolace neboli započtení darování na povinný díl a dědický podíl).⁵³

Účelem zákonné úpravy započtení na povinný díl a na dědický podíl je dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku spravedlivé rozdělení majetkového přínosu, který přechází od zůstavitele k dědici. Tomu slouží úprava započtení na povinný díl a započtení na dědický podíl (kolace).

Protože se jedná o zvláštní případy kompenzace (a při úpravě započtení na povinný díl dokonce o případ kompenzace pohledávky), bylo by teoreticky čisté přiřadit tuto pasáž k obecné úpravě započtení v části čtvrté OZ.

---

⁵⁰ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 439-440.

⁵¹ Drápal, L.; Šešina, M.: Povinný díl a jeho vypořádání, *Ad Notam*, 2016, č. 6, s. 18.

⁵² Horák, O.: Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, č. 3, s. 285.

⁵³ Horák, O.: Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku, *Právní rozhledy*, 2014, č. 11, s. 381.

Důvody, proč se k tomu nepřistupuje, jsou jak historické, tak především praktické, neboť tato úprava navazuje na úpravu předchozí a recipient ji logicky očekává právě zde. Z týchž důvodů OZ zcela zřejmě soustředil na jedno místo a do jednoho oddílu úpravy dvou v podstatě heterogenních institutů, protože započtení na povinný díl se od započtení na dědický podíl právní povahou dosti podstatně liší.⁵⁴

Smyslem započtení má být nastolení spravedlnosti mezi dědici, pak způsob, kterým se započtení provede, musí sledovat účel této normy. Způsob tedy musí být spravedlivý.⁵⁵

Smysl započtení také ozřejmil Městský soud v Praze ve svém rozhodnutí z roku 2008, když uvedl, že „smyslem započtení je srovnání (případně alespoň částečné srovnání) hodnoty majetku nabývaného jednotlivými dědici (obdarovanými), nikoli celkové „zúčtování“ se zřetelem k povinnostem nabyvatele vůči třetím osobám, pokud jsou takové povinnosti s nabytím majetku spojeny.“⁵⁶

2.4.1. Povinnost něco vydat

Dle ust. § 1658 OZ platí, že „započtení na povinný díl nebo na dědický podíl nezakládá povinnost něco vydat, ledaže se jedná o případ uvedený v § 2072.“⁵⁷ Jinak formulováno z faktu započtení nevzniká nikomu povinnost něco vydat jiné osobě (jedinou výjimkou je možnost odvolání daru pro zkrácení povinného dílu v případě, že pozůstalost pro vyrovnaní povinného dílu nebude stačit).

České právo není založeno na tom, že by nepominutelní dědici mohli (úspěšně) požadovat z důvodů ochrany svých práv (zamezení krácení svých případných povinných dílů), aby dary, které zůstavitel za svého života učinil, byly navraceny (případně jejich hodnota) do majetkové podstaty

---

⁵⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

⁵⁵ Bílý, M.: Ke způsobu ocenění věci pro účely započtení na dědický podíl, *Právní rozhledy*, 2013, č. 11, s. 397.

⁵⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. 2. 2008, sp. zn. 24 Co 421/2007.

⁵⁷ § 2072 OZ: „(1) Ublížil-li obdarovaný dárci úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že zjevně porušil dobré mravy, může dárce, nepominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit. Byl-li dar již odevzdán, má dárce právo požadovat vydání celého daru, a není-li to možné, zaplacení jeho obvyklé ceny. (2) Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárci také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké.“

pozůstalosti. Koneckonců úprava v ust. § 2072 OZ nijak nesouvisí s ochranou práv nepominutelných dědiců, nýbrž se zde upravuje právo dárce za určitých předpokladů odvolat dar (odstoupit od darovací smlouvy) pro nevděk obdarovaného.

Důvodová zpráva však z citovaného ustanovení dovozuje možnost odvolání daru pro zkrácení povinného dílu v případě, že pozůstalost pro vyrovnání povinného dílu nebude stačit. Co uvádí důvodová zpráva, ale vůbec nevyplývá z textu zákona. Při finálních úpravách důvodové zprávy se patrně přehlédla skutečnost, že dar lze odvolat pouze pro nouzi (§ 2068–2071 OZ) nebo pro nevděk (§ 2072–2075 OZ) a že nelze odvolat dar pro zkrácení povinného dílu. Někteří autoři odborné literatury se proto domnívají, že odkaz na ust. § 2072 OZ je legislativní nonsens (patrně pozůstatek zamýšlené právní úpravy) a je nyní nepoužitelný.⁵⁸

Ust. § 1658 OZ nicméně odpovídá na častou otázku dědiců, a to zda dědic, který za života zůstavitele obdržel dar, jej má do pozůstalosti vrátit, případně zda se o něj má podělit s dědici, či zda má do pozůstalosti vložit hodnotu daru v penězích.

Na všechny tyto otázky nyní zákon dává zápornou odpověď. Pouze podle ust. § 2072 OZ o odvolání daru pro nevděk může dárce, neprominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit, pokud obdarovaný ublížil zůstaviteli (dárce) úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že zjevně porušil dobré mravy. V takovém případě může dárce požadovat vydání celého daru, a není-li to možné, zaplacení jeho obvyklé ceny. Odůvodňují-li to okolnosti, považuje se za nevděk vůči dárce také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké.⁵⁹ Důvodová zpráva k ust. § 2072 uvádí, že toto právo je konstruováno jako osobní právo dárce, neboť jen vůči němu je obdarovaný vázán vděkem. Na dárce dědice

---

⁵⁸ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 34.

⁵⁹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 399.

tedy nepřechází; ti se případně mohou domáhat navrácení daru jen v rozsahu trvajících obohacení obdarovaného.⁶⁰

Lze tedy usuzovat, že obdarovaný (ať dědic nebo jiný obdarovaný) bude muset do pozůstalosti dar nebo jeho peněžní ekvivalent vložit pouze tehdy, když se zůstavitel za svého života dohodl s obdarovaným na vrácení daru nebo když zvítězil ve sporu o vrácení daru a k datu úmrtí obdarovaný svůj závazek nesplnil, případně když zůstavitel za svého života u soudu své právo na vrácení daru alespoň uplatnil (§ 1475 odst. 2 OZ). Předpokladem je vítězství v takovém sporu.⁶¹

2.4.2. Hodnota plnění při započtení

Ust. § 1659 OZ reguluje podstatnou skutečnost, totiž jaká hodnota se započítává, zda hodnota v době poskytnutí plnění, anebo hodnota v době jiné. Dle tohoto ustanovení „se při započtení počítá hodnota toho, co bylo poskytnuto a co podléhá započtení, podle doby odevzdání. V mimořádných případech může soud rozhodnout jinak.“

Také toto ustanovení (stejně jako předchozí ust. § 1658 OZ) má obecný charakter jak vůči započtení na povinný díl (§ 1660 až 1661 OZ), tak i vůči započtení na dědický podíl (§ 1662 až 1664 OZ).

Ač občanský zákoník z roku 1964 právní normu uvedenou v první větě ust. § 1659 neobsahoval, ale z uvedené zásady hodnoty plnění při započtení přesto vycházela právní praxe, a to zejména díky ustálené rozhodovací praxi Nejvyššího soudu, založené rozsudkem z roku 1991, podle kterého „při hodnocení toho, co zůstavitel za svého života daroval, je zapotřebí při zápočtu na dědický podíl (§ 484 odst. 1 OZ) zásadně vycházet z obecné ceny věci v době tohoto darování. Pro výsledek budoucího dědického řízení nemůže být rozhodující, zda si obdarovaný věc ponechá či okamžitě zcizí, míra jeho péče, pohyb cen, charakteru věci co do dlouhodobosti užití atd.“⁶²

---

⁶⁰ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

⁶¹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 399.

⁶² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1991, sp. zn. 4 Cz 55/91.

Nový občanský zákoník na rozdíl od staré právní úpravy však navíc umožňuje, že aby v mimořádných případech mohl soud rozhodnout jinak. Bude-li se započítat na povinný díl, nebo dědický podíl, základním pravidlem bude, že se započte hodnota započítaného plnění podle doby, kdy bylo plněno, podle doby, kdy došlo k odevzdání.

Došlo-li tedy např. k určitému daru, který nelze považovat za dar obvyklý, započte se jeho hodnota, kterou tento dar měl v době darování. Jiný postup bude znamenat pouze výjimku z tohoto obecného pravidla a bude předpokládat, že tu existují určité mimořádné okolnosti, které odůvodňují, aby soud postupoval při zápočtu jinak. Tyto mimořádné okolnosti by se měly vždy posuzovat individuálně, podle okolností jednotlivého případu, neboť by nebylo spravedlivé, aby dědici byly započítány např. dary, které ve skutečnosti nepřinesly obdarovanému, i když se o takový dar staral s péčí řádného hospodáře, žádný prospěch. V těchto případech v zájmu dosažení přibližné majetkové ekvity mezi spoludědici by se k těmto mimořádným okolnostem mělo v řízení o pozůstalosti přihlídnout.⁶³

V dobách větší finanční inflace může takové ustanovení hrát velkou roli; jde-li např. o dar zůstavitele vůči dotčené osobě poskytnutý mnoho let před úmrtím zůstavitele, když zůstavitel přikázal započtení i za takto dlouhou dobu.

2.4.3. Započtení na povinný díl

Zápočet na povinný díl předpokládá, již ze své podstaty, že se započítává určité plnění poskytnuté zůstavitelem nepominutelnému dědici, a to na jeho povinný díl. Za určitých předpokladů se započítává potomku (nepominutelného dědice) i to, co obdržel jeho předek.

Dožaduje-li se nepominutelný dědic vyplacení povinného dílu, započtou se na jeho povinný díl plnění uvedená v ust. § 1660 a 1661 OZ. Půjde o případy, kdy zůstavitel v pořízení pro případ smrti povolal za dědice jiné osoby a nepominutelného dědice pominul, popřípadě, vyměřil-li zůstavitel takovému dědici pořízením pro případ smrti méně, než se mu

---

⁶³ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 35.

dostat má, a má-li se mu tedy dostat vedle dědického podílu ještě doplatku na povinný díl.

2.4.3.1. Započtení na povinný díl vůči nepominutelnému dědici

Dle ust. § 1660 odst. 1 OZ se na povinný díl nepominutelného dědice započte vše, co nepominutelný dědic skutečně obdržel od zůstavitele *mortis causa*, tedy co obdržel v podobě odkazu (pododkazu) nebo dědického podílu. Nepominutelný dědic má právo si zvolit, zda nabyde dědický podíl nebo odkaz, byť s určitým zatížením (např. v důsledku vedlejší doložky v závěti nebo pododkazu), anebo zda dědictví nebo odkaz odmítne a bude požadovat pouze povinný díl (§ 1644 odst. 3 OZ). Na oboje plnění má právo pouze tehdy, pokud by hodnota dědického podílu nebo (pod)odkazu nedosahovala hodnoty jeho povinného dílu a potom by měl právo na dorovnání povinného dílu.

Z judikatury Krajského soudu v Brně vyplývá, že „jestliže dědic od zůstavitele obdržel bezplatně nemovitosti, avšak tyto nemovitosti ve stejném rozsahu převedl bezplatně zpět na zůstavitele ještě za jeho života, nejsou dány podmínky pro započtení na dědický podíl tohoto dědice.“⁶⁴

Dále dle ust. § 1660 odst. 2 OZ se „na povinný podíl potomka se započte i to, co nepominutelný dědic od zůstavitele bezplatně obdržel v posledních třech letech před jeho smrtí, ledaže zůstavitel přikáže, aby se započtení provedlo za delší dobu s tím, že při zápočtu se nepřihlíží k obvyklým darováním.“

Slovy „bezplatně obdržel“ se rozumí nabytí věci bez poskytnutí adekvátní protihodnoty. Jde tedy především o plnění ze smlouvy darovací (srov. § 2055 a násl. OZ). Nicméně předmětem započtení mohou být i plnění ze smluv kupních (nebo jiných úplatných smluv), jde-li ve skutečnosti o zastřené právní jednání (dissimulované), kdy smluvní strany toliko předstíraly, že určitá věc byla předmětem koupě a prodeje (směny či jiného obchodu), a přitom zůstavitel ve skutečnosti od nabyvatele žádné plnění nepožadoval. Podstatné tedy bude posouzení smlouvy podle jejího obsahu,

---

⁶⁴ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 1995 sp. zn. 18 Co 411/94.

nikoli (pouze) názvu a bude nutné se zabývat také tím, zda nejde v konkrétním případě o zastřené (dissimulované) právní jednání.⁶⁵

Městský soud v Praze k tomu v rámci své rozhodovací činnosti v jednom svém rozhodnutí příhodně poznamenal, že „i když smlouva, podle které nabytí dědic od zůstavitele za jeho života majetek, byla označena jako smlouva kupní, může být takové nabytí majetku důvodem pro započtení na dědický podíl, je-li prokázáno, že ve skutečnosti zůstavitel od nabyvatele žádné plnění nepožadoval (tj. že šlo o dissimulovaný právní úkon - darovací smlouvu, nebo že zůstavitel zaplacení kupní ceny nabyvateli prominul).“⁶⁶

Z možnosti zápočtu jsou vyloučena obvyklá darování. Zákon tuto skutečnost, kterou dlouhodobě dovozuje i judikatura Nejvyššího soudu, nyní zakotvil výslovně. Obvyklými darováními se mají na mysli zejména příležitostné dary, např. k narozeninám, jmeninám, vánocům, rodinným výročí, ukončení studia, svatbě, narození dítěte apod. V případě darování jako předmětu zápočtu, má zákon na zřeteli věnování bez odpovídajícího případného protiplnění ze strany pozdějšího dědice, přičemž takovéto darování svou povahou a výší překračuje obvyklá darování odpovídající výdělkovým a majetkovým poměrům dárce.⁶⁷

Z doslovného znění tohoto judikátu by vyplývalo, že by měly být splněny obě podmínky současně, tj. 1) výdělkové i 2) majetkové poměry dárce.

Pro tento výklad však není žádného opodstatnění. Je zřejmé, že otázku obvyklosti jakéhokoli daru je třeba posoudit buď s ohledem na výdělkové poměry dárce, tj. má-li dárce např. roční příjem dosahující několika milionů, byl by dar v řádu desítek tisíc jistě přiměřený, anebo s ohledem na jeho majetkové poměry. Dosáhl-li by někdo v minulosti vyšších příjmů, které by investoval např. do cenných papírů nebo do nákupu nemovitostí, nemusel by mít již (nadále) vysoké výdělky, když samotné

---

⁶⁵ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 450.

⁶⁶ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97.

⁶⁷ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002.

obchody s těmito cennými papíry či výnosy z nich, anebo výnosy z pronájmu nemovitostí by mohly pokrýt jeho finanční potřeby.

Opačný výklad, tj. že musí být splněny obě podmínky současně (jak výdělkové, tak majetkové poměry), neboť jde o slučovací spojku „a“, by nutně vedl k absurditám. Pokud by dárce senior např. vyhrál v loterii desítky milionů korun a pobíral by přitom důchod deset tisíc korun, potom by každý dar v řádu sta tisíců korun musel být považován za „darování svou povahou a výší překračující obvyklá darování odpovídající výdělkovým a majetkovým poměrům dárce“ s odůvodněním, že senior má příjem pouze deset tisíc korun měsíčně.⁶⁸

2.4.3.2. Další započtení na povinný díl

Občanský zákoník v ust. § 1661 OZ podrobně vymezuje další bezplatná plnění, která zůstavitel za svého života poskytl nepominutelnému dědici. Poněkud zmatečná je zde terminologie, neboť na rozdíl od ust. § 1660 OZ, který mluví o nepominutelném dědici, pracuje ust. § 1661 OZ s pojmem „potomek“. Ze systematiky zákona i ze znění důvodové zprávy přitom bez pochyby vyplývá, že potomkem zde zákonodárce míní nepominutelného dědice. Jedná se zde tedy spíše o terminologickou nekonzistentnost nežli o změnu adresátů právní normy.

Dle ust. § 1661 odst. 1 OZ tedy platí, že „na povinný díl potomka se započte to, co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započtením podnikání; na povinný díl se započte i to, co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého potomka. Stalo-li se tak dříve než v posledních třech letech před zůstavitelovou smrtí, provede se započtení, pokud zůstavitel neprojeví opačnou vůli.“

Toto ustanovení obmýšlí dvě různé situace, jednak to, co nepominutelný dědic bezplatně obdržel od zůstavitele takříkajíc do života, a jednak, co zůstavitel použil na uhrazení dluhů zletilého potomka (zákon

---

⁶⁸ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 39.

výslovně požaduje, aby šlo o zletilého potomka, a není tedy rozhodující, zda jde o potomka nezletilého, ale svéprávného). Úleva v nákladech může spočívat např. v úlevách na pronájmu či v bezplatném zapůjčení věci k podnikání, v poskytnutí věna apod.

Ust. § 1661 odst. 1 OZ by mělo být interpretováno ve spojení s ust. § 1660 OZ (viz výše) a dále s ust. § 1664 (viz níže⁶⁹), jako demonstrativní případy významnějších darování, případně by významnější darování měla být chápána jako „úleva v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti“; neměla by se však započítávat obvyklá darování.⁷⁰

Plnění musí být vždy poskytnuto zůstavitelem. Pokud by plnění bylo ve společném jmění manželů, je zapotřebí to považovat jako plnění od dvou osob, a k započtení může dojít pouze u té části, která patřila zůstaviteli.⁷¹

Zákonodárce v ust. § 1661 odst. 2 vyjádřil snahu, aby na povinný díl potomka byla započtena i plnění, která byla poskytnuta jeho rodičům. Nicméně toto ustanovení je poněkud neobratně formulováno: „Potomkovi, který vstupuje na místo svého předka, se započte na povinný díl i to, co dostali od zůstavitele jeho rodiče, na jejichž místo vstupuje.“ Odstavec 2 opakuje zásadu, uvedenou v ust. § 1660 odst. 2 OZ, dle níž se potomku započte i to, co od zůstavitele obdržel jeho předek.

Právo reprezentace se může týkat vždy jen jednoho z rodičů, tedy jednoho z potomků zůstavitele: např. zůstavitel měl syna, tomu poskytl určitá plnění, která jsou způsobila k zápočtu (např. za něj uhradil jeho dluhy) a nedědí-li tento syn (např. dědictví odmítl), potom lze započítat plnění poskytnutá tomuto synovi na povinný díl jeho dítěte (vnuka), které právem reprezentace vstoupilo na jeho místo. Není totiž normální (pomíjíme samozřejmě jakýkoli incestní vztah), aby potomek mohl vstoupit na místo jak svého otce, tak i své matky, a to v rámci jednoho a téhož řízení o pozůstalosti. Smyslem tohoto ustanovení je tedy umožnit započítat na

---

⁶⁹ „Soud může provést započtení na dědický podíl, i když to zůstavitel nepřikázal, byl-li by jinak nepominutelný dědic neodůvodněně znevýhodněn; k obvyklým darováním se však nepřihlíží.“

⁷⁰ Horák, O.: Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku, *Právní rozhledy*, 2014, č. 11, s. 384.

⁷¹ Muzikář, L.: Dědické podíly a jejich výpočet, *Ad Notam*, 1997, č. 3, s. 49.

povinný díl zůstavitelova vnuka, co zůstavitel poskytl oběma jeho rodičům, tedy jak jeho otci (např. synovi zůstavitele), tak i jeho matce, tedy ve vztahu k zůstaviteli jeho snaše, a právě v tom je rozdíl od úpravy v ust. § 1660 odst. 1 OZ. Z obdobného závěru vycházelo i dřívější právo slovenské (uherské), platné do 31. 12. 1950.⁷²

2.4.4. Započtení na dědický podíl

Zůstavitel může dědicům, kteří nemají právo na povinný díl, zanechat podíly z pozůstalosti podle své úvahy. Nelze mu tedy ani bránit v tom, aby se rozhodl, jak má být provedeno započtení na jejich dědické podíly.

Dle důvodové zprávy k OZ zákonodárce sledoval především tzv. hledisko adekvátního prospěchu i při i při úpravě započtení na dědický podíl. Ujímají-li se dědici pozůstalosti podle podílů, má se vzít ohled na bezúplatná plnění, jichž se dědici od zůstavitele případně dostalo. Zároveň se však bere v úvahu autonomie zůstavitelovy vůle.⁷³

Mezi započtením na povinný díl a dědický podíl jsou dva základní rozdíly.

První rozdíl spočívá v tom, jakých osob se započtení dotýká; u započtení na povinný díl jde jen o nepominutelné dědice, kteří mají právo na povinný díl, kdežto započtení na dědický podíl se týká všech dědiců, včetně potomků.

Druhý rozdíl tkví v tom, zda k započtení může pozůstalostní soud přistoupit i bez výslovného nařízení zůstavitele (což je případ zápočtu na povinný díl), anebo zda jeho předpokladem je vůle zůstavitele, popřípadě splnění dalších předpokladů (což je případ započtení na dědický podíl).⁷⁴

---

⁷² Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 452.

⁷³ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

⁷⁴ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 42.

2.4.4.1. Způsob výpočtu

Poměrně dosti stručné ust. § 1662 OZ stanoví stran výpočtu dědických podílů pouze to, že „dědické podíly se vypočtou stejně jako povinný díl.“

Vyjdeme-li z tohoto stručného ustanovení, znamená to, že se započtení na dědický podíl provede stejně jako započtení na povinný díl. Platí zde stejná pravidla, uvedená v ust. § 1660 a § 1661 OZ, a to jak ohledně toho, co má být započteno, tak i ohledně toho, za jakou dobu života zůstavitele mají být jím poskytovaná darování započtena.

U nepominutelného dědice se započtením sníží výše jeho plnění, které mu má na povinný díl v penězích připadnout, kdežto započtením na dědický podíl se podíl dědice na celé pozůstalosti sníží, spoludědicům se v důsledku toho jejich dědické podíly zvýší. Důležitý rozdíl však spočívá v tom, že se u nepominutelného dědice provede započtení, i když to zůstavitel nenařídil (může to ovšem zakázat nebo omezit), kdežto započtení na dědický podíl se provede, jen když to zůstavitel přikázal projevem vůle učiněným ve formě předepsané pro pořízení závěti, jak uvádí ust. § 1663, nejde-li o případ uvedený v ust. § 1664.⁷⁵

2.4.4.2. Náležitosti započtení na dědický podíl

Dle ust. § 1663 OZ platí, že „při posloupnosti dědiců podle pořízení pro případ smrti nebo při zákonné dědické posloupnosti se započtení na dědický podíl provede, jen přikázal-li to zůstavitel projevem vůle učiněným ve formě předepsané pro pořízení závěti.“

Pokud zůstavitel projevem vůle učiněným formou nutnou pro pořízení závěti přikáže, aby započtení na dědický podíl bylo provedeno, pak lze při dědění na základě pořízení zůstavitele či na základě zákonné dědické posloupnosti započtení provést. K tomu viz také ust. § 1664 OZ (viz níže). Dědici tak mohou učinit i bez příkazu zůstavitele, pokud se na započtení dohodnou a také když jim v tom nebrání vůle zůstavitele, který takové

---

⁷⁵ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 404.

jednání může zakázat, případně jej nelze provést proto, že zůstavitel sám závětí určil dědické podíly dědiců a jiné dělení výslovně nepřipustil.

Přikázání započtení na dědický podíl lze učinit písemně soukromou listinou v holografní nebo alografní formě podle ust. § 1533 až § 1536 OZ, veřejnou listinou podle ust. § 1537 a § 1538 OZ, ale také s úlevami, jak je uvedeno v ust. § 1542 až § 1549 OZ.

Zůstavitel v přikázání započtení na dědický podíl může kromě uvedení toho, co má být započteno, též přikázat, aby se započetlo i to, co nepominutelný dědic od něj bezplatně obdržel i za dobu delší tří let (§ 1660 odst. 2 OZ), případně též aby se započtení bezúplatných plnění uvedených v ust. § 1661 odst. 1 provedlo za určitou kratší dobu, než předpokládá ust. § 1661 odst. 1 OZ.⁷⁶

2.4.4.3. Započtení na dědický podíl provedené soudem

„Soud může provést započtení na dědický podíl, i když to zůstavitel nepřikázal, jestliže by jinak byl nepominutelný dědic (potomek) neodůvodněně znevýhodněn“ (§ 1664 OZ).

Oproti předchozí právní úpravě došlo ke dvěma důležitým změnám, jednak se nevyžaduje, aby došlo k dědění z pořízení pro případ smrti, a jednak podle nové právní úpravy jsou chráněni jen potomci (tzn. nepominutelní dědicové, kteří byli neodůvodněně znevýhodněni), kdežto podle předchozí právní úpravy to byli dědicové obecně, včetně potomků.

Je-li naplněn základní předpoklad (byl-li nepominutelný dědic jinak neodůvodněně znevýhodněn), soud provede započtení na dědický podíl, i když to zůstavitel nepřikázal, navrhne-li to v řízení o pozůstalosti zpravidla ten nepominutelný dědic, jež byl neodůvodněně znevýhodněn.

Zákon sice v ust. § 1664 nevymezuje předmět započtení, nicméně s ohledem na formulaci v ust. § 1662 OZ můžeme vycházet ze závěru, že

---

⁷⁶ Tamtéž, s. 405.

předmětem započtení jsou všechna plnění, jak byla uvedena výše ve spojení se započtením na povinný díl.⁷⁷

Jak poznamenal Nejvyšší soud, v občanském zákoníku ani v jiném právním předpise není pojem „neodůvodněného znevýhodnění“ vymezen, přičemž na jeho vymezení závisí závěr soudu o tom, zda při absenci příkazu zůstavitele k započtení má být dědici (ze zákona nebo z pořízení pro případ smrti) započítáno na dědický podíl bezplatné plnění, které od zůstavitele obdržel.

Ust. § 1664 OZ tak patří k právním normám s tzv. relativně neurčitou (abstraktní) hypotézou.

Posouzení, zda obdarovaný závětní dědic byl oproti neopomenutelnému dědici neodůvodněně zvýhodněn, tedy závisí v každém konkrétním případě na úvaze soudu; obecně však platí, že soud přihlédne zejména k důvodům, které zůstavitele vedly k darování, k jeho důsledkům pro obdarovaného, k dalším okolnostem, jež darování „podmiňovaly“ či provázely, k míře (kvantitě) zvýhodnění apod.⁷⁸

I v tomto případě se při zápočtu nepřihlíží k obvyklým darováním.

2.4.5. Spory o zápočet

Spory mezi účastníky o tom, co se má započítat na povinný díl, resp. spory mezi dědici o skutečnostech rozhodných pro závěr o započtení daru na dědický podíl, nebyly historicky chápány jako spory o dědické právo, o kterých se má rozhodnout ve sporném řízení, nýbrž o nich mělo být rozhodnuto v řízení o pozůstalosti.

Není až tak podstatné, že se nyní započítává jak na povinný díl, tak i na dědický podíl.

Důležitější bude, zda spory mezi dědici o skutečnostech rozhodných pro závěr o započtení bezplatných plnění (neobvyklých darů, nebo úlev v nákladech spojených se založením např. samostatné domácnosti apod., či toho, co bylo použito na úhradu dluhů zletilého potomka) nebudou i nadále

---

⁷⁷ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 42.

⁷⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4159/2007.

považovány za spory o dědické právo nově ve smyslu ust. § 170 zákona o zvláštních řízeních soudních, anebo zda se v tomto směru dosavadní praxe změnil.⁷⁹

2.5. Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu

Ust. § 1485 odst. 1 OZ in fine umožňuje nepominutelnému dědici odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu.⁸⁰

Jedná se o výjimku ze zákazu odmítnout dědictví s výhradou. Tento institut se jeví problematický, zejména s ohledem, vůči komu se dědictví odmítá (kdo má zaplatit povinný díl), zda nárok z dědické posloupnosti přechází na potomky odmítnuvšího dědice a kdy je možné toto odmítnutí učinit.⁸¹

Jde o otázky, na které bude muset odpovědět budoucí judikatura, neboť odpověď v zákoně ani důvodové zprávě k občanskému zákoníku nenalézáme.

Dikce ust. § 1485 věty druhé OZ vede k výkladu, že nepominutelný dědic odmítá buď dědické právo včetně práva na povinný díl (neuplatní-li výhradu povinného dílu), nebo odmítá jen dědické právo, ale právo na povinný díl si ponechává.

V úvahu přichází otázka, proč zákonodárce zvolil odlišný režim, než který platí v případě zřeknutí se dědického práva (u zřeknutí se dědického práva jsou možné varianty: zřeknutí se dědického práva včetně práva na povinný díl nebo jen práva na povinný díl).⁸²

Stojí za úvahu, jaký je účel či využití institutu odmítnutí s výhradou povinného dílu. Zatímco u běžného odmítnutí dědictví to bude většinou obava z předlužení pozůstalosti a s tím spojených komplikací (viz důvodovou zprávu), u odmítnutí s výhradou (kde důvodová zpráva mlčí) to

---

⁷⁹ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 43.

⁸⁰ Celé znění ust. § 1485 odst. 1 OZ: „Dědic má právo po smrti zůstavitele dědictví odmítnout; smluvní dědic však jen, pokud to není dědickou smlouvou vyloučeno. Odmítá-li dědictví nepominutelný dědic, může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu.“

⁸¹ Holíková, L.: Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu, *Ad Notam*, 2017, č. 2, s. 7.

⁸² Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 59.

bude spíše předání majetku a s tím i spojené odpovědnosti na další generace. Může však nastat také situace, kdy potomek odmítá dědictví z obavy z předlužení, ale pro jistotu uplatní výhradu povinného dílu, pokud by se ukázalo, že jeho obava byla lichá. To bude přinášet nejen komplikace v dědickém řízení, ale také to je možné vnímat jako projev neúcty k zůstaviteli – rodiči.⁸³

---

⁸³ Horák, O.: K odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu, *Ad Notam*, 2017, č. 4, s. 23.

3. POVINNÝ DÍL A NEPOMINUTELNÝ DĚDIC

Nepominutelný dědic je klasickým pojmem soukromého práva, a jak je ze samotného pojmenování patrné, jde o osobu, která nemá být při dědění opomenuta.

Na tohoto nepominutelného dědice by měl zůstavitel v případě pořízení pro případ smrti pamatovat a zanechat mu alespoň jeho zákonem stanovený povinný díl. Zákonem zaručený podíl potomka je tím chráněn silněji než v závěti vyjádřená vůle zůstavitele. Z tohoto důvodu se jeví jako zásadní moment, zda vůbec a s jakou přesností má pořizovatel reálnou možnost v okamžiku jejího pořízení vypočítat, kolik bude činit povinný podíl jeho potomků v době projednání dědického řízení po něm samém, resp. s jak velkou částí svého majetku může zůstavitel závětí volně nakládat, aniž by riskoval byť jen dílčí neplatnost takto pořízené závěti.⁸⁴

Jedná se především o základní zásadu, že zůstavitel není neomezeným pánem svého majetku pro případ smrti, ale že má současně odpovědnost za své potomky, které zplodil, popř. osvojil. Zde se výrazně projevuje nezanedbatelná souvislost mezi právem rodinným a právem dědickým. Jde o výraz mezigenerační solidarity.

Současná úprava výši povinného dílu oproti předchozí úpravě razantně zkrátila, a to až na takřka zanedbatelnou hodnotu, přičemž v rámci rekodifikační komise bylo diskutováno i o úplném zrušení tohoto institutu.⁸⁵

V rámci historického vývoje dědického práva se do střetu dostávají dva protichůdné principy, a to princip pořizovací volnosti, který klade důraz na autonomii vůle zůstavitele, jehož opakem je princip rodinné solidarity, který preferuje rodinné dědické nástupnictví.⁸⁶

Nepominutelný dědic je dle ust. § 113 zákona o zvláštních řízeních soudních⁸⁷ účastník řízení o pozůstalosti pouze, jde-li v něm o soupis

---

⁸⁴ Říha, M.; Šolcová, P.: Povinný podíl potomka podle § 479 občanského zákoníku, *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 7.

⁸⁵ Bednář, V.: Dědické právo v novém občanském zákoníku, *Obchodní právo*, 2012, č. 5, s. 162.

⁸⁶ Talandová, I.: Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 1, s. 63.

⁸⁷ Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu. Pokud byl nepominutelný dědic opominut zůstavitelem v pořízení pro případ smrti nebo vyděděn bez udání důvodu, může ho soudní komisař pouze písemně požádat, aby se vyjádřil k zůstavitelově pořízení pro případ smrti či k prohlášení o vydědění (tj. namítl jeho neplatnost), a aby uplatnil své právo na povinný díl a na jeho vypořádání. K tomu mu soudní komisař může stanovit lhůtu s tím, že pokud se ve stanovené lhůtě nevyjádří, bude mít soud za to, že uznává pořízení zůstavitele pro případ smrti za pravé a platné a právo na svůj povinný díl neuplatňuje. Soudní komisař může samozřejmě také nařídit s nepominutelným dědicem jednání a jeho vyjádření zaznamenat do protokolu.⁸⁸

K procesnímu postavení nepominutelného dědice je dále třeba podotknout, že zákon nepočítá s tím, že by nepominutelný dědic měl právo účastenství i při jednání o společném jmění manželů a při rozhodování o jeho vypořádání podle § 162 zákona o zvláštních řízeních soudních.

Zde je úkolem soudního komisaře, aby chránil právo nepominutelného dědice a neschválil takovou dohodu o vypořádání povinného dílu, která nepominutelného dědice poškozuje zejména tím, že by do aktiv pozůstalosti mělo připadnout méně, než kolik činí hodnota poloviny majetku ve společném jmění zůstavitele a pozůstalého manžela. Nepominutelný dědic má zachováno právo namítnout relativní neúčinnost, pokud se cítil jako věřitel poškozen dohodou o vypořádání společného jmění manželů. I když není jeho pohledávka zatím ještě přesně vyčíslena a přiznána a je zde obava, že řízení o pozůstalosti bude ještě po dlouhou dobu trvat, může využít ust. § 593 zákona o zvláštních řízeních soudních, dle něhož platí, že vyhradí-li si věřitel dříve, než se jeho pohledávka stane vykonatelnou, právo dovolat se neúčinnosti právního jednání tím, že výhradu prostřednictvím notáře, exekutora nebo soudu oznámí tomu, vůči komu se neúčinnosti právního jednání může dovolat, pak věřiteli lhůta k dovolání se

---

⁸⁸ Dvořáková Závodská, J.: Nepominutelný dědic, *Právo a rodina*, 2016, č. 5, s. 7.

neúčinnosti právního jednání neběží, dokud se pohledávka vykonatelnou nestane.⁸⁹

Na samý úvod této kapitoly o nepominutelném dědici je třeba poznamenat, že v době platnosti starého občanského zákoníku z roku 1964 převažovalo mezi odbornou veřejností označení nepominutelného dědice termínem „neopominutelný dědic“.⁹⁰

Občanský zákoník z roku 1964 ovšem samotný výraz „neopominutelný dědic“ nepoužíval, jednalo se tedy spíše jen o terminologii právní nauky⁹¹ (na rozdíl od OZ, který termínem „nepominutelný dědic“ běžně operuje). Jediné relevantní ust. § 479 zákona č. 40/1964 Sb. jednoduše zakotvovalo, že „nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.“

3.1. Okruh nepominutelných dědiců a jejich povinný díl

Nepominutelnými dědici jsou v souladu s ust. § 1643 odst. OZ (a i nadále ve srovnání s občanským zákoníkem z roku 1964) „děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci“.

Nepominutelný dědic, který a) se nezrekl dědického práva, případně práva na povinný díl, b) je dědicky způsobilý a který c) nebyl platně vyděděn, má právo na povinný díl, případně na jeho doplnění, jestliže byl zůstavitelem v porřízení pro případ smrti zcela nebo zčásti opominut, tedy se mu nedostalo ať již v podobě dědického podílu, nebo odkazu hodnotově ani toho, co představuje jeho povinný díl. Takový potomek má právo na povinný díl (jeho doplnění) jak v případě, že jej zůstavitel opominul vědomě, nebo omylem, tak i tehdy, pokud jej zůstavitel opominul z důvodu toho, že o něm

---

⁸⁹ Drápal, L.; Šešina, M.: Povinný díl a jeho vypořádání, *Ad Notam*, 2016, č. 6, s. 17.

⁹⁰ Třebaže důvodová zpráva k OZ tuto skutečnost zamlčuje, je jí třeba brát v potaz už jen proto, aby nedocházelo ke směšování pojmů tehdy, bude-li používána starší literatura. Pokud tedy v dalším textu budu čerpat také z literatury publikované před rokem 2012, budu jednotně používat termín „nepominutelný dědic“.

⁹¹ Viz například Fiala, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně. 2002. s. 415.

při pořízení pro případ smrti nevěděl (např. se zůstavitel domníval, že potomek již zemřel, anebo neměl vůbec povědomost o tom, že určitá osoba je jeho potomkem).⁹²

Nepominutelným dědicem se dítě zůstavitele či jeho potomek v řízení o pozůstalosti stává v těchto případech:

- 1) zůstavitel pořídil pro případ smrti, ve kterém ho zcela opominul, ať už o něm věděl či nevěděl,
- 2) zůstavitel ho v pořízení pro případ smrti ustanovil dědicem nebo odkazovníkem majetku v menší hodnotě, než je jeho povinný díl,
- 3) v důsledku zůstavitelova pořízení pro případ smrti na něho jako zákonného dědice zbyl majetek v menší hodnotě, než je jeho povinný díl,
- 4) zůstavitel ho vydědil, aniž vyslovil důvod vydědění, nebo ho vydědil neplatně, přičemž ale zároveň ustanovil dědici celé pozůstalosti jiné osoby,
- 5) nepominutelný dědic se rozhodl pro povinný díl namísto dědického podílu či odkazu s omezením,
- 6) jako zákonný dědic či dědic z pořízení pro případ smrti dědictví odmítl s výhradou povinného dílu.

V případech 2) a 3) je za podmínky, že dědictví neodmítne, zároveň dědic části pozůstalosti, která svou hodnotou nepřevyšuje povinný díl, a zároveň nepominutelným dědicem ve vztahu k doplnění hodnoty povinného dílu.⁹³

3.1.1. Výměra povinného dílu

Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu. Nezletilému nepominutelnému dědici se musí dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu.

---

⁹² Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 28.

⁹³ Kohoutek, J.: Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti, *Ad Notam*, 2015, č. 5, s. 3.

Ust. § 1643 odst. 2 OZ pojednává o „nezletilém“ nepominutelném dědici, ačkoliv podle § 30 OZ je dosažení zletilosti pouze jedním z případů, kdy se člověk stává plně svéprávným. Plné svéprávnosti se nabývá rovněž uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti rozhodnutím soudu. Povinný díl ve výši tří čtvrtin zákonného dědického podílu dle § 1643 odst. 2 věty první OZ by měl být vztáhnut jen na nezletilého nepominutelného dědice, který nenabyl plné svéprávnosti. Není důvod favorizovat nezletilého dědice, který je plně svéprávný a v jeho statusovém postavení není žádný rozdíl oproti zletilému.⁹⁴

Je zajímavé, že nárok nezletilých nepominutelných dědiců se oproti právní úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 snížil z celku jeho zákonného dědického podílu na tři čtvrtiny zákonného dědického podílu a u zletilých dědiců z jedné poloviny jejich zákonného dědického podílu na jednu čtvrtinu zákonného dědického podílu.

3.2. Podoba povinného dílu

Ust. § 1644 OZ se zabývá případem, kdy zůstavitel ve svém pořízení respektuje povinný díl nepominutelného dědice a zanechá mu jej v podobě dědického podílu odpovídajícího velikosti povinného dílu.

Toto je jediný případ, kdy se nepominutelný dědic nestane věřitelem, nýbrž z vůle zůstavitele bude dědicem. Má-li např. zůstavitel tři dědice, děti, z nichž dvě ustanoví svými závětními dědici a třetí dítě opomine, i když není důvod pro jeho vydědění, ani se nezřeklo dědictví či povinného dílu a uplatnilo právo na povinný díl, a zanechá mu jednu dvanáctinu pozůstalosti, uspokojil tak právo tohoto nepominutelného dědice.

Tento podíl však nesmí být zatížen závazky, jako např. povinností uhradit dluhy, právem stavby, věcnými břemeny, služebnostmi. Obdobně může zůstavitel zanechat nepominutelnému dědici povinný díl ve formě odkazu, který též nesmí být ničím zatížen. Vychází se z úvahy, že povinný díl je již tak dosti nízký, že jeho hodnotu nelze dále ještě snižovat zatížením dluhy a jinými závazky.

---

⁹⁴ Drápal, L.; Šešina, M.: Povinný díl a jeho vypořádání, *Ad Notam*, 2016, č. 6, s. 15.

Z druhého odstavce ust. § 1644 OZ vyplývá, že zanechá-li zůstavitel nepominutelnému dědici více než povinný díl, bude třeba určit hodnotu oněch nařízení (např. hodnotu odkazů, které by měl nepominutelný dědic splnit, výši dluhů, jež by měl hradit, hodnotu věcných břemen, kterými zůstavitel v pořízení zatížil dědický podíl); o takto vypočtenou hodnotu nařízení zůstavitele se cena dědického podílu zanechaného zůstavitelem nepominutelnému dědici sníží a výsledek se porovná s hodnotou povinného dílu, která má dědici připadnout, a nepominutelný dědic bude mít právo na doplnění povinného dílu (§ 1650). Tato hodnota se vypočte podle ust. § 1655 odst. 1 a ust. § 1656 OZ (viz v jiných kapitolách). To se provede v případě, že o to nepominutelný dědic bude žádat.⁹⁵

Může se jednat o případ, kdy zůstavitel zůstaví nepominutelnému dědici povinný díl v podobě dědického podílu či odkazu, a k tomuto mu zároveň zřídí svěrenské nástupnictví. Pokud takové dědictví či odkaz nepominutelného dědice svou obvyklou cenou přesně odpovídá výši jeho povinného dílu, pak soudní komisař ke svěrenskému nástupnictví nepřihlédne, protože omezuje povinný díl nepominutelného dědice. Byla-li by obvyklá cena dědictví či odkazu zůstaveného nepominutelnému dědici vyšší, než je hodnota povinného dílu, potom by se svěrenské nástupnictví vztahovalo jen na tu část dědictví, resp. odkazu, která přesahuje výši povinného dílu nepominutelného dědice.⁹⁶

Občanský zákoník dále v ust. § 1644 stanoví, že zůstavitel může nepominutelnému dědici uložit, aby se nepominutelný dědic rozhodl mezi dědickým podílem, který mu zanechává s omezením (zejména s účastí na úhradě dluhů zůstavitele a s povinností splnit nařízení zůstavitele uložená mu v závěti), nebo mezi povinným dílem. Volba je na nepominutelném dědici; přijme-li to, co mu zůstavitel zanechává s omezením, stává se prakticky dědicem se vším všudy, tedy i s odpovědností za splnění dluhů zůstavitele a všech jeho nařízení. Je však třeba říci, že dědic má tuto volbu i bez toho, že

---

⁹⁵ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 353.

⁹⁶ Novobilský, V.: Svěrenské nástupnictví v řízení o pozůstalosti, *Ad Notam*, 2016, č. 6, s. 9.

mu ji zůstavitel uloží, neboť podle ust. § 1485 odst. 1 může dědictví odmítnout s výhradou povinného dílu.⁹⁷

3.3. Osoba bez práva na povinný díl

V ust. § 1645 OZ se zakotvuje, že „kdo se zřekl dědictví nebo povinného dílu, kdo je nezpůsobilý dědit nebo kdo byl zůstavitelem vyděděn, právo na povinný díl nemá, ale při výpočtu povinných dílů ostatních dědiců se k němu hledí právě tak, jako by z dědického práva nebyl vyloučen.“

Dle důvodové zprávy k občanskému zákoníku ustanovení sleduje starou zásadu *exheredatus partem facit ad minuendam* (podíl vyděděného způsobí zmenšení povinného dílu). Vzhledem k ní se při výpočtu povinného dílu nepominutelného dědice započítává i podíl vyděděného dědice tak, jako by vyděděn nikdy nebyl.

Důvod, proč se důvodová zpráva k této zásadě hlásí, je zjevně především v tom, že při několika nepominutelných dědicích nemůže mít žádný z nich prospěch z toho, že některého z nich zůstavitel vydědí, protože ani po takovém projevu zůstavitelovy vůle jeho povinný díl nevzroste. Opačný přístup by motivoval jednoho z nepominutelných dědiců až příliš k projevování zájmu o vydědění dalšího z nepominutelných dědiců, což nutně vede k narušování soudržnosti rodiny. Takový zájem by dokonce mohl vést i k situaci, kdy se onen dědic sám stane nezpůsobilým dědit vzhledem k ust. § 1482. Zmíněná zásada *exheredatus partem facit ad minuendam* je rozšířena i na případy zřeknutí se dědictví a dědické nezpůsobilosti. Musí být totiž vzato v úvahu, že v těchto případech by bylo vůči zůstaviteli nespravedlivé, kdyby automaticky vzrůstal povinný díl dalších nepominutelných dědiců, takže masa pozůstalosti, již by jinak měl k volnému naložení, se bez věcného důvodu zmenšuje. Nebýt tohoto rozšíření, nastaly by navíc nesnáze při konkurenci uplatněných důvodů vydědění a důvodů dědické nezpůsobilosti podle ust. § 1481 a 1482 OZ. Stejně tak by nebylo vhodné stanovit jiné pravidlo pro důsledky zřeknutí se dědictví a vydědění, protože tím by se oslabil zájem zůstavitele řešit některé

---

⁹⁷ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 353.

situace dohodou a smírem s presumptivním dědicem, a naopak by byl motivován k vydědění osoby ochotné zřici se svého dědického práva dobrovolně, tedy vlastně k opatřením sankčního rázu, vyvolávajícím přílišná napětí ve vztazích mezi nejbližšími příbuznými.⁹⁸

3.4. Ochrana nepominutelného dědice

Ústavněprávní rovina dědického práva, zmíněná výše, se dotýká i ochrany nepominutelného dědice. Spatřovat v lakonickém ust. čl. 11 Listiny („dědictví se zaručuje“) pouze zdůraznění jednoho z dispozičních práv vlastníka – zůstavitele, by bylo odtržené od reality i historického vývoje. Naopak toto ustanovení je třeba vykládat především jako oprávnění dědice, resp. omezení zůstavitele, který nemůže se svým majetkem nakládat zcela libovolně ani *inter vivos* (dědická smlouva) ani *mortis causa* (povinný díl). Dědické právo je právě jednou z oblastí, kde již tradičně dochází k výraznému omezení autonomie vůle z opodstatněného důvodu.⁹⁹

Za ochranný prvek nepominutelného dědice lze dle mého soudu pokládat též ust. § 1492 OZ.¹⁰⁰

Podstatou ochrany nepominutelných dědiců a jejich práva na povinný díl je právo nepominutelného dědice domáhat se vypořádání proti dědici, který na jeho úkor nabyl dědictví na základě posledního pořízení zůstavitele.¹⁰¹

Na zákonné úrovni je ochrana nepominutelného dědice konkrétně upravena v ust. § 1650 až 1653 OZ a zahrnuje následující prostředky ochrany: 1) neplatné vydědění, 2) ochrana vědomě opominutého dědice, 3) ochrana nevědomě opominutého dědice a 4) vyrovnání práva na povinný díl.

---

⁹⁸ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

⁹⁹ Horák, O.: Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku, *Právní rozhledy*, 2014, č. 11, s. 383.

¹⁰⁰ „Pořízením pro případ smrti nelze zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, který se práva na povinný díl nezřekl a nedošlo-li ani k vydědění. Pokud tomu pořízení pro případ smrti odporuje, náleží nepominutelnému dědici povinný díl.“

¹⁰¹ Hurdík, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2013. s. 294.

Lze ovšem uvažovat o tom, že součástí ochrany nepominutelného dědice jsou některá dalšího jeho oprávnění. Předně nelze zapomínat na jeho právo být přítomen při odhadu (soupisu pozůstalosti), vznášet dotazy a připomínky (§ 1655 OZ), dále na právo navrhnout, osvědčí-li obavu z předlužení dědice, odloučení pozůstalosti (§ 1709 OZ), právo aby byl zapsán do veřejného seznamu přímo po zůstaviteli, jde-li o věc zapsanou do tohoto seznamu a bylo-li mezi ním a dědici ujednáno, že nepominutelnému dědici bude namísto zaplacení vydána věc z pozůstalosti (§ 1654 OZ).

3.4.1. Neplatné vydědění

Občanský zákoník v ust. § 1650 stanoví, že „nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo na povinný díl; byl-li zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění.“

Zákonodárce k tomu důvodové zprávě k občanskému zákoníku poznamenal, že při neplatném vydědění stejně jako při jiném nezákonném opominutí nepominutelného dědice je potřebné mu poskytnout ochranu. Tato ochrana spočívá v garanci jeho práva na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.¹⁰²

Na první pohled toto ustanovení může působit určité výkladové potíže. Jestliže byl nepominutelný dědic vyděděn neplatně, k prohlášení o vydědění se v řízení o pozůstalosti již nepřihlíží a postupuje se, jako kdyby žádné prohlášení o vydědění nebylo učiněno, tedy neplatně vyděděný potomek se stane dědicem ze zákonné dědické posloupnosti (samozřejmě, pokud zůstavitel nepořídil pořízení pro případ smrti) a má právo na dědický podíl, a nikoli jen na povinný díl.

Neplatně vyděděný potomek je jednak potomek, který byl zůstavitelem vyděděn sice z některého zákonného důvodu, ale tento důvod nebyl posléze shledán platným (vyděděný uspěl ve sporu o dědické právo), a jednak potomek, který byl vyděděn z důvodu, který není zákonným důvodem vydědění. Jestliže k platnému vydědění nedošlo a dochází k dědění

---

¹⁰² Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

ze zákona, je nutné respektovat tu skutečnost, že potomek je dědicem v první třídě dědiců a má právo na dědický podíl.¹⁰³

V otázce platnosti vydědění může dojít ke sporům dvojího druhu, a to:

- a) spor o to, zda se vydědění stalo po právu, tedy zda existuje v daném případě některý ze zákonem stanovených důvodů pro vydědění nepominutelného dědice, nebo
- b) spor o to, zda prohlášení o vydědění je platné s ohledem na to, zda zůstavitel byl k jeho napsání způsobilý, zda je prohlášení pravé, případně má jiné vady, způsobující jeho neplatnost (což u prohlášení o vydědění sepsaného formou notářského zápisu jde jen velmi těžko s ohledem na to, že jde o veřejnou listinu).

3.4.2. Ochrana vědomě opominutého dědice

Nepominutelný dědic může být opominut (neboli preterován) vědomě (úmyslně), anebo nevědomě (omylem). Ze strany zůstavitele je v praxi málo obvyklé, že by chtěl opominout své děti, se kterými řádně vychází, které s ním celý život vyrůstaly, o které se staral a které se následně řádně staraly o něho¹⁰⁴, nicméně zákon tyto situace předvídá.

Občanský zákoník z roku 1964 vědomou a nevědomou formu nerozlišoval, pouze se v ust. § 479 omezil na fakt, že se nezletilým potomkům má dostat ze závěti zůstavitele aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona.

Pokud závěť zákonnému požadavku obsaženému v ust. § 479 odporovala, byla (v části požadavku odporující) neplatná (nedošlo-li k vydědění uvedených potomků nebo nejedná-li se o nezpůsobilé dědice.¹⁰⁵ Nemělo tedy význam, zda zůstavitel o nepominutelném dědici věděl nebo nevěděl. Občanský zákoník z roku 1964 pak odkazoval tzv. relativní

---

¹⁰³ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 24.

¹⁰⁴ Medunová, R.: Dědic, který nemá být opomenut, *Ad Notam*, 2009, č. 5, s. 171.

¹⁰⁵ Švestka, J.; Spáčil, J.; Škárová, M.; Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009. s. 1450.

neplatností na své ust. § 40a, u taxativně stanovených důvodů neplatnosti právního úkonu, mezi které spadal i ten uvedený v ust. § 479, se totiž považoval právní úkon za platný, dokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolal.¹⁰⁶

Oproti občanskému zákoníku z roku 1964 je dnešní právní úprava rozebrána do tří možných variant, z nichž ve dvou má nepominutelný dědic právo na povinný díl (§ 1651 odst. 1 a § 1652 OZ), ve třetí variantě (§ 1651 odst. 2 OZ) pak toto právo nemá.

V ust. § 1651 OZ je legislativně zakotvena ochrana vědomě opominutého dědice. Východiskem je, že zůstavitel ví, že má nepominutelného dědice způsobilého dědit. Dle ust. § 1651 odst. 1 OZ tedy platí, že „právo na povinný díl má i nepominutelný dědic, o němž bylo zůstaviteli známo, že je naživu, a přesto jej v závěti opominul.“ To znamená, že nepominutelný dědic, který a) se nezřekl dědického práva, případně práva na povinný díl, b) je dědicky způsobilý a c) nebyl platně vyděděn, má právo na povinný díl, případně na jeho doplnění, jestliže byl zůstavitelem v pořízení pro případ smrti zcela nebo zčásti opominut, tedy se mu nedostalo ať již v podobě dědického podílu nebo odkazu hodnotově ani toho, co představuje jeho povinný díl.

Ust. § 1651 odst. 2 OZ pak upravuje tzv. vydědění mlčky a po právu. Toto ustanovení předpokládá, že zůstavitel opominul tohoto dědice nikoli omylem, což značí, že o něm věděl, přesto jej v závěti opominul. Pokud existuje některý zákonný důvod vydědění, pak nepominutelný dědic nedědí, protože byl vyděděn mlčky a po právu.

Otázkou je, zda zůstavitel o důvodu vydědění věděl, a proto nepominutelného dědice opominul, nebo zda se tento důvod uplatní nezávisle na vůli zůstavitele.

Lze se přiklonit k tomu, že na vůli zůstavitele v tomto případě nezáleží a rozhoduje fakt, že existuje důvod vydědění. Může dojít ke sporu o existenci tohoto důvodu, který bude řešen podle ust. § 1673 odst. 2 OZ tak, že v tomto případě, jelikož nebyl důvod vydědění uveden, odkáže soud ty,

---

¹⁰⁶ Kittel, D.: Nepominutelný dědic není dědic, *Ad Notam*, 2011, č. 2, s. 15.

kteří dědí na místě nepominutelného dědice, aby podali žalobu proti němu s návrhem na určení, že byl vyděděn mlčky a po právu. V řízení budou muset dokázat nepominutelnému dědici některý z důvodů vydědění uvedených v § 1646 odst. 1 *in fine*¹⁰⁷. Pokud by byli s žalobou neúspěšní a výsledkem sporu by bylo, že zákonný důvod vydědění v daném případě nebyl naplněn, bylo by postupováno podle odst. 1 a nepominutelný dědic by měl právo na povinný díl. Jelikož však platí ust. § 1653 OZ o tom, že byl-li nepominutelný dědic zkrácen nebo opominut, přispějí dědici i odkazovníci k vyrovnání jeho práva poměrně, měli by být odkázáni k podání takové žaloby všichni, kteří mají nepominutelnému dědici takto přispět, aby se případný rozsudek vztahoval na všechny, neboť v tomto případě jde o nerozlučné společenství.¹⁰⁸

3.4.3. Ochrana nevědomě opominutého dědice

Dle důvodové zprávy k OZ (konkrétně k jeho ust. § 1652) není však vyloučena ani situace, že zůstavitel má nepominutelného dědice, o jehož existenci neví (např. protože vůbec nevěděl o jeho narození, protože jej pokládal za mrtvého, anebo protože měl za to, že se nejedná o jeho potomka). Pak nelze soudit na vědomé, úmyslné opominutí tohoto dědice, ani na vůli jej v závěti pominout.¹⁰⁹

I takto omylem (nevědomky) opomenutý potomek má právo na povinný díl prokáže-li, že jeho opominutí pramení právě (a jen) z nevědomosti zůstavitele o něm. Otázkou je, jak by měl v případě sporu takovýto nepominutelný dědic dokazovat, že o něm zůstavitel při sepsání svého pořízení pro případ smrti, ve kterém jej opominul, nevěděl. Tuto otázku by mohla osvětlit například matka takového dědice, která jeho narození otci (budoucímu zůstaviteli) nikdy nesdělila.

Občanský zákoník vyžaduje, aby zůstavitelova nevědomost o potomku tu existovala v době pořízení pro případ smrti (tedy v době

¹⁰⁷ Tj. „Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který a) mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi, b) o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl, c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo d) vede trvale nezřízený život.“

¹⁰⁸ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 375.

¹⁰⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

pořízení závěti nebo uzavření dědické smlouvy). Skutečnost, že se zůstavitel o takovém potomku dozvěděl později po pořízení pro případ smrti, již nemá žádný právní význam.¹¹⁰

Budou-li dědici tvrdit, že jde o případ, na nějž se vztahuje ust. § 1651 odst. 2 OZ, a tedy že došlo k vydědění mlčky a po právu (viz výše), ponesou v tomto směru důkazní břemeno.

3.4.4. Vyrovnání práva na povinný díl

Jak již bylo několikrát vysloveno, nepominutelný dědic má právo na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu. Jde tedy o peněžitou pohledávku, zpravidla vůči dědicům.

Ono slova „zpravidla“ je významné, neboť k vyrovnání práva na povinný díl nepominutelného dědice přispívají vedle dědiců i odkazovníci.¹¹¹ V ust. § 1653 se projevuje poněkud paradoxní protimluv zákonné litery, totiž že nepominutelný dědic vlastně není dědicem, byl-li v pořízení pro případ smrti zkrácen nebo případně zcela pominut, ale věřitelem těch, kteří byli zůstavitelem za dědice a odkazovníky povoláni.

Dle ust. § 1653 OZ tak platí, že „byl-li nepominutelný dědic zkrácen nebo opominut, přispějí dědici i odkazovníci k vyrovnání jeho práva poměrně.“

Zákon v tomto ustanovení ukládá povinnost přispět nepominutelnému dědici k vyrovnání jeho práva na povinný díl dědicům i odkazovníkům. Zatímco v ust. § 1631 OZ platí, že nestačí-li pozůstalost k úhradě všech dluhů a jiných povinných výdajů, odkazy se poměrně sníží, v případě úhrady povinného dílu výslovně ukládá odkazovníkům přispět na úhradu povinného dílu, tedy se aktivně podílet na jeho zaplacení. Otázkou je, proč byl volen termín „přispět“, místo termínů „uhradit“ či „zaplatit“.¹¹²

---

¹¹⁰ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 431.

¹¹¹ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 28.

¹¹² Důvodová zpráva k OZ sice nejasnost ohledně volby nepřiléhavého termínu nekomentuje, její autor pouze poznamenává, že „dědici i odkazovníci musejí poměrně vyrovnat pohledávku nepominutelného dědice“. Úmysl zákonodárce je tak nepochybný.

Nicméně dědici i odkazovníci budou muset uhradit nepominutelnému dědici celý povinný díl, a pokud zůstavitel na nepominutelného dědice něčím pamatoval, uhradí rozdíl mezi čistou hodnotou toho, co mu zanechal zůstavitel a hodnotou povinného dílu, vypočteného podle ust. § 1655 odst. 1 a ust. § 1656 OZ.¹¹³

Zákon však nestanoví v tomto případě solidární odpovědnost dědiců a odkazovníků za splnění závazku uhradit nepominutelnému dědici peněžitou částku rovnající se povinnému dílu, nýbrž dědici i odkazovníci přispějí k vyrovnání jeho práva poměrně. Jde tedy o plnění dělitelné, v důsledku čehož bude muset nepominutelný dědic žádat po každém z nich jen jeho díl. Poměr, v jakém budou dědici a odkazovníci přispívat na povinný díl, se určí podle poměru cen čistých dědických podílů dědiců a jsou-li odkazovníci, též podle poměru cen odkazů odkazovníků. Došlo-li ke snížení odkazů (§ 1631 odst. 1 OZ), vzala by se za základ odpovědnosti odkazovníku cena odkazu po snížení. Lze uvažovat i o tom, že přikázal-li zůstavitel odkazovníku splnění pododkazu, měl by i pododkazovník přispět na úhradu povinného dílu.¹¹⁴

---

¹¹³ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 381.

¹¹⁴ Tamtéž.

4. POVINNÝ DÍL A VYDĚDĚNÍ

Vydědění je tradičním občanskoprávním institutem, který má mnohé vazby na postavení nepominutelného dědice, resp. jeho povinný díl.

Vydědění znal i občanský zákoník z roku 1950. Občanský zákoník z roku 1964 neupravoval tento institut do 1. 4. 1983 vůbec, od 1. 4. 1983 zákon (zák. č. 131/1982 Sb.) opět umožnil vydědit potomka, avšak pouze z omezených důvodů.

Do právního vědomí občanů se tedy teprve v 80. letech dostala informace o možnosti potomka vydědit. Problém však nastane při praktickém sepsání prohlášení o vydědění. Když vezmeme v úvahu současnou judikaturu soudů, vidíme, že sepsání prohlášení o vydědění je velmi nejistým úkonem, kdy nelze zaručit výsledek tohoto úkonu, sledovaný zůstavitelem.

V případě následného sporu mezi dědici spočívá hlavní úskalí při dokazování skutečností, které zakládají podmínky pro vydědění, v tom, že již není naživu „korunní svědek“ – zůstavitel. Schopnost resp. faktická možnost ostatních dědiců prokázat jakoukoli skutečnost, ke které došlo mezi zůstavitelem a vyděděným potomkem, je velmi nízká. Jedná se totiž vesměs o osobní vztahy, kde si nikdo nevede záznamy a neseписuje listiny o tom, zda někoho požádal o pomoc či ne, zda se k němu kdy jak choval apod. Za této situace lze jako jediný skutečný a nepopíratelný důkaz pro vydědění označit pouze rozsudek příslušného soudu, kterým byl vyděděný potomek odsouzen pro úmyslný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v délce trvání nejméně jednoho roku.¹¹⁵

Jak bude analyzováno dále, mají tyto skutečnosti nepopíratelný význam pro kvalitu právního postavení nepominutelného dědice a jeho právní jistotu pro účely nárokování povinného dílu z pozůstalosti.

Při hledání východisek pro řešení tohoto problému a při úvahách o testovací volnosti včetně možnosti vydědění narazíme vždy na práva nepominutelných dědiců a na snahu zákonodárce téměř za každou cenu

---

¹¹⁵ Kawulok, J.: Vydědění – právní úprava a praxe, *Ad Notam*, 1999, č. 4, s. 74.

chránit pokrevní rodinné vztahy, i přesto, že ze sociálního hlediska tyto vztahy vůbec neexistují, nebo jsou nezřídka velmi špatné.

4.1. Charakteristika vydědění

Pojem vydědění není jednoznačný, v zásadě bývá používán ve dvojím smyslu.

Jednak se jím rozumí projev vůle zůstavitele, jednak právní následky tohoto projevu vůle. V prvním případě lze vydědění charakterizovat jako jednostranné právní jednání zůstavitele, kterým tento projevuje svou vůli, že se jeho potomku nemá dostat jeho dědického podílu, resp. že se mu má dostat méně.

Platnost uvedeného právního jednání je podmíněna tím, že musí vyhovovat jednak obecným náležitostem právních jednání, jednak náležitostem speciálním, stanoveným pro toto právní jednání. Uvedený projev vůle zůstavitele musí především obsahovat pod sankcí absolutní neplatnosti důvod vydědění; výčet těchto důvodů stanovených v ust. § 1646 OZ je taxativní.¹¹⁶

Vydědění je projevem zůstavitelovy vůle, kterým odnímá dědici dědické právo, jež by mu jinak podle zákona náleželo; je sankcí, která za splnění zákonných podmínek potihuje potomka zůstavitele, který je jinak nepominutelným dědicem. Vydědění jiných osob, jež by přicházely v úvahu jako dědici ze zákona, než potomků zákon neumožňuje, neboť stejného výsledku (jako v případě vydědění) lze u těchto osob dosáhnout pořízením závěti, kterou budou tyto osoby, které nejsou nepominutelnými dědici, opominuty.¹¹⁷

Starší literatura definovala vydědění jako zůstavitelův projev učiněný za podmínek daných pro platné poslední pořízení, jímž se nepominutelnému dědicovi odnímá zcela nebo z části povinný díl (nechť se

---

¹¹⁶ Hendrych, D. a kol.: *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009, s. 1223.

¹¹⁷ Švestka, J.; Spáčil, J.; Škárová, M.; Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009. s. 1614.

tím nepominutelný dědic vylučuje z posloupnosti zákonné vůbec nebo jen z práva na díl povinný).¹¹⁸

Ust. § 1646 odst. 2 OZ umožňuje vydědit i nezpůsobilého dědice (§ 1481). Důvodová zpráva uvádí, že zůstavitel může dědice vydědit s odkazem na jeho nezpůsobilost být dědicem.¹¹⁹

Znění ust. § 1646 odst. 2 lze vyložit dvojím způsobem. Jednak tak, že chce-li zůstavitel vydědit nezpůsobilého dědice, musí být pro to dán některý z důvodů, uvedený v ust. § 1646 odst. 1 OZ, nebo také tak, že důvody dědické nezpůsobilosti, uvedené v ust. § 1481 OZ¹²⁰, jsou samy o sobě i důvody pro vydědění. S přihlédnutím k tomu a k důvodové zprávě k ust. § 1646 a 1647 OZ lze mít za to, že zůstavitel může ve svém prohlášení o vydědění uvést, že vyděďuje svého potomka, protože se dopustil některého z činů uvedených v ust. § 1481 OZ. Takové vydědění může být důkazem toho, že zůstavitel čin, který založil nezpůsobilost dědice, tomuto dědici neodpustil.¹²¹

Občanský zákoník v ust. § 1646 odst. 3 OZ stanoví, že přežije-li vyděděný nepominutelný dědic zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného, ledaže takové účinky zůstavitel vyloučí.

Nedožije-li se vyděděný nepominutelný dědic smrti zůstavitele, jeho potomci dědí, ledaže jsou samostatně vyloučeni z dědického práva.

Zřejmým účelem tohoto ustanovení, ačkoliv to důvodová zpráva neuvádí, je vyloučení vlivu vyděděného na majetek zanechaný zůstavitelem. Proto zákon rozlišuje, zda vyděděný v době úmrtí zůstavitele je nebo není naživu. Je-li vyděděný naživu a nastupovali-li by do jeho dědického podílu jeho potomci, mohl by fakticky mít vliv na nakládání s majetkem, který mu

---

¹¹⁸ Rouček, F.; Sedláček, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, 1. vydání, Praha: V. Linhart, 1936, s. 438.

¹¹⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

¹²⁰ „Z dědického práva je vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu nebo zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil, ledaže mu zůstavitel tento čin výslovně prominul.“

¹²¹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 359.

zůstavitel po právu odepřel. Pokud naopak vyděděný v době smrti zůstavitele již nežije, těžko může své potomky v nakládání se zděděným majetkem ovlivnit, a zákon tedy nepředpokládá důvod pro vyloučení takových potomků z dědického práva, ledaže jsou z tohoto práva samostatně vyloučeni pro své vlastní chování. Uvedené pochopitelně platí pouze pro důvody vydědění uvedené v ust. § 1646 OZ, včetně vydědění z důvodů, pro které by jinak dědic byl dědicky nezpůsobilý.¹²²

4.2. Důvody vydědění

Ze zákonných důvodů lze dle ust. § 1646 odst. OZ nepominutelného dědice vydědění z jeho práva na povinný díl vyloučit, anebo jej v jeho právu zkrátit.

Zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který:

- a) mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi,
- b) o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevoval měl,
- c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze nebo
- d) vede trvale nezřízený život.

Vydědění učiněné na základě důvodů vydědění uvedených v ust. § 1646 odst. 1 OZ představuje vůči nepominutelnému dědici sankci za jeho společensky nepřijatelné chování.

Může se přitom jednat o konkrétní prohřešek vůči zůstaviteli dle písm. a) a b), nebo o obecně společensky nežádoucí chování dle písm. c) a d), které může zůstavitele poškodit na cti.

Kromě těchto základních čtyř důvodů vydědění umožňuje zákon zůstaviteli vydědit nepominutelného potomka pro marnotratnost dle ust. § 1647 OZ, a také z důvodů, pro které by byl nepominutelný dědic dědicky nezpůsobilý dle ust. § 1646 odst. 2 OZ (viz výše).

---

¹²² Talandová, I.; Talanda, A.: Vliv vydědění na potomky vyděděného, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, č. 4, s. 653.

Z jiných důvodů nežli zákonných není vydědění možné – nelze si jiné sjednat ani je rozšiřovat extenzivním výkladem.¹²³

4.2.1. Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi

V této souvislosti by bylo možné zkonstruovat argumentaci s použitím gramatického výkladu slov „potřebná pomoc”. Představíme-li si určitý žebříček nebo stupnici intenzity naléhavosti pojmů, pak slovo „potřebná” bude na této stupnici umístěno jinde než např. výraz nevyhnutelná nebo „nezbytná”.

Pokud pak zákonodárce zvolil právě výraz „potřebná”, chtěl, aby pomoc byla potomkem poskytována už od okamžiku, kdy se stala potřebnou, a není možné se omezit jen na krajní případy, kdy pomoc nelze zajistit jinak a kdy je tedy ze strany potomka nezbytná. Pomoc je pak třeba poskytovat do té míry a do té doby, dokud trvá její potřeba, není možné skončit ve chvíli, kdy pomoc přestala být nezbytná, ale stále je ještě potřebná. Neposkytnutí pomoci bude mít zpravidla trvalejší charakter, nelze však vyloučit ani případy, kdy by i její neposkytnutí jednorázové vzhledem k závažnosti věci bylo k vydědění důvodem dostačujícím. V některých případech by mohlo být pochybné, nakolik je starý, nemocný nebo obdobně handicapovaný zůstavitel schopen racionálně posoudit závažnost svého stavu a přiměřenost chování potomka v dané situaci.¹²⁴

Ohledně tohoto důvodu vydědění se domnívám, že vzhledem ke své obecnosti a nejednoznačnosti použitých výrazů otevírá nevhodně široký prostor pro libovůli zůstavitele i pro volnost jeho posuzování ze strany soudu. Neskýtá potřebnou míru právní jistoty a předvídatelnosti a nemůže proto přispět k pozitivnímu utváření právního vědomí. Vzhledem k problémům, které v praxi přináší, by se bez něj právní úprava patrně alespoň v jeho stávající podobě mohla obejít.

---

¹²³ Bezouška, P.; Piechowiczová, L.: *Nový občanský zákoník – nejdůležitější změny*. 1. vydání. Praha: Anag, 2013, s. 215.

¹²⁴ Šubrtová, J.: *Důvody vydědění, Ad Notam*, 1999, č. 5, s. 96.

4.2.2. Neprojevování opravdového zájmu

Vždy bude třeba individuálně, v každém jednotlivém případě, posoudit s přihlédnutím ke všem okolnostem, zda potomek projevoval zájem o svého předka, zda takový zájem byl „opravdový“ a zda odpovídal (svou četností, formou, zvyklostmi v rodině zůstavitele apod.) zájmu, jaký se od potomka „očekává“, že by měl vůči svému předku projevovat.

Při posuzování tohoto důvodu vydědění je třeba zohlednit i to, zda zůstavitel měl (vůbec) zájem na tom, aby se stýkal se svým potomkem. Je-li skutečnost, že potomek neprojevoval o zůstavitele opravdový zájem, důsledkem toho, že zůstavitel neprojevoval zájem o svého potomka, nelze bez dalšího dovodit, že by neprojevení tohoto zájmu potomkem mohlo být důvodem k jeho vydědění.¹²⁵

Jinak řečeno potomek musí mít reálnou možnost opravdový zájem o zůstavitele projevovat. Rozhodující je tedy i chování zůstavitele, který by měl využít všechny své možnosti, jak s potomkem rodinné vztahy udržovat a nedávat mu příčiny k tomu, aby o něho zájem ztratil nebo se k němu začal chovat, jak se podle etických hledisek nesluší. Nejen postoj potomka, ale i postoj zůstavitele musí být pak v případném sporu o dědické právo prokázán.¹²⁶ K tomu dospěla ostatně i košatá judikatura, připomeňme, že dle názoru Nejvyššího soudu otázku, zda potomek o zůstavitele trvale projevoval opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl, je třeba posuzovat s přihlédnutím ke všem okolnostem případu a ve spektru dobrých mravů, které se ve společnosti ustálily. Jedním z hledisek, které je třeba vždy zkoumat, je, zda zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy; vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomka osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí; nikoliv pokud je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám podstatně přispěl.¹²⁷

---

¹²⁵ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 418.

¹²⁶ Medunová, R.: Dědic, který nemá být opomenut, *Ad Notam*, 2009, č. 5, s. 172.

¹²⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.

Opravdovost zájmu bude třeba posoudit vždy individuálně s ohledem na okolnosti konkrétního případu (o takový zájem zcela jistě např. nepůjde, pokud potomek zašle zůstaviteli jednou v roce přání k vánočním svátkům).

Posuzování zájmu, jaký by potomek měl projevovat vůči svému předku, předpokládá, že chování potomka (nepominutelného dědice) bude podrobeno určitému testu nejenom z pohledu obecných zásad slušnosti (objektivní prvek), nýbrž také s přihlédnutím k určitému zvyklostem, sociálnímu statusu či náboženskému založení rodiny zůstavitele, a dále také k zájmu zůstavitele na udržování rodinných vztahů s potomkem (subjektivní prvek).¹²⁸

4.2.3. Odsouzení pro trestný čin

Tento důvod vydědění (byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze) doznal ze všech důvodů vydědění největší změny.

Důvodová zpráva zdůrazňuje, že platná úprava tyto případy odůvodňující vydědění, tj. odsouzení nepominutelného dědice pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku, na jedné straně neúměrně rozšiřuje i na případy činů pro rodinné vazby bezvýznamných a svádí zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, je vedeno jiným a pro zákon bezvýznamným motivem a odkazuje přitom na standardní právní řády, které volí i pro tyto případy obecně formulované skutkové podstaty, navíc zpravidla vázané na rodinné poměry a rodinnou čest, aniž stanovují určitou sazbu trestu odnětí svobody.¹²⁹

Výklad samotného pojmu „okolností svědčících o zvrhlé povaze...“ si vyžádá mnohaletou judikaturní činnost vyšších soudů, než bude alespoň v obrysech zřejmé, co vše bude možné podřadit pod tento pojem. Slovo zvrhlý znamená mj. zvrácený, úchylný, perverzní, surový, brutální, zruďný, nelidský či sadistický.

---

¹²⁸ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 418.

¹²⁹ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

Zákon tedy podmiňuje, aby potomek byl odsouzen pro trestný čin a aby takový trestný čin byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze potomka.

Jinými slovy zákon vyžaduje, aby pachatel trestného činu byl (patrně) maniak či jinak perverzní osobnost. Jsme tedy na pochybách, zda např. „chladnokrevná loupež“, jak zmiňuje důvodová zpráva, může založit tento důvod vydědění (pomíjíme skutečnost, zda přídavné jméno „chladnokrevná“ je zde vůbec namístě). Ponecháme stranou i to, zda pachatel mohl spáchat nedbalostní trestní čin, ale za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze. Nicméně určitým vodítkem při posuzování tohoto důvodu vydědění by mohly být přitěžující okolnosti, ke kterým soud v trestním řízení přihlédne.¹³⁰

4.2.4. Vedení trvale nezřízeného života

Zatímco například důvod vydědění z důvodu neprojevení opravdového zájmu se zaměřuje na vnitřní vztah zůstavitele a potomka, kdy se většinou společností očekává aktivní projev zájmu potomka o zůstavitele, požadavek na nevedení trvale nezřízeného života dopadá spíše na chování potomka navenek směrem ke společnosti. Otázkou je, zda se vyžaduje, aby byl trvale nezřízený život veden v nějakém vztahu vůči zůstaviteli.¹³¹

Dle ustálené judikatury Nejvyššího soudu lze za vedení nezřízeného života označit takové chování, které evidentně vybočuje z rámce obecné představy o chování v souladu s dobrými mravy. O trvalé vedení nezřízeného života pak půjde v takových případech, kdy chování vyděděného bude vykazovat známky kontinuálnosti (tedy nikoliv jen nahodilosti či ojedinělosti) a dlouhodobosti, kdy již zpravidla nebude možné očekávat návrat k běžnému způsobu života tak, jak je vnímán většinou společností.¹³² Judikatorní podchycení takových pojmů jako např. vedení nezřízeného života je vždy dosti složité, neboť zobecnění normy s obecnou

---

¹³⁰ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 14.

¹³¹ Vlasák, M.: Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života, *Právní fórum*, 2012, č. 5, s. 218.

¹³² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.

a relativně neurčitou hypotézou je možné vždy jen s jistou mírou kazuističnosti.

V konkrétním posuzovaném případě pozůstalý syn dlouhodobě a nepřetržitě (nejméně po dobu sedmi let) neplnil vyživovací povinnost vůči svému nezletilému synovi a zůstavitel tuto skutečnost výslovně uvedl jako důvod vydědění v listině o vydědění. Dále bylo zjištěno, že zaměstnavatel hodnotil pracovní morálku pozůstalého jako podprůměrnou s tím, že k pracovním výsledkům je lhostejný, pracuje jen pod dozorem, je naprosto nespolehlivý, pracuje povrchně a nedbale, je hrubý a zbrklý.¹³³

V této souvislosti se nabízí další otázka, zda předpokladem vydědění z důvodu vedení trvale nezřízeného života je pouze komisivní chování potomka (srov. slovní spojení „trvale vede“). Ačkoli k tomuto závěru svádí formálně gramatický výklad, teleologickou argumentací lze dospět k závěru, že k naplnění tohoto důvodu může vést rovněž omisivní chování spočívající např. v zanedbání povinné výživy, jak tomu bylo ve výše uvedeném případě.

4.3. Vydědění nepominutelného dědice

Občanský zákoník zakotvil v ust. § 1647 zcela nové ustanovení, kterým se zůstaviteli zakládá právo vydědit nepominutelného dědice ze dvou dalších důvodů; jsou jimi 1) zadluženost a 2) marnotratnost.¹³⁴ Na rozdíl od předchozích důvodů vydědění však tyto důvody nelze rozšířit na potomky vyděděného. Jedná se o tzv. *exheredatio bona mente facta*.¹³⁵

Vyděděním rozumíme zbavení nepominutelného dědice jeho dědického práva (vydědění zcela), anebo zkrácení v jeho právu na povinný díl (vydědění zčásti). Možnost částečného vydědění dovodila i za předchozí právní úpravy jak judikatura.¹³⁶

---

¹³³ Vojtek, P.: Výběr rozhodnutí v oblasti civilněprávní, *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11-12, s. 425.

¹³⁴ „Zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Učinit to však může jen tak, že tento jeho povinný díl zůstaví dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům.“

¹³⁵ Vlasák, M.: Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života, *Právní fórum*, 2012, č. 5, s. 218.

¹³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96.

Je otázkou, zda musí zůstavitel uvést v těchto případech důvod vydědění, když např. ust. § 1648 OZ umožňuje, že důvody vydědění zůstavitel uvést nemusí. Zákon zřejmě počítá s tím, že zůstavitel ustanoví dědice, nepominutelného zadluženého nebo marnotratného dědice vydědí a jeho potomkům zanechá povinný díl buď tak, že uvede pouze obecně, že jim zanechává povinný díl, případně jim zanechá povinný díl v některé z podob, jež jsou uvedeny v ust. § 1644 odst. 1 OZ (v podobě dědického podílu nebo odkazu).¹³⁷

4.3.1. Zadlužený dědic

Bude záviset na úvaze zůstavitele, zda důvody vydědění zadluženého dědice jsou v daném konkrétním případě splněny, zda se jeho představy o tom shodují se skutečností. Rozhodující je také důvodnost obavy, že po zkušenostech z počínání nepominutelného dědice během života zůstavitele lze očekávat, že tento dědic se bude stejně chovat (zadlužovat se) i po smrti zůstavitele, takže povinný díl, který by mu případně připadl z dědictví po zůstaviteli, by nezachoval pro své potomky. V tomto směru bude třeba posuzovat důvody s ohledem na daný konkrétní případ subjektivně, neboť majetkové poměry dědiců se liší, a to, co je u jednoho dědice považováno za zadluženost, je u jiného běžným standardem spotřeby, tj. statisícové dluhy u jednoho dědice jsou u jiného vzhledem k jeho majetku nepatrné.¹³⁸

4.3.2. Marnotratný dědic

Marnotratnost nepominutelného dědice bude třeba uvážit spíše subjektivně, individuálně podle stavu jeho majetku, potřeb, postavení a také s přihlédnutím k jeho výdělku a jiným příjmům, což se od dědice k dědici mění. Rozhodující je počínání takového dědice, nevyžaduje se nutně, aby se marnotratnost již projevila ve značných ztrátách na jeho majetku, případně na jeho zadlužení.

Marnotratnost může spočívat např. v tom, že dědic je závislý na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo na hráčské vášni, které

---

¹³⁷ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 361.

¹³⁸ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720).* Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 421.

třeba ani nedosahují intenzity odůvodňující omezení svéprávnosti tohoto dědice, avšak stojí jej značné finanční prostředky. Může jít také o bezhlavé, až chorobné nakupování věcí, často i nepotřebných, v takovém rozsahu, jenž není vůbec odůvodněn potřebami dědice a jeho rodiny. Může jít například o takzvané „žití nad poměry“, kdy dědic žije nákladným životem, na který evidentně nemá, spotřebovává na něj všechny své prostředky a ještě si stále půjčuje. Také i v tomto případě lze očekávat, že se vyděděný bude bránit vydědění a bude namítat, že není tak marnotratný, jak se domníval zůstavitel při sepisování prohlášení o vydědění.¹³⁹

V judikatuře Nejvyššího soudu se objevují v souvislosti s termínem „marnotratnost“¹⁴⁰ výrazy „lehkomyslnost“, „úpadková situace“ či „nezodpovědné hospodaření“,¹⁴¹ čímž soud vlastně stvrzuje to, co bylo uvedeno výše.

4.4. Právo na povinný díl při vydědění

Nevysloví-li dle ust. § 1648 OZ „zůstavitel důvod vydědění, má nepominutelný dědic právo na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění.“

Dle důvodové zprávy není důvod k tomu, aby zůstavitel zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vyděd'ovanému potomku. Takových případů je drtivá většina. Učiní-li prohlášení o vydědění v závěti, což je pravidlem, seznámí se s tím příliš mnoho lidí, a to třeba i dlouho poté, co důvod vydědění nastal a – např. při odsouzení vyděděného pro závažný trestný čin – upadl v zapomenutí. Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat. Je tedy správné ponechat zůstaviteli na vůli, zda důvod vydědění uvede, čili nic.¹⁴²

Ust. § 1648 OZ je velkou změnou oproti staré právní úpravě, konkrétně ust. § 469a odst. 3 občanského zákoníku z roku 1964, který

---

¹³⁹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 362.

¹⁴⁰ Zde ovšem v souvislosti s insolvenčním řízením, konkrétně s návrhem na oddlužení.

¹⁴¹ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. KSOS 31 INS 12026/2010.

¹⁴² Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

stanovil, že v listině musí být uveden důvod vydědění. Dle současné právní úpravy tedy důvod uveden být nemusí, což má význam zejména pro otázku aktivní legitimace ke sporu o platnost vydědění. V tomto směru platí ust. § 1673 odst. 2¹⁴³, na který se zde odkazuje.

4.5. Forma prohlášení o vydědění

V ust. § 1649 odst. 1 OZ je zakotveno, že „prohlášení o vydědění lze učinit nebo je lze změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť.“

Z uvedeného vyplývá, že prohlášení o vydědění lze učinit písemně¹⁴⁴ soukromou listinou v holografní nebo alografní formě podle ust. § 1533 až 1536, veřejnou listinou podle ust. § 1537, 1538, ale také s úlevami, jak je uvedeno v ust. § 1542 až 1549 OZ.

4.5.1. Alografní a holografní forma

„Kdo chce pořizovat v písemné formě beze svědků, napíše celou závěť vlastní rukou a vlastní rukou ji podepíše.“ K tomuto základnímu vymezení tzv. holografní závěti, obsaženému v ust. § 1533 OZ, existuje košatá judikatura. Nejvyšším soudem tak například bylo judikováno, že za podpis závěti nelze považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jménem ani příjmením, např. „tvá matka“. ¹⁴⁵ Zajímavé je, že závěry Nejvyššího soudu mohou být vzájemně do jisté míry v kolizi; soud například shledal, že závěť je vlastnoručně sepsána i v případě, že byla sepsána nedominantní rukou zůstavitele¹⁴⁶, zatímco jindy se vyjádřil v tom smyslu, že poskytla-li jiná osoba zůstaviteli při psaní jeho vlastnoruční závěti pomoc, která ovlivnila charakteristické znaky jeho rukopisu, je takováto závěť neplatná.¹⁴⁷

---

¹⁴³ „Uvede-li zůstavitel důvod vydědění, odkáže se k podání žaloby potomek, který tvrdí, že byl vyděděn neprávem. Není-li důvod vydědění uveden, odkáže se k podání žaloby ten, kdo má dědit na jeho místě.“

¹⁴⁴ Dle ust. § 1532 OZ platí, že „závěť vyžaduje písemnou formu, ledaže byla pořizována s úlevami.“ Toto pravidlo zdůrazňuje obecnou zásadu písemné formy, která je platná pro všechny druhy závětí a tedy potažmo i pro prohlášení o vydědění.

¹⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008.

¹⁴⁶ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001.

¹⁴⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007.

Vedle holografní závěti zná OZ tzv. alografní závěť, kterou je „závěť, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou a kterou musí vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli.“ Takto se vymezuje tzv. alografní závěť prostá (viz § 1534 OZ). Vedle ní zákon ustanovuje i tzv. alografní závěť speciální (viz § 1535 OZ), která je přiznána osobám s určitým postižením smyslu. Zákon stanoví, že „je-li zůstavitel nevidomý, projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, která musí být nahlas přečtena svědkem, který závěť nepsal. Zůstavitel před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Dále pak platí, že je-li zůstavitel osobou se smyslovým postižením a nemůže-li číst nebo psát, projeví poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky v listině, jejíž obsah musí být tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolí, svědkem, který závěť nepsal; všichni svědci musí ovládat způsob dorozumívání, kterým je obsah listiny tlumočen. Zůstavitel zvoleným způsobem dorozumívání před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli. V závěti pořízené osobou se smyslovým postižením, která nemůže číst nebo psát, budiž uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo závěť napsal, kdo ji přečetl nebo tlumočil a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Byl-li obsah tlumočen zvláštním způsobem dorozumívání, uvede se to v listině včetně údaje, jaký způsob dorozumívání zůstavitel zvolil.

Pokud okolnosti podpisu soukromé listiny zákon vymezuje poměrně zřetelně, pak je ovšem podivné, že neobsahuje ustanovení ohledně datace závěti. V podstatě platí, že holografní i alografní závěť bez uvedení data jejího pořízení, je obvykle považována (a v dědickém řízení následně uznána) za platnou.¹⁴⁸

4.5.2. Veřejná listina

Zůstavitel může na základě ust. § 1537 OZ projevit poslední vůli ve formě veřejné listiny. Pokud pořizuje závěť (a potažmo tedy i prohlášení o vydědění) v této formě osoba nevidomá nebo osoba se smyslovým

---

¹⁴⁸ Pěcha, F.: Závěť bez data? To bych nedoporučoval, *Ad Notam*, 2013, č. 1, s. 14

postižením, která nemůže číst nebo psát, použije se ust. § 1535 OZ (viz výše) podobně. Kdo sepíše veřejnou listinu o závěti, přesvědčí se, zda má projev poslední vůle předepsané náležitosti, tedy zda se děje s rozvahou, vážně a bez donucení.

Nejvhodnější možnost z hlediska právní jistoty je tedy prohlášení o vydědění sepsaná formou notářského zápisu. Notářský zápis je veřejná listina, kterou mohou sepsat pouze k tomu oprávnění profesionálové – notáři, tedy osoby, které stát pověřil vést notářský úřad. Notář je specializovaný právník, který v rámci své činnosti přichází často do styku s pozůstalostním řízením, a to především v postavení soudního komisaře, který vykonává roli „soudce“ v pozůstalostních řízeních. Notář oplývá tedy širokým povědomím o tom, jak musí být veřejná listina sepsána, co do ní má být pojato a hlavně jak to do závěti zahrnout, aby podle takové listiny mohlo být v pozůstalostním řízení bez dalšího postupováno.

Z praxe jsou známy případy, kdy v řízení o pozůstalosti bývá uplatňováno dědické právo ze závětí, které měl zůstavitel dle údajů domnělých dědiců uloženy doma, ale přitom je nelze nalézt. Právní postavení takových dědiců je přitom velmi slabé, zejména vzhledem k obtížnosti dokazování obsahových a formálních náležitostí takové nenalezené závěti. U závětí pořízených ve formě notářského zápisu zjevně taková komplikaci odpadá.¹⁴⁹

I když si je třeba zůstavitel jistý tím, že je schopný samotné prohlášení o vydědění sepsat vlastními silami a nevyužije možnosti sepsání ve formě notářského zápisu, může však přesto využít služeb notáře a prohlášení o vydědění k němu dát do úschovy. Dle ust. § 81 odst. 1 písm. a) notářského řádu¹⁵⁰ notáři přijímají do úschovy závěti, cenné papíry a jiné listiny. Obecná úprava úschovy listin je obsažena v ust. § 82 notářského řádu, které vymezuje náležitosti protokolu, který notář sepíše o přijetí listiny do úschovy.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 58.

¹⁵⁰ Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), v platném znění.

¹⁵¹ Bureš, J.: *Notář a závěť, Ad Notam*, 2012, č. 5, s. 19.

4.5.3. Prohlášení o vydědění s úlevami

Vedle dalších jiných novinek v dědickém právu přináší OZ i možnost zůstaviteli pořídit v některých zvláštních situacích závěť (a tedy i prohlášení o vydědění), na kterou zákon neklade tak přísné požadavky jako na závěť v běžných formách. Jedná se o případy úlev při pořizování závěti, na které pamatuje v ust. § 1542 až 1550 OZ.¹⁵² Důraz na zpřísněné formality pořízení pro případ smrti, rigoróznější než při jiných projevech vůle, má racionální zdůvodnění: nejenže se podtrhuje význam vážnosti, s níž se má poslední vůle projevit, a nařízenými obřadnostmi se zvláště akcentuje důležitost zřetelného a přesného projevu poslední vůle, ale také slouží k odlišení právně relevantního prohlášení od vyjádření bez právního významu.¹⁵³

Nejprve jde o situaci, kdy je zůstavitel pro nenadálou událost v patrném a zjevném ohrožení života nebo v takovém případě, že se nachází na místě, kde je běžný společenský styk eliminován následkem mimořádné události a současně na něm nelze požadovat, aby pořídil prohlášení o vydědění ve standardní formě. V tomto případě úleva spočívá v možnosti pořídit prohlášení o vydědění ústně před třemi současně přítomnými svědky.

Další ze situací, na které v této souvislosti pamatuje OZ, je situace, kdy je zřetelná obava, že by zůstavitel mohl zesnout dříve, než by mohl pořídit prohlášení o vydědění v běžné formě. V takovém případě může zaznamenat prohlášení o vydědění zůstavitele starosta obce, na jejímž území se zůstavitel momentálně nalézá, a to za přítomnosti dvou svědků.

Bude-li mít pro to zůstavitel vážný důvod, může jeho prohlášení o vydědění na palubě plavidla, které se plaví pod státní vlajkou České republiky nebo letadla zapsaného v leteckém rejstříku ČR zaznamenat velitel plavidla nebo letadla, popř. jeho zástupce, a to za přítomnosti dvou svědků.¹⁵⁴

---

¹⁵² Šešina, M.: Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku, *Ad Notam*, 2009, č. 2, s. 56.

¹⁵³ Eliáš, K.: Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku, *Ad Notam*, 2009, č. 2, s. 41.

¹⁵⁴ Eliáš, K.; Zuklínová, M.; Gaňo, J. a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Praha: Sagit. 2012, s. 635-637.

Poslední situace, na které zákon v této souvislosti odkazuje, je účast v ozbrojeném konfliktu a vojenské operaci, kdy může zůstavitelovu prohlášení o vydědění pořídit velitel militární jednotky ČR nebo jiný voják v hodnosti důstojníka za přítomnosti dvou svědků. Zůstavitel ovšem musí být vojákem nebo osobou náležející k ozbrojeným silám. Tímto způsobem pořízenou závěť odevzdá velitel bez zbytečného odkladu veliteli nadřízeného velitelství, odkud se bezodkladně předá Ministerstvu obrany ČR.¹⁵⁵

4.6. Negativní závěť

Ust. § 1649 odst. 2 OZ upravuje tzv. negativní závěť. Jedná se o další druh pořízení zůstavitele, kterým může učinit prohlášení o tom, že dědic, nikoli nepominutelný, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalosti nenabude. Toto prohlášení není vyděděním, nemusí se opírat o žádný důvod, jako je tomu v případě vydědění nepominutelných dědiců. Ostatně, pořídí-li zůstavitel o svém majetku a nepamatuje-li na tyto osoby, nedědí také. Zůstavitel k tomu může použít kteroukoli z forem, jaké jsou zákonem přípustné pro pořízení závěti.¹⁵⁶

Praktický důsledek negativní závěti spočívá v tom, že zůstavitel může takto vyloučit z dědického práva kteréhokoli z potenciálních dědiců ze zákona s výjimkou svých potomků – ty ovšem může ze zákonných důvodů vydědit. Vyloučil-li zůstavitel z dědění některé (ho) z potenciálních dědiců ze zákona, je zřejmé, že tím současně pozitivně vymezil okruh těch potenciálních dědiců ze zákona, kteří dědit budou. Zákon nepředpokládá, že by zůstavitel měl v negativní závěti uvádět jakýkoli důvod, pro který nechce, aby určitá osoba nedědila, nebo že by se po smrti zůstavitele ohledně toho provádělo jakékoli dokazování.¹⁵⁷

Také podle ust. § 35b notářského řádu¹⁵⁸ se v evidenci právních jednání pro případ smrti vede též listina o prohlášení o tom, že dědic, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalosti nenabude, i listina

¹⁵⁵ Křivská, M.: Privilegované závěti, *Ad Notam*, 2013, č. 5, s. 10.

¹⁵⁶ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 371.

¹⁵⁷ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 428.

¹⁵⁸ Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů.

o zrušení tohoto prohlášení, sepsané ve formě notářského zápisu. Také listiny o tomto právním jednání zůstavitele, které nemají formu notářského zápisu, se evidují, jsou-li v notářské úschově.

Podle ust. § 141 odst. 2 zákona o zvláštních řízeních soudních platí, že každý, kdo má u sebe pořízení zůstavitele pro případ smrti nebo jinou listinu, významnou pro řízení a rozhodnutí o pozůstalosti, ji na výzvu vydá soudu.

4.7. Vydědění mlčky a po právu

Na tomto místě se hodí zrekapitulovat, co bylo uvedeno výše v souvislosti s ochranou vědomě opominutého dědice, totiž že ust. § 1651 odst. 2 OZ upravuje tzv. vydědění mlčky a po právu. Toto ustanovení předpokládá, že zůstavitel opominul tohoto dědice nikoli omylem, což značí, že o něm věděl, přesto jej v závěti opominul. Pokud existuje některý zákonný důvod vydědění, pak nepominutelný dědic nedědí, protože byl vyděděn mlčky a po právu.

Otázkou je, zda zůstavitel o důvodu vydědění věděl, a proto nepominutelného dědice opominul, nebo zda se tento důvod uplatní nezávisle na vůli zůstavitele (viz výše v kapitole 3.4.2).

5. POVINNÝ DÍL A DĚDICKÁ NEZPŮSOBILOST

Předpokladem pro nabytí dědictví dědicem, jemuž svědčí některý z dědických titulů, je jeho dědická způsobilost. Způsobilost nabýt dědictví po zůstaviteli je v našem dědickém právu pravidlem a dědická nezpůsobilost je výjimkou z tohoto pravidla. Institut dědické nezpůsobilosti (dříve označovaný jako dědická nehodnost) upravují všechny evropské právní řády. Dědická nezpůsobilost zahrnuje případy, kdy se potenciální dědic dopustil natolik závažného chování, že ho zákon – dokonce bez vůle zůstavitele – vylučuje z dědického nástupnictví, a tak ho zbavuje možnosti získat dědictví. Zůstavitel je chráněn proti skutečnosti, že z jím zanechaného majetku bude mít prospěch někdo, kdo ho např. podvedl. Zákonodárce zcela správně nepovažuje institut testovací volnosti za dostačující ochranu, a to vzhledem k povinným dílům neopominutelných dědiců či prostě proto, že zůstavitel o závažném chování dotyčného vůbec nemusí mít povědomí.¹⁵⁹

Dědická nezpůsobilost nastává ze zákona, nezávisle na projevu vůle zůstavitele, v případech, kdy se dědic svým vlastním chováním vyloučí z dědické posloupnosti po zůstaviteli. Soudní komisař v pozůstalostním řízení musí k důvodům dědické nezpůsobilosti přihlídnout ex offio, bez ohledu na to, zda to účastníci pozůstalostního řízení namítají, případně i když s tím nesouhlasí. Vyjdou-li v pozůstalostním řízení pochybnosti o dědické způsobilosti některého z účastníků, není soudní komisař omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci, ale je povinen provést i jiné důkazy potřebné ke zjištění skutkového stavu, než byly účastníky navrhovány (uplatní se zde vyšetřovací zásada).

Důvody dědické nezpůsobilosti jsou často zaměňovány s důvody vydědění (srov. výše), neboť se do značné míry kryjí. Každý institut je však založen na jiných principech. Předně, vydědění se uplatní jen u nepominutelných dědiců, tedy potomků, zatímco dědicky nezpůsobilou se může stát jakákoli osoba původně povoláná k dědění (ať závětí, dědickou smlouvou či zákonem). Kromě toho vydědění předpokládá projev vůle zůstavitele, naproti tomu dědická nezpůsobilost vzniká přímo ze zákona, aniž

---

¹⁵⁹ Králová, J.; Eck, L.: Dědická nezpůsobilost, *Ad Notam*, 2004, č. 2, s. 34.

by o ní zůstavitel musel vědět. Navíc zákon nově výslovně stanoví, že vydědit lze i nepominutelného dědice, který je dědicky nezpůsobilý (srov. k tomu § 1646 odst. 2), což může být praktické v případech, kdy zůstavitel nezpůsobilému potomkovi jeho čin sice prominul, ale současně chce zkrátit jeho právo na povinný díl.¹⁶⁰

Z uvedeného je zřejmé, že okolnosti a důvody dědické nezpůsobilosti mají bezprostřední vazbu na osobu nepominutelného dědice. Vyloučení dědice z dědění pro jeho dědickou nezpůsobilost zasahuje na rozdíl od vydědění všechny osoby, které jinak jako dědici z posledního pořízení nebo ze zákona přicházejí v úvahu, a toto vyloučení působí ipso iure, bez zřetele na případnou vědomost, či nevědomost zůstavitele, jsou-li pro to dány zákonné předpoklady.

Podle ust. § 1645 se však při výpočtu povinných dílů nepominutelných dědiců k nezpůsobilému dědici přihlíží¹⁶¹ (viz výše kapitola 3.3).

V případě dědicky nezpůsobilého manžela zákon vylučuje z dědění též jeho potomky. Protože zůstavitel a jeho vyloučený manžel mohou mít společné děti, důvodová zpráva upřesňuje, že zákon míní pouze ty potomky manžela zůstavitele, kteří nejsou také potomky zůstavitele a ani jím nebyli osvojeni.¹⁶²

5.1. Důvody dědické nezpůsobilosti

Důvody dědické nezpůsobilosti tradičně spočívají v závažném pro společnost neakceptovatelném chování osoby, kterého se dopustí vůči zůstaviteli, jeho blízkým osobám anebo vůči projevu zůstavitelovy poslední vůle. Důsledkem dědické nezpůsobilosti je, že dědické právo osobě smrti zůstavitele vůbec nevznikne, slovy zákona tato osoba „je z dědického práva vyloučena“.

---

¹⁶⁰ Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015. s. 36-37.

¹⁶¹ „Kdo se zřekl dědictví nebo povinného dílu, kdo je nezpůsobilý dědit nebo kdo byl zůstavitelem vyděděn, právo na povinný díl nemá, ale při výpočtu povinných dílů ostatních dědiců se k němu hledí právě tak, jako by z dědického práva nebyl vyloučen.“

¹⁶² Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

Důvody dědické nezpůsobilosti jsou uvedeny v ust. § 1481 a § 1482 NOZ, přičemž hlavními důvody dědické nezpůsobilosti, které se vztahují na všechny dědice ze zákona i z pořízení pro případ smrti, jsou spáchání činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli nebo jeho blízkým a spáchání zavrženíhodného činu vůči zůstavitelově poslední vůli. Dále zákon uvádí další důvody dědické nezpůsobilosti, které se uplatní jen v případě zákonné dědické posloupnosti, a to jen vůči dědicům v určitém vztahu k zůstaviteli. Zjednodušeně řečeno může být nezpůsobilý manžel zůstavitele, který se dopustil domácího násilí a rodič, který byl zbaven rodičovské odpovědnosti.¹⁶³

Jediným časovým omezením v těchto souvislostech je to, že ke spáchání posuzovaného jednání muselo dojít ještě za zůstavitelova života, a to bez ohledu na skutečnost, zda jednání pachatele směřovalo vůči zůstaviteli samotnému či vůči kterékoli z již zde uvedených osob, neboť zde je podstatným pouze vztah mezi zůstavitelem a pachatelem.¹⁶⁴

5.1.1. Čin povahy úmyslného trestného činu

Občanský zákoník z roku 1964 vyžadoval jako důvod dědické nezpůsobilosti spáchání úmyslného trestného činu, a to proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům. Na první pohled jsou mezi starým a novým občanským zákoníkem zřejmé dva základní rozdíly, v důsledku kterých se nová právní úprava odlišuje od té přechodí. K naplnění zákonného důvodu dědické nezpůsobilosti již nebude v režimu OZ nutné spáchání úmyslného trestného činu, nýbrž postačí, dopustí-li se potenciální dědic „činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu.“ Rozdíl spočívá v tom, že dědicky nezpůsobilým se může stát i ten, kdo není trestně odpovědný, ať již z důvodu svého věku (v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok věku), nebo z důvodu své nepřičetnosti (pro

---

¹⁶³ Talandová, I.; Talanda, A.: Vliv vydědění na potomky vyděděného, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, č. 4, s. 654.

¹⁶⁴ Karhanová, M.: Dědická nezpůsobilost a vydědění vs. přečiny a zločiny, *Ad Notam*, 2011, č. 4, s. 7.

duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání).¹⁶⁵

Mezi potenciálními dědici může ovšem vzniknout spor o to, zda se dědic vůbec dopustil konkrétního činu. Vyřešení takového sporu o dědické právo vyžaduje prokázání skutečností, které jsou mezi dědici sporné, a pozůstalostní soud musí postupovat v souladu s ust. § 170 zákona o zvláštních řízeních soudních, tedy odkázat toho z účastníků řízení o pozůstalosti, jehož dědické právo se jeví se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou.

Z hlediska trestněprávního lze uvést, že trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v trestním zákoně. K trestní odpovědnosti za trestný čin je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li trestní zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti (srov. ust. § 13 trestního zákoníku¹⁶⁶).

Lze v této souvislosti připomenout konstantní judikaturu vycházející z právního názoru Městského soudu v Praze, že byl-li dědic zůstavitele pravomocně odsouzen pro úmyslný trestný čin proti zůstaviteli, je soud v dědickém řízení při posuzování tohoto důvodu dědické nezpůsobilosti vázán pravomocným rozsudkem a tato otázka nemůže být předmětem rozhodování.¹⁶⁷

5.1.2. Zavrženíhodný čin proti zůstavitelově poslední vůli

Ust. § 1481 OZ obsahuje ještě druhý důvod, pro který může být z dědického práva dědic vyloučen, a sice že se „...dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli, zejména tím, že zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil...“.

Zákon mluví o zavrženíhodném činu proti zůstavitelově poslední vůli. V tomto směru se nelze omezovat pouze na tyto činy směřující proti

---

¹⁶⁵ Svoboda, J., Klíčka, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 5.

¹⁶⁶ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁶⁷ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 35/2001.

zůstavitelovým pořízením pro případ smrti, kterými jsou podle ust. § 1491 závěť, dědická smlouva a dovětek. Pojem "poslední vůle" zůstavitele je třeba vztáhnout i na obsah dalších listin, kterými zůstavitel pro případ své smrti pořizuje, tj. i na manželskou smlouvu o majetkovém režimu, prohlášení o vydědění (§ 1646 a násl. OZ), smlouvu o zřeknutí se dědického práva (§ 1484 OZ), listinu o povolání správce pozůstalosti (§ 1556 OZ), smlouvu o darování pro případ smrti (§ 1594 odst. 2, § 2063 OZ), prohlášení o tom, že některý z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, pozůstalost nenabude (§ 1649 odst. 2 OZ), příkaz k započtení (§ 1663 OZ) a konečně i listiny o odvolání těchto právních jednání.

5.1.3. Odpuštění

I v případě, že nastal některý ze dvou výše uvedených důvodů dědické nezpůsobilosti, je nutné zkoumat, zda zůstavitel dotyčného činu neodpustil. Z podstaty věci plyne, že odpuštění musí následovat po jednání, ale dříve, než dojde k dědickému nápadu. Prvotním předpokladem je, že zůstaviteli muselo být takové jednání známo. Pro odpuštění není zákonem stanovena žádná forma; odpuštění nemusí znamenat výslovný právní úkon, může být učiněno konkludentně. Lze si představit i možnost, že pořizovatel povolá závětí k dědění osobu, o níž ví, že se dopustila závažného jednání naplňujícího dědickou nezpůsobilost. Pokud byla dědická nezpůsobilost jednoznačně prokázána, tj. nastal některý z důvodů dědické nezpůsobilosti a nedošlo k odpuštění tohoto jednání zůstavitelem, lze konstatovat, že dědicky nezpůsobilá osoba nedědí.¹⁶⁸

Lze uvažovat i o řešení, že zůstavitel může učinit své prohlášení kdykoli veřejně ústně, bez následků toho, že po lhůtě uvedené v ust. § 1549 ztratí platnost. Rozhodující bude obsah prominutí, tedy aby z něj bylo patrné, že zůstavitel o činu způsobujícím dědickou nezpůsobilost věděl, a že jej přesto dědici promíjí. Bude ovšem otázkou, zda v řízení o pozůstalosti bude dostatek důkazů pro to, že takovéto prominutí bylo skutečně platně zůstavitelem výslovně učiněno. V případě sporu o to, zda zůstavitel dědici výslovně prominul čin zakládající dědickou nezpůsobilost, půjde o spor

---

¹⁶⁸ Králová, J.; Eck, L.: Dědická nezpůsobilost, *Ad Notam*, 2004, č. 2, s. 35.

o dědické právo. Důkazní břemeno bude na straně dědice, který tvrdí, že mu zůstavitel výslovně prominul. K výslovnému prominutí může dojít tím, že zůstavitel jej vlastnoručně napíše a podepíše, připojení data bude vhodné, z hlediska obsahového bude třeba uvést, jaký čin se dědici promíjí. Zůstavitel může také užít i jiných slov, než je "prominutí", případně "odpuštění", rozhodující bude jasně vyjádřený úmysl zůstavitele, z něhož bude vyplývat, že o činu způsobujícím dědickou nezpůsobilost ví, a přesto chce, aby takový dědic dědil. Také lze mít za to, že již projevené odpuštění je neodvolatelné.¹⁶⁹

5.1.4. Dědicky nezpůsobilý manžel nebo rodič

Občanský zákoník doplnil dva výše uvedené důvody dědické nezpůsobilosti dalšími dvěma důvody. Jde sice o jednání, která nedosahují takové intenzity, aby šlo o činy deliktní povahy, přesto je však zákonodárce shledal natolik závažnými, že osoby, které se jich dopustily, vyloučil ze zákonné dědické posloupnosti. Z dědického práva je tak vyloučen jako zákonný dědic za určitých okolností zůstavitelův manžel a rodič.

Jelikož se zjevně nejedná o případy, které by představovaly postavení nepominutelného dědice a nemají tak ani vazbu na téma povinného dílu, budou stručně charakterizovány pouze formou exkurzu.

5.1.4.1. Dědicky nezpůsobilý manžel

Důvod dědické nezpůsobilosti uvedený v ust. § 1482 odst. 1 OZ je oproti občanskému zákoníku z roku 1964 nový, starý zákon jej neznal. Dle tohoto ustanovení „probíhá-li v den zůstavitelovy smrti řízení o rozvod manželství zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí, je zůstavitelův manžel vyloučen z dědického práva jako zákonný dědic“.

---

¹⁶⁹ Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, s. 28.

5.1.4.2. Dědicky nezpůsobilý rodič

Stejně tak jako v předchozím případě důvod dědické nezpůsobilosti uvedený v ust. § 1482 odst. 2 OZ je oproti občanskému zákoníku z roku 1964 nový, starý zákon jej neupravoval. Dle tohoto ustanovení „byl-li rodič zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával, je vyloučen z dědického práva po dítěti podle zákonné dědické posloupnosti.“ Za pozornost stojí, že k naplnění důvodu pro vyloučení rodiče z dědického práva ze zákonné dědické posloupnosti tak pozůstalostní soud bude muset posuzovat i subjektivní stránku jednání rodiče, tj. zda výkon rodičovské odpovědnosti zanedbával závažným způsobem z „vlastní viny“.

6. KOMPARACE POVINNÉHO DÍLU V ČESKÉ A RAKOUSKÉ PRÁVNÍ ÚPRAVĚ

Česká právní úprava povinného dílu má zajímavé paralely s rakouskou právní úpravou. Ta je obsažena (v Rakousku doposud platném) proslulém kodexu Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch¹⁷⁰ z roku 1811¹⁷¹, konkrétně v jeho ust. § 756 až 792.

V úvodu komparace je vhodné poznamenat, že rakouské dědické právo je obdobně rozsáhlé jako aktuálně platná česká právní úprava a je zde naprosto zřetelná inspirace, kterou v rakouském ABGB našli čeští autoři OZ z roku 2012, neboť právě v ABGB lze nalézt původ takových nových institutů českého dědického práva, jakými jsou například odkaz, svěřenské nástupnictví aj.¹⁷², které občanský zákoník z roku 1964 ani jeho předchůdce z roku 1950 vůbec neobsahovaly.

Samotná důvodová zpráva k OZ kupříkladu výmluvně doslova přiznává, že návrh ustanovení o svěřenském nástupnictví vychází především z ustanovení všeobecného občanského zákoníku s přihlédnutím k právní úpravě německé¹⁷³, respektive – abychom byli korektní – jako hlavní inspirační zdroj nové úpravy dědického práva bývá uváděn vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 modernizující Všeobecný občanský zákoník z roku 1811.

Zároveň však bylo přihlédnuto také k řadě cizích právních úprav: v návaznosti na důvodovou zprávu můžeme konkrétně zmínit vedle německé i švýcarskou, či italskou (zejména u tzv. privilegovaných závětí).

Přímou inspiraci však našli autoři dokonce v římském právu, a to u institutu odkazu v podobě tzv. falciidiánské kvarty (quarta Falcidia), kterou již tradiční občanské zákoníky nepřevzaly. V neposlední řadě OZ navázal také na svého bezprostředního předchůdce, občanský zákoník z roku 1964 (zejména u nabývání dědictví a dále u zákonné dědické posloupnosti) a jeho

¹⁷⁰ Celý původní název zákona zněl: Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesamten Deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie.

¹⁷¹ Dále jen zkratka „ABGB“.

¹⁷² Šešina, M.; Bílek, P.: *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2001. s. 11-12.

¹⁷³ Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část.

prostřednictvím také nepřímo na sovětské právo (dědění tzv. spolužijících osob či rozlišování zletilých a nezletilých nepominutelných dědiců).¹⁷⁴

Komparace českého a rakouského občanského zákoníku je mimořádně zajímavá, neboť zde jde nejen o srovnání různosti práva na mezinárodní úrovni, ale i o ponoření se do historie české soukromoprávní kodifikace, neboť ABGB¹⁷⁵ byl platný na území českého státu v letech 1811 až 1950.

Aktuální právní úprava dědictví v OZ se tak vrací ke svým někdejšími kořenům. Toto také odpovídá proslulé tezi profesora Viktora Knappa, klasika české srovnávací právní vědy, podle níž „různost práva na kterékoliv úrovni lze chápat nejen jako různost v prostoru, ale i jako různost v času, která je předpokladem právní komparace historické. Tak lze například srovnávat instituce testamentárního dědění v různých zemích, ale tutéž instituci lze srovnávat i v našem právním řádu a v dřívějším právu, které na dnešním území České republiky postupně platilo od roku 1918.“¹⁷⁶

Už v roce 1905 vyslovil profesor rakouského soukromého práva Emanuel Tilsch myšlenku, že „srovnáním s právy cizími vynikají charakteristické známky práva domácího, jeho zásady dostávají nutné pozadí, od něhož zřetelně se odrážejí. Srovnávací věda právní ... hledí oceniti různosti a k tomu jí jest třeba, zjistiti důvody i účinky různých upravení právních jevů. Není v tom jen zájem theoretický, neboť poznání, jež čerpáme ze srovnávání takového, vede k zlepšení vlastního zákonodárství.“¹⁷⁷

Profesor Tilsch takřka prorocky předpověděl, jak velkou inspirací bude ABGB dnešnímu OZ, což je zajisté také zásluha právní komparatistiky jakožto vědní disciplíny.

---

¹⁷⁴ Daduová, M.; Horák, O.: Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace, *Ad Notam*, 2016, č. 1, s. 8.

¹⁷⁵ Tehdy v českých zemích označovaný jako „všeobecný zákoník občanský“.

¹⁷⁶ Knapp, V.: *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 1996. s. 16.

¹⁷⁷ Tilsch, E.: *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. 1. vydání. Praha: Bursík a Kohout v Praze. 1905. s. 5.

ABGB stejně jako všechny ostatní střeoevropské občanské zákoníky chápou právo na povinný díl jako přirozenou součást dědického práva a jako vyvážení ochrany nepominutelných dědiců.

Rakouský ABGB prodělal s účinností od 1. ledna 2017 zásadní rozsáhlou novelu, která přinesla řadu nejen formulačních, ale i obsahových změn dědického práva, povinný díl z toho nevyjímaje. Např. pojem „oprávněný (resp. nutný) dědic“ (Noterbe) byl nahrazen novým termínem „oprávněný z povinného dílu“ (Pflichtteilsberechtigter).

Velkou novelou dědického práva došlo k posílení svobody zůstavitele při určení, jakým způsobem má být povinný díl uhrazen a dále byla zakotvena možnost odkladu splatnosti povinného dílu a nařízení platby ve splátkách.¹⁷⁸

6.1. Koncepce povinného dílu

Koncepce nebo význam samého povinného dílu je v OZ i v ABGB v zásadě shodná. Jde ostatně o týž právní institut a nějaké zásadní rozdíly v jeho pojetí mezi českou a rakouskou právní úpravou tedy zřejmě nelze ani očekávat.

Jistou odlišnost však lze nalézt v pojetí legislativního zakotvení povinného dílu v obou kodexech. OZ se v ust. § 1642 omezil na lakonické „nepominutelnému dědici náleží z pozůstalosti povinný díl“.

Oproti tomu ABGB zvolil cestu legální definice, když v ust. § 756 zakládá, že „povinný díl je podíl na hodnotě majetku zemřelého, který má připadnout nepominutelnému dědici“.¹⁷⁹

Co se týče terminologie, ABGB striktně rozlišuje mezi termíny „právo na povinný díl“¹⁸⁰ a „nárok na povinný díl“.¹⁸¹ Český OZ oproti tomu takovouto výslovnou distinkci nezná. Nárok na povinný díl dle ABGB představuje nárok nepominutelného dědice na povinný díl v tom případě, že

---

¹⁷⁸ Dobrovolná, E.; Ronovská, K.; Schauer, M.: Nové rakouské dědické právo, *Bulletin advokacie*, 2016, č. 4, s. 70.

¹⁷⁹ „Der Pflichtteil ist der Anteil am Wert des Vermögens des Verstorbenen, der dem Pflichtteilsberechtigten zukommen soll.“

¹⁸⁰ Pflichtteilsrecht.

¹⁸¹ Pflichtteilsanspruch.

mu zůstavitel nezanechal jeho povinný díl některým způsobem, který zákon předvídá.

6.2. Nepominutelný dědic

Jak již bylo zmíněno výše, striktně vzato z hlediska terminologie ABGB termín nepominutelného dědice¹⁸² nezná, současná právní úprava v ust. § 757 ABGB operuje termínem „oprávněný z povinného dílu“.¹⁸³

Dle ust. § 1643 odst. 1 OZ „jsou nepominutelnými dědici děti zůstavitele a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci.“ Vymezení oprávněných z povinného dílu je oproti české právní úpravě dle ust. § 757 ABGB širší. Jsou jimi „potomci, stejně jako manžel či registrovaný partner zemřelého.“¹⁸⁴

Komentáře k ust. § 757 ABGB příhodně poznamenávají, že oprávněnými z povinného dílu nejsou životní partner (tj. nesezdaný/neregistrovaný druh či družka). V případě, že zůstavitel zemřel v době ABGB před nabytím účinnosti velké novely zákona (tedy před 31. prosincem 2016), stávají se v rakouském právu nepominutelnými dědici i rodiče či prarodiče zemřelého.¹⁸⁵

6.3. Vyloučení z práva na povinný díl

Jako osoba bez práva na povinný díl je dle ust. § 1645 OZ ten, „kdo se zřekl dědictví nebo povinného dílu, kdo je nezpůsobilý dědit nebo kdo byl zůstavitelem vyděděn.“

ABGB v ust. § 758 odst. 1 oproti těmto třem kategoriím zná pouze vyloučení z práva na povinný díl ve dvou případech, a sice 1) je-li oprávněný z povinného dílu vyděděn, anebo 2) vzdal se práva na povinný díl.¹⁸⁶

---

¹⁸² Před novelou tzv. „Noterbe“ (povinný dědic)

¹⁸³ Pflichtteilsberechtigter

¹⁸⁴ „Pflichtteilsberechtigigt sind die Nachkommen sowie der Ehegatte oder eingetragene Partner des Verstorbenen.“

¹⁸⁵ Werner, K.; Gall, M.; Tschugguel, A.: *Vorsorge für den Todesfall: Testament – Schenkung – Bestattung – Verlassenschaftsverfahren*. 2. vydání. Vídeň: Linde Verlag Ges.m.b.H. 2016, s. 70.

¹⁸⁶ „Einer in § 757 angeführten Person steht ein Pflichtteil zu, wenn ihr bei gesetzlicher Erbfolge ein Erbrecht zustünde, sie nicht enterbt wurde und nicht auf den Pflichtteil verzichtet worden ist.“

Dědická nezpůsobilost tedy není v ABGB zmíněna jako důvod pro vyloučení z práva na povinný díl, je však bez pochyby v aplikační praxi dovozována a uznávána.¹⁸⁷

Dle ust. § 1645 OZ *in fine* platí, že tyto osoby sice právo na povinný díl nemají, ale „při výpočtu povinných dílů ostatních dědiců se k němu hledí právě tak, jako by z dědického práva nebyl vyloučen.“ Rakouský ABGB zcela ve shodě s OZ následuje princip *exheredatus partem facit ad minuendam*, když ustanovuje, že „pokud některá z osob uvedených v ust. § 757 nemá nárok na povinný díl, v pochybnostech platí, že se o jeho výměru nezvyšují povinné díly ostatních nepominutelných dědiců.“¹⁸⁸

6.4. Výše povinného dílu

Na základě ust. § 1643 odst. 2 OZ je výše povinného podílu taková, že „je-li nepominutelný dědic nezletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu. Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu.“

Výše povinného dílu dle ust. § 759 ABGB je taková, že „představuje polovinu toho, co by se dostalo oprávněnému z povinného dílu ze zákonného dědického podílu.“¹⁸⁹

Na první pohled je zřejmé, že rakouská právní úprava svým ust. § 759 ABGB vyměřuje stejný povinný díl zletilým i nezletilým osobám, a nečiní mezi nimi rozdíly tak, jak je tomu v české právní úpravě. Zajímavostí je, že rakouský ABGB přiznává oprávněným z povinného dílu takovou výši povinného dílu, která odpovídala povinnému dílu zletilých potomků v režimu starého občanského zákoníku z roku 1964, tedy jednu polovinu zákonného dědického podílu.¹⁹⁰

---

¹⁸⁷ Völkl, Ch.; Bardeau, A.: *Erben neu*. 1. vydání. Vídeň: MANZ Verlag, 2016, s. 58.

¹⁸⁸ „Wenn einer der in § 757 angeführten Personen infolge Pflichtteilsverzichtes oder Ausschlagung der Erbschaft kein Pflichtteil zusteht, erhöht dies im Zweifel die Pflichtteile der anderen Pflichtteilsberechtigten nicht.“

¹⁸⁹ „Als Pflichtteil gebührt jeder pflichtteilsberechtigten Person die Hälfte dessen, was ihr nach der gesetzlichen Erbfolge zustünde.“

¹⁹⁰ Ust. § 479 zákona č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů: „Nezletilým potomkům se musí dostat aspoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze

6.5. Forma povinného dílu

Ohledně formy (podoby) povinného dílu stanoví ust. § 1644 odst. 1 OZ, že „povinný díl může být zůstaven v podobě dědického podílu nebo odkazu, ale musí zůstat nepominutelnému dědici zcela nezatížen.“ Tento podíl tedy nesmí být zatížen závazky, jako např. povinností uhradit dluhy, právem stavby, věcnými břemeny, služebnostmi.

Rakouská právní úprava je v tomto ohledu explicitnější a v ust. § 761 ABGB přímo stanoví, že „povinný díl se vyplácí v penězích“. Může mít ale také podobu darování pro případ smrti anebo darování za života (zůstavitele).¹⁹¹ Odst. 2 téhož ustanovení zakládá, že „pokud zůstavitel někomu určil povinný díl, má se za to, že jej obmyslel v penězích a nikoliv formou odkazu.“¹⁹² Tuto právní úpravu je třeba ovšem srovnat s první větou § 1654 odst. 1 OZ, podle níž „nepominutelný dědic nemá právo na podíl z pozůstalosti, nýbrž jen na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.“

ABGB je stran formy povinného dílu oproti OZ mnohem konkrétnější. V ust. § 762 a 763 dokonce výslovně připouští, že oprávněnému z povinného dílu může být tento zanechán ve formě poživacího práva, důchodu, či podílu v obchodní společnosti.

Pokud dle ust. § 753 ABGB „není povinný díl plně pokryt darováním pro případ smrti či darováním za života zůstavitele, má oprávněný z povinného dílu právo požadovat celý povinný díl anebo jeho část vyplacené v penězích.“¹⁹³

---

zákona, a zletilým potomkům aspoň tolik, kolik činí jedna polovina jejich dědického podílu ze zákona. Pokud závěť tomu odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků.“

¹⁹¹ „Der Pflichtteil ist in Geld zu leisten. Er kann aber auch durch eine Zuwendung auf den Todesfall des Verstorbenen (§ 780) oder eine Schenkung unter Lebenden (§ 781) gedeckt werden.“

¹⁹² „Wenn der Verstorbene jemanden auf den Pflichtteil gesetzt hat, wird vermutet, dass er ihm einen Geldanspruch und nicht ein Vermächtnis zuwenden wollte.“

¹⁹³ „Soweit der Pflichtteil durch eine Zuwendung oder Schenkung im Sinn der §§ 780 und 781 nicht oder nicht voll gedeckt wird, kann der Pflichtteilsberechtigte den Pflichtteil selbst oder dessen Ergänzung in Geld fordern.“

6.6. Nárok na povinný díl

Ust. § 764 ABGB nese název „Pflichtteilsschuldner“, což by se nejlépe dalo přeložit jako „osoba povinná k povinnému dílu“. První odstavce tohoto ustanovení zní tak, že „povinný díl musí být splněn ve prospěch oprávněného z povinného dílu na úkor dědiců.“¹⁹⁴

Komentáře k ABGB k tomuto ustanovení poznamenávají, že dědici jsou vůči oprávněnému z povinného dílu v postavení dlužníků. Oprávněný z povinného dílu má tedy v postavení věřitele vůči dlužníkům nárok na vyplacení povinného dílu. Dědici zde vystupují jako jeden celek, rakouské dědické právo pro toto postavení používá termín „Erbengemeinschaft“ (tj. společenství dědiců).

Členové společenství dědiců vystupují a odpovídají jednotně a jejich společná odpovědnost („Gesamtschuldnerschaft“) znamená, že oprávněný z povinného dílu se může se svým nárokem obrátit na kteréhokoliv dědice, čímž vznáší nárok vůči celému společenství dědiců. Jak se po saturaci vzneseného nároku následně mezi sebou dědici vypořádají, je již z hlediska oprávněného z povinného dílu irelevantní.¹⁹⁵

Dle druhého odstavce ust. § 764 ABGB platí, že „pokud povinný díl není plně pokryt z titulu darování pro případ smrti či darováním za života zůstavitele, jsou jednotliví dědicové v rámci společenství dědiců zavázáni vůči oprávněnému z povinného dílu k uspokojení uplatněného nároku pouze do výše jejich dědického podílu.“¹⁹⁶

Český občanský zákoník se touto otázkou nezabývá. Pouze ust. § 1703 stanoví, že „dokud soud nepotvrdí dědici nabytí dědictví, mohou věřitelé vymáhat plnění jen vůči tomu, kdo spravuje pozůstalost, a domáhat se uspokojení jen z majetku náležejícího do pozůstalosti.“

---

¹⁹⁴ „Der Pflichtteilsanspruch ist von der Verlassenschaft und nach der Einantwortung von den Erben zu erfüllen.“

¹⁹⁵ Bornewasser, L.; Hacker, M.: *Mein Pflichtteil: Mein Anteil am Erbe*. 1. vydání. Vídeň: C. H. Beck, 2016, s. 59.

¹⁹⁶ „Wenn der Pflichtteil durch eine Zuwendung oder Schenkung im Sinn der §§ 780 und 781 nicht oder nicht voll gedeckt wird, haben neben den Erben auch die Vermächtnisnehmer höchstens bis zum Wert der Verlassenschaft zu seiner Bedeckung verhältnismäßig beizutragen.“

Z uvedeného tedy vyplývá, že nepominutelný dědic může vznést svůj nárok vůči správci pozůstalosti, nicméně v postavení dlužníků jsou vůči nepominutelnému dědici (stejně jako je tomu v ABGB) dědicové. Dále ust. § 1653 stanoví, že „byl-li nepominutelný dědic zkrácen nebo opominut, přispějí dědici i odkazovníci k vyrovnání jeho práva poměrně.“ Stejně jako v rakouském právu bezpochyby tedy platí, že poměr „příspěvků“ se určí podle poměru čistých hodnot podílů nebo odkazů, které sami z pozůstalosti nabyli.

6.7. Splatnost povinného dílu

Na základě ust. § 765 ABGB platí, že „oprávněný z povinného dílu získá nárok na povinný díl pro sebe a své potomky smrti zůstavitele. Oprávněný z povinného dílu může povinný díl v peněžitě formě nárokovat ve lhůtě maximálně jednoho roku od smrti zůstavitele.“¹⁹⁷

Český občanský zákoník žádné ustanovení ohledně splatnosti, lhůt či termínů k výplatě povinného dílu neobsahuje.

Dle ust. § 1479 OZ však obecně platí, že „dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí.“

Jinými slovy vše, co se týká dědění a též jiných způsobů přechodu majetku zůstavitele na dědice či na jiné osoby, určené k tomu jinými zákony, se odvíjí od okamžiku úmrtí zůstavitele. Je zřejmé, že toto ust. § 1479 OZ lze vztáhnout i na nepominutelného dědice a jeho právo na povinný díl, neboť ač není striktně vzato v postavení dědice, je bezpochyby oprávněnou osobou z dědického práva.

ABGB pak v ust. § 766 umožňuje jistý druh odkladu splatnosti nároku na povinný díl (die Stundung des Pflichtteilsanspruchs). Je stanoveno, že „pořizovatel poslední vůle může nařídit odklad splatnosti povinného dílu až na dobu (nejvýše) pěti let od okamžiku jeho úmrtí. Případně může nařídit vyplácení povinného dílu ve splátkách během téže

---

¹⁹⁷ „Der Pflichtteilsberechtigte erwirbt den Anspruch für sich und seine Nachfolger mit dem Tod des Verstorbenen. Den Geldpflichtteil kann der Pflichtteilsberechtigte erst ein Jahr nach dem Tod des Verstorbenen fordern.“

lhůty.“¹⁹⁸ Dle druhého odstavce téhož ustanovení platí, že oprávněný z povinného dílu je oprávněn požadovat výplatu celé částky až na konci určeného období. Pro srovnání OZ v ust. § 1654 *in fine* stanoví, že „jsou-li pro to na straně dědiců zvláště závažné důvody a lze-li to na nepominutelném dědici rozumně požadovat, může soud povolit splátky na povinný díl nebo odklad jeho splatnosti; pohledávka se však úročí ode dne, kdy byla původně splatná.“

Pokud by toto bylo dle ust. § 767 odst. 2 a 3 ABGB pro oprávněného z povinného dílu nespravedlivě tvrdé, pak může soud - po zvážení zájmů - odložení splatnosti zkrátit. V mimořádných případech může také časový úsek pro platby prodloužit až na deset let.¹⁹⁹

OZ oproti tomu žádné odpovídající ustanovení ohledně odkladu splatnosti povinného dílu neobsahuje.

6.8. Vydědění

Stejně jako v české právní úpravě také v té rakouské platí, že prostřednictvím vydědění může být oprávněnému z povinného dílu zcela nebo zčásti odňato jeho právo na povinný díl. ABGB v ust. § 769 definuje pojem vydědění (*Enterbung*) tak, že se jedná o „úplné či částečné zbavení práva na povinný díl prostřednictvím testamentárního opatření“.²⁰⁰

Český OZ definuje v ust. § 1646 odst. 1 vydědění prakticky stejně, jen neváže akt vydědění na „testamentární opatření“.

6.8.1. Důvody vydědění

Česká právní úprava zakotvuje šest důvodů vydědění nepominutelného dědice (počítáme-li v to i ustanovení o vydědění tzv. zadluženého a marnotratného povinného dědice). Rakouská jich dle ust. § 770 ABGB zná také šest, k tomu je možné ještě připojit speciální sedmý na

---

¹⁹⁸ „Der letztwillig Verfügende kann die Stundung des Pflichtteilsanspruchs auf höchstens fünf Jahre nach seinem Tod oder die Zahlung in Teilbeträgen innerhalb dieses Zeitraums anordnen.“

¹⁹⁹ „Das Gericht kann den Pflichtteilsanspruch auf höchstens fünf Jahre nach dem Tod des Verstorbenen stunden oder die Zahlung in Teilbeträgen innerhalb dieses Zeitraums bewilligen. In besonders berücksichtigungswürdigen Fällen kann der in Abs. 2 genannte Zeitraum auf insgesamt höchstens zehn Jahre durch das Gericht verlängert werden.“

²⁰⁰ „Enterbung ist die gänzliche oder teilweise Entziehung des Pflichtteils durch letztwillige Verfügung.“

základě ust. § 771 ABGB, tzv. vydědění z dobrého úmyslu (Enterbung aus guter Absicht)²⁰¹, což je ovšem obdoba vydědění tzv. zadluženého a marnotratného povinného dědice, viz níže.

Prvním důvodem vedoucím k vydědění je dle ust. § 770 bodu 1 ABGB „spáchání takového úmyslného trestného činu oprávněným z povinného dílu vůči zůstaviteli, za který by bylo možno uložit trest odnětí svobody až na jeden rok.“²⁰²

OZ oproti tomu zakotvuje v ust. § 1646 odst. 1 písm. c) takový důvod vydědění, že nepominutelný dědic „byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze.“ Rakouská právní úprava tak setrvává u důvodu vydědění, který byl součástí české právního řádu do 31. prosince 2013 (srov. § 469a odst. 1 písm. c) občanského zákoníku z roku 1964: „Zůstavitel může vydědit potomka, jestliže byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku.“).

Druhý důvod vydědění je dle ust. § 770 bodu 2 ABGB ten, že „oprávněný z povinného dílu se vůči svému manželovi, registrovanému partnerovi, druhovi nebo příbuznému v řadě přímé, sourozenci zůstavitele, jeho dětem, jeho manželovi, registrovanému partnerovi nebo druhovi, nebo i nevlastnímu dítěti zůstavitele dopustil úmyslného trestného činu, za který by bylo možno uložit trest odnětí svobody až na jeden rok.“²⁰³ Ve srovnání s tím OZ obdobný důvod vydědění nezakotvil.

Třetím důvodem vydědění je dle ust. § 770 bodu 3 ABGB skutek, kterým oprávněný z povinného dílu „zmařil projevení poslední vůle

---

²⁰¹ Srov. zadlužený a marnotratný dědic dle ust. § 1647 OZ, viz níže.

²⁰² „Gegen den Verstorbenen eine gerichtlich strafbare Handlung begangen hat, die nur vorsätzlich begangen werden kann und mit mehr als einjähriger Freiheitsstrafe bedroht ist.“

²⁰³ „Gegen den Ehegatten, eingetragenen Partner, Lebensgefährten oder Verwandten in gerader Linie, die Geschwister des Verstorbenen und deren Kinder, Ehegatten, eingetragenen Partner oder Lebensgefährten sowie die Stiefkinder des Verstorbenen eine gerichtlich strafbare Handlung begangen hat, die nur vorsätzlich begangen werden kann und mit mehr als einjähriger Freiheitsstrafe bedroht ist.“

zůstavitele nebo se o takové jednání pokusil.“²⁰⁴ OZ takový důvod vydědění nezná.

Čtvrtým důvodem vydědění je dle ust. § 770 bodu 4 ABGB jednání, kterým oprávněný z povinného dílu „zůstaviteli způsobil zavrženíhodným způsobem těžké duševní útrapy.“²⁰⁵ OZ takový důvod vydědění neobsahuje.

Pátý důvod vydědění dle ust. § 770 bodu 5 ABGB je ten, že oprávněný z povinného dílu „vůči zůstaviteli zanedbal své povinnosti, které mu vyplývají z rodinného práva.“²⁰⁶ Ustanovení adekvátního znění OZ sice nezakotvil, nicméně lze výkladem dospět k závěru, že tento důvod vydědění se kryje hned se dvěma důvody, zakotvenými v § 1646 odst. 1 písm. a) a b) OZ, totiž že nepominutelný dědic „zůstaviteli neposkytl potřebnou pomoc v nouzi“ a dále že „o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl.“ Zde samozřejmě záleží na liteře rakouského rodinného práva, zda z jeho obsahu lze dovodit, že potomek má vůči svému rodiči takovéto adekvátní povinnosti.²⁰⁷

Šestým důvodem vydědění je dle ust. § 770 bodu 6 ABGB skutečnost, že oprávněný z povinného dílu „spáchal jeden či více trestných činů, za které byl odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí nebo na dvacet let.“²⁰⁸ OZ takový důvod vydědění neobsahuje.

Konečně sedmý, speciální důvod vydědění, uvedený v ust. § 771 ABGB (vydědění z dobrého úmyslu) spočívá v tom, že oprávněný z povinného dílu je příliš „zadlužený nebo marnotratný a existuje tu obava, že povinný díl, který mu přísluší, by byl úplně nebo z větší části ztracen pro jeho potomky. V takovém případě však musí být tento povinný díl zůstavitelem odkázán jeho dětem.“²⁰⁹ OZ upravuje prakticky totožné

---

²⁰⁴ „Absichtlich die Verwirklichung des wahren letzten Willens des Verstorbenen vereitelt oder zu vereiteln versucht hat.“

²⁰⁵ „Dem Verstorbenen in verwerflicher Weise schweres seelisches Leid zugefügt hat.“

²⁰⁶ „Sonst seine familienrechtlichen Pflichten gegenüber dem Verstorbenen gröblich vernachlässigt hat.“

²⁰⁷ Lze mít za to, že tomu tak je, neboť v opačném případě by ust. § 770 bod 5 ABGB bylo obsoletní právní normou.

²⁰⁸ „Wegen einer oder mehrerer mit Vorsatz begangener strafbarer Handlungen zu einer lebenslangen oder zwanzigjährigen Freiheitsstrafe verurteilt worden ist.“

²⁰⁹ „Wenn auf Grund der Verschuldung oder des verschwenderischen Lebensstils eines Pflichtteilsberechtigten die Gefahr besteht, dass der ihm gebührende Pflichtteil ganz oder

ustanovení o tzv. zadluženém a marnotratném povinném dědici v ust. § 1647.²¹⁰

Podobnost je natolik veliká, že lze mít za to, že OZ se ve svém ust. § 1647 inspiroval právě ve znění ust. § 771 ABGB, nicméně důvodová zpráva k českému občanskému zákoníku to nepřiznává. V obojím případě se na každý pád jedná se o následování principu označovaného jako *exhereditatio bona mente facta*, známý už z římského práva.

ABGB neupravuje jako důvod vydědění (v české aplikační praxi hojně diskutovaný) důvod zakotvený v ust. § 1646 odst. 1 písm. d) OZ, totiž že nepominutelný dědic „vede trvale nezřízený život.“

6.8.2. Forma vydědění a jeho odvolání

Zůstavitel může dle ust. § 772 ABGB vydědit oprávněného z povinného dílu buďto výslovně, nebo mlčky – opomenutím v poslední vůli. Zároveň zákon vyžaduje, že uvedený důvod vydědění existoval v době, kdy k vydědění došlo.²¹¹

OZ v ust. § 1649 zakotvuje, že „prohlášení o vydědění lze učinit nebo je lze změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť.“ ABGB prakticky totožně v ust. § 773 odst. 1 uvádí, že „vydědění může být odvoláno stejným způsobem, jakým bylo vytvořeno, tedy výslovně, nebo mlčky v případě, kdy zůstavitel povolá vyděděného za svého dědice.“²¹²

6.9. Ochrana nepominutelného dědice

V rakouském právu má oprávněný z povinného dílu zvláštní právní nástroje k ochraně svého nároku na povinný díl. Má právo se spolupodílet na ocenění pozůstalosti, má právo provést si soupis inventáře, a pokud je to

---

größtenteils seinen Kindern entgehen wird, kann ihm der Pflichtteil zugunsten seiner Kinder entzogen werden.“

²¹⁰ „Zůstavitel může vydědit i nepominutelného dědice, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Učinit to však může jen tak, že tento jeho povinný díl zůstává dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům.“

²¹¹ „Die Enterbung kann ausdrücklich oder stillschweigend durch Übergehung in der letztwilligen Verfügung erfolgen. Der Enterbungsgrund muss für die Enterbung durch den Verstorbenen ursächlich gewesen sein.“

²¹² „Die Enterbung kann widerrufen werden, und zwar ausdrücklich oder stillschweigend durch die nachträgliche letztwillige Bedenkung des vorher Enterbten oder durch den Widerruf der letztwilligen Verfügung, welche die Enterbung anordnet.“

nutné, navrhnout vyloučení určitého majetku z pozůstalosti.²¹³ K tomu v podrobnostech viz níže.

Ochrana oprávněného z povinného dílu spočívá na prvním místě v tom, že má právo domáhat se svého nároku, který mu byl upřen, žalobou na vyplacení povinného dílu (tzv. „Pflichtteilsergänzungsklage“²¹⁴, nikoliv však „Klage auf Pflichtteil“, jak nesprávně uvádějí někteří autoři²¹⁵).

Důkazní břemeno (tzv. Beweislast) leží na základě ust. § 774 ABGB na bedrech tzv. osoby zavázané z povinného dílu (Pflichtteilsschuldner), který „musí prokázat oprávněnost důvodu, pro který byl oprávněný z povinného dílu vyděděn.“²¹⁶ Dle odst. 2 téhož ustanovení platí, že „pokud žalovaný označí určité jednání, jako důvod vydědění nepominutelného dědice, má se za to, že je tento důvod v příčinné souvislosti s výslovným vyděděním nebo vyděděním učiněným mlčky.“²¹⁷

Česká právní úprava přirozeně umožňuje nepominutelnému dědici domáhat se svého nároku prostřednictvím žaloby, nestanoví však pro její vymáhání zvláštní procesní pravidla, která by zahrnovala obrácené důkazní břemeno a ani vyvratitelnou právní domněnku, jak to činí ABGB.

V ust. § 775 ABGB lze shledat právní ochranu před vyděděním bez důvodu a opominutím (Enterbung ohne Grund und Übergehung). Dle odst. 1 platí, že „v případě vydědění bez důvodu – tj. pro důvod, který není důvodem vydědění dle zákona – se má za to, že zůstavitel zamýšlel vyjmout dědice z dědictví a náleží mu tak pouze povinný díl.“²¹⁸ OZ obdobné ustanovení neupravuje.

Odst. 2 ust. § 775 ABGB stanoví, že „pokud došlo k vydědění opominutím oprávněného z povinného dílu jen z toho důvodu, že o něm

---

²¹³ Sonnleitner, W.: *Erben und erben lassen: Richtig vorsorgen - rechtzeitig schenken - sicher vererben*. 1. vydání. Vídeň: Redline Wirtschaft. 2013. s. 202.

²¹⁴ Maurer, E.: *Erben & Vererben: Alle wichtigen Regeln praxisnah im Überblick*. 1. vydání. Vídeň: MANZ Verlag. 2013, s. 108.

²¹⁵ Talandová, I.: *Vydědění nepominutelného dědice*. Brno, 2016. Rigorózní práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně, s. 87.

²¹⁶ „Das Vorliegen eines Enterbungsgrundes muss der Pflichtteilsschuldner beweisen.“

²¹⁷ „Bei Vorliegen eines Enterbungsgrundes wird vermutet, dass dieser für die ausdrückliche oder stillschweigende Enterbung ursächlich war.“

²¹⁸ „Hat der Verstorbene den Pflichtteilsberechtigten wegen eines bestimmten Verhaltens, das keinen Enterbungsgrund darstellt, ausdrücklich oder stillschweigend enterbt, so wird vermutet, dass er ihn auf den Pflichtteil setzen und nicht mit einem Erbteil bedenken wollte.“

zůstavitel nevěděl, pak je tomuto zachován jeho povinný díl.“²¹⁹ OZ upravuje odpovídající ustanovení v § 1652 s tím rozdílem, že dle české právní úpravy, musí nepominutelný dědic svůj nárok prokázat.²²⁰

6.10. Zkrácení povinného dílu

Rakouská právní úprava je pozoruhodná tím, že kromě vydědění zná na rozdíl od české právní úpravy navíc ještě institut zkrácení povinného dílu o 50 % jeho hodnoty.

Na základě ust. § 776 odst. 1 ABGB je k tomu oprávněn zůstavitel, který si v poslední vůli toto vymíní a využije tak důvodu, který mu zákon umožňuje proto, že „oprávněný z povinného dílu o pozůstalého neprojevoval před smrtí vůbec žádný zájem anebo tak (ne)činil alespoň po delší čas v rozporu s tím, jak by to mělo být (jak se dá rozumně očekávat) u rodinných příslušníků.“²²¹

OZ odpovídající ustanovení zná jako důvod k vydědění když dle ust. § 1646 odst. písm. c) platí, že „zůstavitel může vydědit nepominutelného dědice, který o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevoval měl“.

Ač český zákon v tomto směru má jasno, že v každém případě absence zájmu nepominutelného dědice o zůstavitele zakládá důvod k jeho vydědění, v rakouské právní úpravě zřejmě dle mého názoru musí být zváženo, zda nepominutelný dědic neprojevoval zájem o zůstavitele nikdy, a pak by se jednalo důvod vydědění dle ust. § 770 bodu 5 ABGB, anebo zda o něj neprojevoval zájem pouze „před jeho smrtí“ (vor dem Tod des Verfügenden), a pak by se jednalo o důvod ke zkrácení povinného dílu dle ust. § 776 odst. 1 ABGB. Jak dlouhou dobu představuje zákonný výraz „po

---

²¹⁹ „Wenn der Verstorbene Kinder und deren Nachkommen hatte, von deren Geburt er bei Errichtung einer letztwilligen Verfügung nicht wusste, wird vermutet, dass er ihnen letztwillig etwas zukommen lassen wollte. Hatte er daneben noch andere Kinder, so wird vermutet, dass er das ihm nicht bekannte Kind zumindest gleich bedacht hätte wie das am mindesten bedachte Kind.“

²²⁰ „Dokáže-li nepominutelný dědic, že jeho opominutí pochází jen z toho, že zůstavitel při pořízení pro případ smrti o něm nevěděl, má takový dědic právo na povinný díl, jaký mu náleží podle zákona.“

²²¹ „Der Verfügende kann den Pflichtteil letztwillig auf die Hälfte mindern, wenn er und der Pflichtteilsberechtigte zu keiner Zeit oder zumindest über einen längeren Zeitraum vor dem Tod des Verfügenden nicht in einem Naheverhältnis standen, wie es zwischen solchen Familienangehörigen gewöhnlich besteht.“

delší čas“ (zumindest über einen längeren Zeitraum) ABGB neozřejmuje, otevírá se zde jistě působiště pro judikatorní výklad.

Právo na zkrácení povinného dílu zůstavitel dle ust. § 776 odst. 2 ABGB nemá, „pokud zůstavitel před smrtí bezdůvodně kontakt s oprávněným z povinného dílu odmítal či se mu vyhýbal.“²²² OZ přílehlavé ustanovení neobsahuje, nicméně k témuž závěru dospěla (ovšemže v relaci k vydědění) česká judikatura.²²³

Za zmínku stojí, že rakouská právní doktrína v komentářích k ust. § 776 ABGB dovodila, že zkrácení povinného dílu je možné uplatnit pouze vůči potomkům, nikoliv vůči manželovi/manželce či registrovanému partneru/partnerce.²²⁴

6.11. Výpočet povinného dílu

Pro určení a výpočet povinného dílu (Ermittlung und Berechnung des Pflichtteils) stanoví ABGB v ust. § 778 a 779 speciální režim.

Předně ABGB v ust. § 778 odst. stanoví, že „na žádost oprávněného z povinného dílu bude majetek z pozůstalosti popsán za účelem určení povinného dílu. Odhad (hodnoty) vychází z data úmrtí zůstavitele. Až do dne vyplacení peněžitého povinného dílu oprávněnému z povinného dílu náleží také zákonný úrok.“²²⁵

Dle ust. § 779 odst. 1 ABGB dále platí, že „dluhy a jiné závazky zůstavitele, které vázly na majetku v době zůstavitelovy smrti (včetně nákladů na správu dědictví), se od hodnoty majetku odečtou.“²²⁶

---

²²² „Das Recht auf Pflichtteilsinderung steht nicht zu, wenn der Verstorbene den Kontakt grundlos gemieden oder berechtigten Anlass für den fehlenden Kontakt gegeben hat.“

²²³ srov. zejména Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.

²²⁴ Sonnleitner, W.: *Erben und erben lassen: Richtig vorsorgen - rechtzeitig schenken - sicher vererben*. 1. vydání. Vídeň: Redline Wirtschaft. 2013. s. 211.

²²⁵ „Auf Antrag eines Pflichtteilsberechtigten wird zur Ermittlung des Pflichtteils die gesamte Verlassenschaft genau beschrieben und geschätzt. Die Schätzung hat auf den Todestag des Verstorbenen abzustellen. Bis zur Erfüllung des Geldpflichtteils stehen dem Pflichtteilsberechtigten die gesetzlichen Zinsen zu.“

²²⁶ „Schulden und andere Lasten, die schon zu Lebzeiten des Verstorbenen auf dem Vermögen hafteten, werden von der Verlassenschaft ebenso abgezogen wie alle nach dem Erbfall und vor der Einantwortung entstandenen und mit der Besorgung, Verwaltung und Abhandlung der Verlassenschaft verbundenen Kosten.“

Nabízí se srovnání s první větou ust. § 1655 OZ, podle něhož „pro stanovení povinného dílu se majetek v pozůstalosti sepiše a odhadne; dluhy zůstavitele a závady, které na majetku vázly již v době zůstavitelovy smrti, se od hodnoty majetku odečtou. Při vypočtení povinného dílu se k pozůstalosti připočte, co se započítává na povinný díl podle § 1660 a 1661. Nepominutelný dědic má právo být při odhadu, vznášet dotazy a uplatňovat připomínky.“

Na první pohled je zjevné, že česká právní úprava nepamatovala na obohacení nepominutelného dědice o zákonný úrok, jak to činí právní úprava rakouská. Na druhou stranu jsou v otázce odečtu dluhů a nákladů za pozůstalosti obě právní úpravy zajedno.

Konečně dle ust. § 779 odst. 2 ABGB se „povinný díl vypočte bez ohledu na testamentární dědické nároky.“²²⁷

V tom je OZ totožný, byť poněkud obsírnější v ust. § 1656: „Povinný díl se stanoví bez zřetele na odkazy a jiné závady vznikající z pořízení pro případ smrti. Až do určení povinného dílu se nepominutelný dědic poměrně účastní na zisku a ztrátě pozůstalosti. Kdo má právo na povinný díl, má právo i na poměrné vyúčtování podílu na zisku a ztrátě pozůstalosti od smrti zůstavitele až do určení povinného dílu.“.

6.12. Započtení na povinný díl

Rakouský zákon stanoví v první řadě v ust. § 780 ABGB, že „vše, čeho se dostane oprávněnému z povinného dílu dědictvím, odkazem, jako beneficiantovi ze zřízené nadace nebo jiným srovnatelným příjmem z majetku zůstavitele, bude započteno na povinný díl, totiž bude z něj odečteno. Darování pro případ smrti se oceňuje okamžikem smrti zůstavitele.“²²⁸

---

²²⁷ „Der Pflichtteil wird aber ohne Rücksicht auf Vermächtnisse und andere aus dem letzten Willen entspringende Lasten berechnet.“

²²⁸ „Alles, was der Pflichtteilsberechtigte als Erbteil, Vermächtnis oder nach dem Erbfall als Begünstigter einer vom Verstorbenen errichteten Privatstiftung oder vergleichbaren Vermögensmasse erhält, wird auf den Geldpflichtteil angerechnet, also von diesem abgezogen. Zuwendungen auf den Todesfall sind auf den Zeitpunkt des Todes des Verstorbenen zu bewerten.“

V tomto znění v podstatě rakouská právní úprava odpovídá té české, bereme-li na zřetel ust. § 1660 odst. 1 OZ, podle kterého „na povinný díl se započte vše, co nepominutelný dědic z pozůstalosti skutečně nabyt odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením.“

Rakouská právní úprava je explicitnější, nebo přinejmenším konkrétnější.

Co se týče započtení darování za života zůstavitele (kdy obdarovaným je přirozeně oprávněný z povinného dílu), pak tuto otázku ABGB reguluje několikerým způsobem podle jednotlivých kategorií obdarovaných osob. Rakouská právní úprava započtení na povinný je vůbec obecně dosti rozsáhlá, podstatně rozsáhlejší nežli ta česká.

6.12.1. Obdarování osoby oprávněné z povinného dílu

Započtení na povinný díl z důvodu obdarování samotné osoby oprávněné z povinného dílu je regulováno ust. § 781 ABGB.

Na základě tohoto ustanovení platí, že „dary, kterými byl zůstavitelem obdarován oprávněný z povinného dílu za jejich života, se započtou na povinný díl, přičemž těmito dary se pro tento konkrétní účel rozumí také: dary dětem, zálohy na povinný díl, odstupné za odmítnutí dědictví, převedení majetku na nadaci, svěření vedoucího postavení v nadaci, na kterou zůstavitel převedl svůj majetek nebo jakékoliv jiné plnění, které svým hospodářským rozsahem odpovídá bezplatnému právnímu převodu majetku mezi živými osobami.“²²⁹

6.12.2. Obdarování osobám, které nejsou oprávněny z povinného dílu

Druhé kategorii odpovídá tzv. obdarování osobám, které nejsou oprávněny z povinného dílu (Schenkungen an nicht pflichtteilsberechtigte Personen).

---

²²⁹ „Schenkungen, die der Pflichtteilsberechtigte oder auch ein Dritter vom Verstorbenen zu dessen Lebzeiten oder auf den Todesfall erhalten hat, sind der Verlassenschaft nach Maßgabe der folgenden Bestimmungen hinzuzurechnen und auf einen allfälligen Geldpflichtteil des Geschenknehmers anzurechnen. Als Schenkung in diesem Sinn gelten auch die Ausstattung eines Kindes, ein Vorschuss auf den Pflichtteil, die Abfindung für einen Erb- oder Pflichtteilsverzicht, die Vermögenswidmung an eine Privatstiftung, die Einräumung der Stellung als Begünstigter einer Privatstiftung, soweit ihr der Verstorbene sein Vermögen gewidmet hat, sowie jede andere Leistung, die nach ihrem wirtschaftlichen Gehalt einem unentgeltlichen Rechtsgeschäft unter Lebenden gleichkommt.“

Dle ust. § 782 ABGB platí, že „na žádost oprávněného z povinného dílu je na povinný díl započteno také to, co zůstavitel v posledních dvou letech před jeho smrtí daroval osobám, které nepatří do kategorie osob oprávněných z povinného dílu. Toto právo je přiznáno pouze potomkovi a jen v případech obdarování, která zůstavitel provedl ve prospěch dětí oprávněných z povinného dílu, a dále manželovi/manželce či registrovanému partnerovi/partnerce v případech obdarování jejich protějšků za doby trvání jejich manželství či registrovaného partnerství.“²³⁰

6.12.3. Výjimky

Z výše uvedených zápočtů na povinný díl existují dle ABGB určité výjimky, jejichž využití je ovšem podmíněno tím, že se mezitím oprávněný z povinného dílu a zůstavitel nedohodli jinak. Dle ust. § 784 ABGB jsou těmito výjimkami dary poskytnuté zůstavitelem na charitativní účely a z mravně odůvodněných pohnutek.²³¹

Dále se dle ust. § 785 ABGB „započtení na povinný díl neprovede tehdy, pokud zůstavitel započtení ve své poslední vůli výslovně odmítl. V takovém případě se majetek, který byl předmětem darování, nezapočítá do povinného dílu obmyšlené osoby oprávněného z povinného dílu. Poslední vůle musí být pro tyto účely vyhotovena v písemné formě.“²³²

---

²³⁰ „Auf Verlangen eines Pflichtteilsberechtigten sind Schenkungen, die der Verstorbene in den letzten beiden Jahren vor seinem Tod an Personen, die nicht dem Kreis der Pflichtteilsberechtigten angehören (§ 757), wirklich gemacht hat, bei der Berechnung der Verlassenschaft hinzuzurechnen. Dieses Recht steht einem Nachkommen nur bei Schenkungen zu, die der Verstorbene zu einer Zeit gemacht hat, zu der er ein pflichtteilsberechtigtes Kind gehabt hat, dem Ehegatten oder eingetragenen Partner nur bei Schenkungen, die während seiner Ehe oder eingetragenen Partnerschaft mit dem Verstorbenen gemacht worden sind.“

²³¹ „Schenkungen, die der Verstorbene aus Einkünften ohne Schmälerung des Stammvermögens, zu gemeinnützigen Zwecken, in Entsprechung einer sittlichen Pflicht oder aus Gründen des Anstandes gemacht hat, sind weder hinzu- noch anzurechnen, sofern der Verstorbene und der Geschenknehmer nichts anderes vereinbart haben.“

²³² „Schenkungen an einen Pflichtteilsberechtigten sind auf dessen Pflichtteil insoweit nicht anzurechnen, als der Verstorbene den Erlass dieser Anrechnung letztwillig verfügt oder mit ihm vereinbart hat. In einem solchen Fall ist die von der Anrechnung befreite Zuwendung bei der Ermittlung des Pflichtteils dieses von der Anrechnung befreiten Pflichtteilsberechtigten nicht hinzuzurechnen. Der Vertrag über den Erlass der Anrechnung bedarf der Schriftform.“

6.12.4. Ohodnocení daru

Dle rakouského práva platí (§ 788 ABGB), že „dar, který byl předmětem obdarování, musí být ohodnocen v době, kdy byl skutečně proveden, a tato hodnota musí být následně ke dni úmrtí zůstavitele adekvátně ohodnocena (valorizována) prostřednictvím indexu spotřebitelských cen, zveřejněným Rakouským statistickým úřadem.“²³³

Koncepce započtení na povinný díl v českém a rakouském právním řádu jsou velmi odlišné. Rakouská právní úprava je mnohem rozsáhlejší, tvoří ji celých 15 paragrafů, které se věnují nejmenším detailům, které se započtením na povinný díl souvisí třeba jen okrajově. Ve srovnání s tím český OZ obsahuje adekvátní právní úpravu v pouhých dvou ust. § 1660 a 1661. Je proto poněkud překvapivé, že obě právní úpravy se kryjí pouze v elementárním smyslu, kterým se charakterizuje princip započtení na povinný díl, přičemž rakouská právní úprava nezná obdobu právní normy, podle níž se „na povinný díl se započte i to, co nepominutelný dědic od zůstavitele bezplatně obdržel v posledních třech letech před jeho smrtí...“ (§ 1660 odst. 2 OZ) a ani právní normy, podle níž se „na povinný díl potomka započte to, co mu zůstavitel dal za svého života na úlevu v nákladech spojených se založením samostatné domácnosti, se založením manželského či obdobného soužití nebo s nástupem povolání či se započtením podnikání; na povinný díl se započte i to, co zůstavitel použil na úhradu dluhů zletilého potomka...“ (§ 1661 odst. 1 OZ) a tím méně pak právní normy, podle které „potomkovi, který vstupuje na místo svého předka, se započte na povinný díl i to, co takto dostali od zůstavitele jeho rodiče, na jejichž místo vstupuje“ (§ 1661 odst. 2 OZ).

---

²³³ „Die geschenkte Sache ist auf den Zeitpunkt zu bewerten, in dem die Schenkung wirklich gemacht wurde. Dieser Wert ist sodann auf den Todeszeitpunkt nach einem von der Statistik Austria verlautbarten Verbraucherpreisindex anzupassen.“

7. KOMPARATIVNÍ KONKLuze

7.1. Obecné shrnutí

Míru inspirace mezi oběma předpisy lze posoudit především vlastním srovnáním jednotlivých dědicko-právních ustanovení OZ a ABGB.

Na základě provedeného srovnávání, kdy byla zohledněna primárně obsahová stránka, byly zvoleny tři kategorie ustanovení: zcela shodná (např. základní ustanovení), dále částečně shodná – úprava určitého institutu v OZ se ve srovnání s ABGB pouze rozšiřuje – většinou ve prospěch ABGB, a konečně odlišná – buď z důvodu, že OZ či ABGB daná ustanovení vůbec neobsahuje nebo jsou ve svém významu odlišná.

Celkově lze vyslovit názor, že ač jsou obě právní úpravy obdobné z hlediska koncepce a struktury právní regulace, s jistou mírou rezervovanosti lze konstatovat, že z hlediska obsahu právních norem se OZ a ABGB spíše rozcházejí.

7.2. Diferenciace

První a poměrně zásadní rozdíl mezi oběma právními úpravami povinného dílu lze spatřovat v základní terminologii.

Rakouská právní úprava dědického práva se v rámci reformace ABGB poučila ze skutečnosti, že nepominutelný dědic striktně vzato vlastně v postavení dědice není, a není tedy ani důvod jej „dědicem“ nazývat a v aktuálně platné právní úpravě je již tato osoba nazývána korektněji „oprávněným z povinného dílu“. Zatímco česká právní úprava setrvává u diskutabilního termínu „nepominutelného dědice“.

Další velký rozdíl mezi oběma právními úpravami lze vidět ve vymezení okruhu osob nepominutelných dědiců/osob oprávněných z povinného dílu. Zatímco dle OZ jsou nepominutelnými dědici děti zůstavitele (a nedědí-li, pak jsou jimi jejich potomci), ABGB statut osob

oprávněných z povinného dílu přiznává potomkům, manželovi/manželce a registrovanému partneru/partnerce.²³⁴

Podstatný rozdíl mezi OZ a ABGB lze shledat i v takové elementární záležitosti, jakou je výše (zákonná výměra) povinného dílu. Dle OZ platí, že je-li nepominutelný dědic nezletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí tři čtvrtiny jeho zákonného dědického podílu, a dále je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí čtvrtina jeho zákonného dědického podílu. Oproti tomu ABGB přiznává všem oprávněným z povinného dílu polovinu zákonného dědického podílu (bez ohledu na to, v jakém postavení je oprávněný, tj. zda se jedná o zletilého či nezletilého potomka, manžela/manželku či registrovaného partnera/partnerku).

Historickou komparací různých znění ABGB se lze dobrat toho, že rakouský zákon upravuje tuto výměru konstantně od prvopočátku. V tomto ohledu lze rakouskou právní úpravu označit za stabilní, kdežto česká právní úprava je v této věci (také s ohledem na historii legislativy) poměrně rozkolísaná.

Ohledně formy povinného dílu je ABGB mnohem odvážnější a liberálnější nežli OZ, když aprobuje zřízení povinného dílu ve formě poživacího práva, důchodu, či podílu v obchodní společnosti. Komentátoři ABGB (zejména pak čelná osobnost a koryfej rakouského dědického práva, profesor Právnické fakulty Vídeňské univerzity Martin Schauer) se shodují v tom, že jeden z největších přínosů velké novely ABGB spočívá v tom, že dochází k posílení svobody zůstavitele při určení, jakým způsobem má být povinný díl uhrazen. Dříve (před novelou) byl nárok na povinný díl chápán jako nárok na finanční částku, která mohla být pokryta i jinými hodnotami z pozůstalosti, např. i povoláním za dědice nebo odkazovníka. Nebylo ale zcela vyjasněno, zda je každý odkaz vhodný ke krytí povinného dílu. Pochybnosti se vztahovaly zejména na odkazy, které nemají likvidní

---

²³⁴ Viz rakouský zákon o registrovaném partnerství, Bundesgesetz über die eingetragene Partnerschaft, BGBl. I Nr. 135/2009, zejména jeho § 2, podle kterého „registrované partnerství mohou uzavřít dvě osoby stejného pohlaví, které se zavazují k trvalému soužití se vzájemnými právy a povinnostmi.“ („Eine eingetragene Partnerschaft können nur zwei Personen gleichen Geschlechts begründen (eingetragene Partner). Sie verbinden sich damit zu einer Lebensgemeinschaft auf Dauer mit gegenseitigen Rechten und Pflichten“).

hodnotu, tedy ze kterých nemohly být peníze ihned vyplaceny. V novém právu ABGB je postaveno najisto, že povinný díl je kryt každou hodnotou, přičemž na její likviditu není brán zřetel.²³⁵

Rozdíl lze vysledovat také v absenci české právní úpravy, která by podrobně regulovala (tak jak to činí ABGB) proces vymáhání nároku na povinný díl.

Český občanský zákoník také neobsahuje žádná ustanovení o splatnosti, lhůtách či termínech k výplatě povinného dílu. Stejně tak nezná ustanovení ohledně odkladu splatnosti povinného dílu.

Ohledně srovnání vydědění lze konstatovat, že komparováním obecných důvodů vydědění bylo možno dospět k závěru, že OZ i ABGB se ve všech bodech takřka důsledně rozcházejí. Společná je jen právní úprava případů *exhereditio bona mente facta*.

V rámci ochrany neopominutelného dědice česká právní úprava postrádá ve srovnání s právní úpravou rakouskou pro vymáhání příslušného nároku procesní pravidla, která by zahrnovala obrácené důkazní břemeno a vyvratitelnou právní domněnku.

Za poměrně zásadní odlišnost obou kodexů lze považovat fakt, že rakouský ABGB zakotvuje tzv. zkrácení povinného dílu, přičemž tento institut v OZ zcela absentuje. Česká právní úprava také nepamatuje v rámci výpočtu povinného dílu na obohacení neopominutelného dědice o zákonný úrok, jak to činí právní úprava rakouská.

Koncepce započtení na povinný díl v českém a rakouském právním řádu jsou velmi odlišné (pouze základní princip započtení se shoduje).

7.2.1. Analýza

Odůvodnění uvedených rozdílností mezi oběma právními předpisy lze zřejmě dle mého soudu hledat v několika různých důvodech. Předně je třeba brát na zřetel fakt, že samotný ABGB vlastně nebyl primárním zdrojem

---

²³⁵ Dobrovolná, E.; Ronovská, K.; Schauer, M.: Nové rakouské dědické právo, *Bulletin advokacie*, 2016, č. 4, s. 70.

inspirace pro formování OZ. Tím byl spíše vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, který měl obecný zákoník občanský modernizovat.

Jako druhý zásadní důvod odlišnosti obou právních úprav lze identifikovat velkou novelu ABGB, účinnou od 1. ledna 2017, která poměrně zásadním způsobem přeformulovala mnohá ustanovení rakouského dědického práva (právo na povinný díl pak především), a tím se rozešla se svou původní verzí, v níž ovšem hledal inspiraci autorský tým českého občanského zákoníku, a která se už začal ukazovat být poněkud nedostatečná. Tím lze do jisté míry naznačit, že čeští autoři novodobého kodexu občanského práva ne zcela zřetelně viděli potřebu celkové modernizace a částečného zjednodušení zákona a potřebu přizpůsobení dědického práva proměnám společnosti 21. století, nové hospodářské poměry, ani zohlednění moderních sociálních a rodinných vztahů, a namísto toho zaslepeně sledovali archaickou právní úpravu.

Je třeba také brát na zřetel, že novelizovaná rakouská právní úprava je velmi mladá a odborná literatura ani judikatura nestačila ještě na zbrusu novou právní úpravu povinného dílu adekvátně zareagovat. Přesto se alespoň některé fragmentární rakouské monografické komentáře k právu povinného dílu vydané před rokem 2017 ukázaly být použitelné a užitečné ke studiu tématu.

Domnívám se, že zajímavému diskurzu by mohla být podrobena otázka, nakolik je aktuální právní úprava povinného dílu OZ podobná starší právní úpravě povinného dílu v ABGB z doby před účinností jeho velké novely, tj. v době před 1. lednem 2017. Toto téma přímo vybízí k velké komparaci a následnému diskurzu o tématu, nakolik je české právo povinného dílu svým charakterem moderní a nakolik zastaralé.

7.3. Kongruence

Shody částečné i úplné (těch je ovšem ve srovnání s těmi částečnými o poznání méně) mezi oběma právními úpravami jsou podstatně kvantitativně řidší nežli případy rozdílností. Shody na prvním místě (až na ojedinělé výjimky) nevypovídají o nějakém vzájemné interakci těchto dvou právních předpisů, spíše dospíváme k závěru, že vyplývají z výkladu

příslušných konvergentních právních norem, neboť zachovávají obdobný účel a následují tytéž právní principy. Koncepce nebo význam samého povinného dílu je v OZ i v ABGB v podstatě shodná; jedná se přeci jen o tentýž právní institut.

Prakticky stejné důvody zakládají oba právní předpisy pro vyloučení z práva na povinný díl (byť v rakouském případě je třeba si při interpretaci dopomoci doktrínou). Oba právní předpisy také výslovně zakotvují právní úpravu odpovídající parémii *exheredatus partem facit ad minuendam*.

Ohledně splatnosti povinného dílu se OZ i ABGB shodují zejména v tom, že připouštějí možnost splátek.

V rámci vydědění se oba právní předpisy shodují zcela pouze v otázce případů *exhereditio bona mente facta*. V rámci obecných důvodů vydědění oba předpisy znají důvod vydědění pro spáchání trestného činu nepominutelným dědicem/oprávněným z povinného dílu, nikoliv však za stejných podmínek. Výkladem lze dospět též k tomu, že do značné míry se oba předpisy shodují v důvodu vydědění zanedbání jistých etických povinností vůči zůstaviteli (či porušení rodinného práva).

Shodu lze nalézt i ohledně formy vydědění a jeho odvolání. Zajedno jsou oba kodexy také v otázce odečtu dluhů a nákladů za pozůstalostí.

Ohledně započtení na povinný díl se OZ a ABGB obsahově překrývají pouze v základním ohledu, totiž že na povinný díl se započte vše, co nepominutelný dědic/oprávněný z povinného dílu z pozůstalosti nabyt odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením.

7.4. De lege ferenda

Komparace obou právních úprav nás přivádí k otázce, do jaké míry by připadalo v úvahu, že by se česká právní úprava mohla (opětovně) zhlédnout v rakouské právní úpravě.

Je třeba si položit zprvu otázku, zda český civilní kodex má ambice stát se moderním zákoníkem pro společnost 21. století, anebo zda je výsledkem bádání retrospektivní civilistiky.

Je-li správný první předpoklad, pak je třeba brát na zřetel, že velká novela ABGB byla koncipována jako reforma zákona, v jejímž rámci byly zdůrazněny především respekt k soukromé autonomii všech aktérů, zejména zůstavitele, kontinuita s dosavadní úpravou, jakož i zohlednění závěrů moderní právní doktríny.

Tyto hodnoty by měly mít na paměti i české legislativní orgány. V žádném případě nelze zavírat oči před skutečností, že poměry 21. století přinášejí nové možnosti, pro které je možno právo povinného dílu po vzoru ABGB modernizovat. Kupříkladu není důvodu, proč by povinný díl nemohl být kryt např. zřízením požívacího práva, důchodu, vinkulovaným podílem ve společnosti s ručením omezeným, a dokonce i dosazením nepominutelného dědice za beneficenta soukromé nadace. Stejně tak je zbytečné účastníkům dědického řízení neumožnit prolongaci splatnosti povinného dílu.

Zastávám názor, že posun rakouského dědického práva tak může být příležitostí k reflexi současné české právní úpravy i její interpretace, případně pak může být inspirací a pobídkou k dalším (novelizačním) pracím na právu povinného dílu v českém občanském zákoníku.

ZÁVĚR

Cíl teoretické části této rigorózní práce, který byl vymezen v jejím úvodu, zněl: charakterizovat, popsat, analyzovat, shrnout a případně okomentovat právní úpravu příslušné výše dědického práva se zvláštním zaměřením institutu povinného dílu *de lege lata*. Domnívám se, že tento cíl se mi podařilo naplnit beze zbytku, přičemž téma je zpracováno komplexně, bez zbytečné popisnosti a za použití variabilních a četných zdrojů informací. Sluší se připomenout, že na téma povinného dílu doposud v České republice nebyla publikována jediná selektivní monografie.

Cílem komparace české rakouské právní úpravy bylo zjistit, do jaké míry se právní úprava OZ a ABGB shodují či odlišují a do jaké míry se česká právní úprava přidrželá právní úpravy své předlohy – ABGB. Zcela důsledně je nutno říci, že komparace obou právních předpisů přinesla poznání, že se spíše rozcházejí, nežli shodují. Tato skutečnost ovšem může mít zapříčiněna tím, že ABGB byl v mezidobí mezi autorskými pracemi na novém českém občanském zákoníku (potažmo jeho legislativním přijetím a nabytím platnosti a účinnosti) a dnešním dnem poměrně zásadně novelizován. Míra novelizace a její detailní reflexe na rakouském právu povinného dílu by si pro příště zasloužovala další komparaci a hlubší analýzu. Na základě výše uvedeného a se zřetelem k dosaženým výsledkům komparace se domnívám, že cíl práce se mi i v praktické části podařilo naplnit.

Ke zpracování jsem přistoupila po úvaze z toho důvodu, že jsem v takovém díle viděla hlubší smysl a překvapovalo mne, že tématu se zevrubně doposud skoro nikdo nevěnoval. Má komparace byla prováděna pečlivým srovnáním českého textu OZ a německého textu ABGB; nešlo pro účely srovnání použít někdejší česká ustanovení všeobecného zákoníku občanského, neboť od roku 1950 (do té doby účinná právní úprava všeobecného zákoníku občanského byla vlastně důsledným úředním překladem ABGB), se prakticky všechna ustanovení ABGB novelizovala a zcela změnila svůj smysl. Práce s autentickým německým textem byla poměrně náročná, ale na druhou stranu rakouské knižní komentáře některých ustanovení mi napomohly ozřejmit jejich smysl. Za šťastnou lze pokládat

okolnost, že ABGB byl ve své části o povinném dílu nedávno novelizován také za tím účelem, aby se modernizovala jeho gramatická litera; přinejmenším jsem se tedy nemusela potýkat s archaickou právní němčinou, neboť německá gramatika počátku 19. století je v mnohých ohledech odlišná od té dnešní, jelikož v německy mluvících zemích tehdy teprve vrcholilo sjednocení pravopisu (Einheit der Rechtschreibung und Sprachstandardisierung).

Na otázku, jaký je smysl provádění komparace mezi českým a rakouským právním řádem v otázce povinného dílu, je třeba odvětit, že odpověď na tuto otázku spočívá v několika rovinách.

Z dostupných pramenů se mi nepodařilo zjistit, zda se kdokoliv v České republice či v Rakousku pustil do tak ambiciózního projektu, kterým je srovnání právní regulace povinného dílu v OZ a ABGB. Domnívám se, že můj komparační pokus je ve své úplnosti první a zatím tedy také ojedinělý. Zřejmě snad jediným dílem, které se alespoň v hrubých rysech zaobírá zkoumaným tématem (komentářem k ABGB, nikoliv komparací), je kvalifikační práce Ivety Talandové, s názvem *Vydědění nepominutelného dědice*, obhájená v roce 2016 na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně.

Dalším smysl, který vidím v česko-rakouské komparaci, je reflexe nové české právní úpravy OZ v její předloze, kterou je v otázkách dědického práva právě právní úprava ABGB (do jisté míry). Jak vyplynulo z provedeného srovnání, OZ nepřejal právní materii ABGB důsledně, v mnoha ohledech se odlišuje. Pochybnosti, zda by česká právní úprava neměla následovat novelizovanou právní úpravu rakouskou, je diskuzí určenou doktríně i legislativním orgánům.

Komparace, provedená mezi českou a rakouskou právní úpravou mne vede k myšlence provést další srovnání mezi právními úpravami, tentokrát mezi českým a německým občanským zákoníkem, přičemž se domnívám, že toto srovnání by mohlo přinést některá zajímavá zjištění.

Pro futuro se však nabízí celá řada dalších témat souvisejících s povinným dílem, které by si zasluhovaly další zkoumání. V současné době

se kupříkladu v akademické rovině vede debata, zda zřízení svěřenského fondu v pořízení pro případ smrti svým způsobem neobchází institut povinného dílu. Na tuto otázku existují rozporné názory a některé z nich zpochybňují elementární konstrukt, podle kterého pořízením pro případ smrti nelze zkrátit povinný díl nepominutelného dědice, který se práva na povinný díl nezřekl, a nedošlo-li ani k vydědění (§ 1492 OZ).

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Literatura

Bednář, V.: Dědické právo v novém občanském zákoníku, *Obchodní právo*, 2012, č. 5

Bezouška, P.; Piechowiczová, L.: *Nový občanský zákoník – nejdůležitější změny*. 1. vydání. Praha: Anag, 2013, 375 s.

Bílý, M.: Ke způsobu ocenění věci pro účely započtení na dědický podíl, *Právní rozhledy*, 2013, č. 11

Bornewasser, L.; Hacker, M.: *Mein Pflichtteil: Mein Anteil am Erbe*. 1. vydání. Vídeň: C. H. Beck, 2016, 127 s.

Bureš, J.: Notář a závěť, *Ad Notam*, 2012, č. 5

Daduová, M.; Horák, O.: Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace, *Ad Notam*, 2016, č. 1

Dobrovolná, E.; Ronovská, K.; Schauer, M.: Nové rakouské dědické právo, *Bulletin advokacie*, 2016, č. 4

Drápal, L.; Šešina, M.: Povinný díl a jeho vypořádání, *Ad Notam*, 2016, č. 6

Dvořák, J.; Malý, K. a kol.: *200 let Všeobecného občanského zákoníku*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer. 2011. 688 s.

Dvořáková Závodská, J.: Nepominutelný dědic, *Právo a rodina*, 2016, č. 5

Eliáš, K.; Zuklínová, M.; Gaňo, J. a kol.: *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Praha: Sagit. 2012. 1119 s.

Eliáš, K.: Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku, *Ad Notam*, 2009, č. 2

Fiala, J. a kol.: *Občanské právo hmotné*. 3. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně. 2002. 433 s.

Fiala, R., Drápal, L. a kol.: *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720)*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 648 s.

Gürlich, R.: Odkaz, zákonná posloupnost, nepominutelný dědic, *Novinky z rekodifikace*, 2014, č. 67

Hendrych, D. a kol.: *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009, 1450 s.

Holíková, L.: Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu, *Ad Notam*, 2017, č. 2

Holub, R.: *Komentář k občanskému zákoníku – právo dědické*. 1. vydání. Praha: Orbis. 1957, 380 s.

Horák, O.: K odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu, *Ad Notam*, 2017, č. 4

Horák, O.: Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, č. 3

Horák, O.: Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku, *Právní rozhledy*, 2014, č. 11

Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2072 s.

Hurdík, J. a kol.: *Občanské právo hmotné. Obecná část. Absolutní majetková práva*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. 2013. 308 s.

Karhanová, M.: Dědická nezpůsobilost a vydědění vs. přečiny a zločiny, *Ad Notam*, 2011, č. 4

Kawulok, J.: Vydědění – právní úprava a praxe, *Ad Notam*, 1999, č. 4

Kittel, D.: Neopominutelný dědic není dědic, *Ad Notam*, 2011, č. 2

Klein, Š.: Dědická smlouva a darování pro případ smrti, *Ad Notam*, 2013, č. 4

Kohoutek, J.: Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti, *Ad Notam*, 2015, č. 5

Knapp, V.: *Velké právní systémy. Úvod do srovnávací právní vědy*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 1996. 248 s.

- Králová, J.; Eck, L.: Dědická nezpůsobilost, *Ad Notam*, 2004, č. 2
- Křivská, M.: Privilegované závěti, *Ad Notam*, 2013, č. 5
- Lavický, P. a kol.: *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 2400 s.
- Maurer, E.: *Erben & Vererben: Alle wichtigen Regeln praxisnah im Überblick*. 1. vydání. Vídeň: MANZ Verlag. 2013, 230 s.
- Medunová, R.: Dědic, který nemá být opomenut, *Ad Notam*, 2009, č. 5
- Mikeš, J.; Muzikář, L.: *Dědické právo: praktická příručka: kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 1. vydání. Praha: Linde Praha. 2003, 333 s.
- Muzikář, L.: Dědické podíly a jejich výpočet, *Ad Notam*, 1997, č. 3
- Novobilský, V.: Svěřenské nástupnictví v řízení o pozůstalosti, *Ad Notam*, 2016, č. 6
- Pavelka, J.; Jahodová, I.: Dědické právo po rekodifikaci, *Rekodifikační novinky*, 2013, č. 9
- Pavelka, J.; Šmíd, D.: Dědická smlouva a odkaz, *Rekodifikační novinky*, 2013, č. 9
- Pěcha, F.: Závěť bez data? To bych nedoporučoval, *Ad Notam*, 2013, č. 1
- Plašil, F.: Poznámky k článku „Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu“, *Ad Notam*, 2017, č. 3
- Rouček, F.; Sedláček, J.: *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, 1. vydání, Praha: V. Linhart, 1936, 680 s.
- Sonnleitner, W.: *Erben und erben lassen: Richtig vorsorgen - rechtzeitig schenken – sicher vererben*. 1. vydání. Vídeň: Redline Wirtschaft. 2013. 344 s.
- Svoboda, J., Klička, O.: *Dědické právo v praxi*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 408 s.

Svoboda, K., Tlášková, Š., Vláčil, D., Levý, J., Hromada, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s.

Šešina, M.: Zamyšlení nad úlevami při pořizování závěti v novém občanském zákoníku, *Ad Notam*, 2009, č. 2

Šešina, M.; Bílek, P.: *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck. 2001. 536 s.

Šubrtová, J.: Důvody vydědění, *Ad Notam*, 1999, č. 5

Švestka, J.; Spáčil, J.; Škárová, M.; Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník I, II*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck. 2009. 2321 s.

Švestka, J.; Dvořák, J.; Fiala, J. a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2014, 696 s.

Říha, M.; Šolcová, P.: Povinný podíl potomka podle § 479 občanského zákoníku, *Ad Notam*, 2011, č. 2

Talandová, I.: Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 1

Talandová, I.; Talanda, A.: Vliv vydědění na potomky vyděděného, *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, č. 4

Tilsch, E.: *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní*. 1. vydání. Praha: Bursík a Kohout v Praze. 1905. 157 s.

Vlasák, M.: Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života, *Právní fórum*, 2012, č. 5

Vojtek, P.: Výběr rozhodnutí v oblasti civilněprávní, *Soudní rozhledy*, 2012, č. 11-12

Völkl, Ch.; Bardeau, A.: *Erben neu*. 1. vydání. Vídeň: MANZ Verlag, 2016, 138 s.

Wawerka, K.: Jaké dědické právo? *Ad Notam*, 2004, č. 2

Werner, K.; Gall, M.; Tschugguel, A.: *Vorsorge für den Todesfall: Testament – Schenkung – Bestattung – Verlassenschaftsverfahren*. 2. vydání. Vídeň: Linde Verlag Ges.m.b.H. 2016. 152 s.

Právní předpisy

Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, JGS Nr. 946/1811

Bundesgesetz über die eingetragene Partnerschaft, BGBl. I Nr. 135/2009

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb., kterým se mění Listina základních práv a svobod

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 37/2004 Sb., o pojistné smlouvě a o změně souvisejících zákonů (zákon o pojistné smlouvě), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů

Judikatura

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 8. 2. 2008, sp. zn. 24 Co 421/2007

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. 12. 1997, sp. zn. 24 Co 315/97

Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, sp. zn. 24 Co 35/2001

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 1995 sp. zn. 18 Co 411/94

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. 10. 1991, sp. zn. 4 Cz 55/91

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26. 7. 2003, sp. zn. 30 Cdo 889/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. 4. 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 2. 2009, sp. zn. 21 Cdo 4159/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. KSOS 31 INS
12026/2010

Internet

Zeman, M.: *Odbytné jako nová možnost vyplacení oprávněného* [online]. [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: <http://muj-pravnik.cz/odbytne-jako-nova-moznost-vyplaceni-opravneneho/>

Kvalifikační práce

Talandová, I.: *Vydědění nepominutelného dědice*. Brno, 2016. Rigorózní práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně

Ostatní prameny

Důvodová zpráva k návrhu zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, Zvláštní část

POVINNÝ DÍL V OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

ABSTRAKT

Tato rigorózní práce se zabývá povinným dílem jako právním institutem dědického práva, jenž spadá do tematického okruhu občanského práva.

Právo na povinný díl má pouze nepominutelný dědic, kterým je potomek zůstavitele, a nedědí-li, jsou jimi jeho potomci. Povinným dílem se pak rozumí určitý podíl na pozůstalosti, kterým musí být nepominutelnému dědici zanechán ničím nezatížen.

Kromě povinného dílu se práce zabývá i postavením nepominutelného dědice, protože právě jeho se právní úprava povinného dílu dotýká především. Jde o osobu, která nemá být při dědění opomenuta. Zůstavitel by mu měl zanechat mu alespoň jeho zákonem stanovený díl, tzv. povinný díl.

Ve své práci se ale zabývám i teoretickou charakteristikou základních pojmů jako dědické právo, pozůstalost, dědictví a dědické tituly (dědická smlouva, závěť, zákonná posloupnost).

Započtení na povinný díl a započtení na dědický podíl jsou tématem jedné z kapitol této rigorózní práce jako dva postupy s obdobným charakterem, nicméně v důsledku velmi odlišné. Smyslem těchto institutů je spravedlivé rozdělení majetku mezi všechny dědice.

Ohledně nepominutelných dědiců vymezují jejich okruh, podobu povinného dílu a výpočet dědických podílů ostatních dědiců. Práce se zabývá i právní ochranou nepominutelného dědice, se kterou je úzce spjata dědická nezpůsobilost.

Dalším pozoruhodným tématem práce je vydědění jako vyloučení dědice z práva na povinný díl buď zcela anebo alespoň z části. Právní úprava tak umožňuje zůstaviteli vztáhnout vydědění také na potomky vyděděného dědice, avšak rozlišuje přitom, zda vyděděný zůstavitele přežil či nikoli.

Komparace české a rakouské právní úpravy povinného dílu je zajímavá právě z hlediska podobnosti těchto dvou právních úprav. Čeští

autoři se v rakouském obecném občanském zákoníku dosti značně inspirovali, což potom vyhodnocuji v poslední kapitole této práce.

Účelem teoretické části práce je vylíčit, rozebrat, rekapitulovat, opatřit komentářem a vyobrazit právní úpravu příslušné části práva pozůstalostního se zvláštním zaměřením na povinný díl podle platného práva.

Smyslem komparace české a rakouské právní úpravy je prozkoumat, v čem se tyto dvě kryjí či různí a do jaké míry se česká právní úprava přidrželá právní úpravy svého vzoru.

KLÍČOVÁ SLOVA

Povinný díl, nepominutelný dědic, vydědění.

THE STATUTORY PORTION IN THE CIVIL CODE

ABSTRACT

This thesis deals with the Statutory Portion as a legal tenet of inheritance law, which falls within the scope of the Civil Code.

The right to a statutory portion of an estate accrues only to a statutory heir; the statutory heir is always a direct descendant of the testator or, if no direct descendant is surviving, his or her descendants. The statutory portion is defined as that part of the inheritance which must be left free of encumbrance to the statutory heir or heirs.

As well as the statutory portion, this thesis also deals with the status of the statutory heir, because it is the statutory heir who is primarily affected by the legal rules for the statutory portion. This is a person who may not be overlooked during the inheritance process; the testator is obliged leave him or her at least his legal share, the so-called statutory portion.

In my thesis I also deal with the theoretical characteristics and definitions of basic concepts such as inheritance law, estate, inheritance and inheritance titles (hereditary contract, will and the legal sequence of inheritance).

Accounting for the statutory portion and accounting for the bequeathed portion are described in the next chapter of this thesis, as two procedures with similar characteristics but with significantly different outcomes. The purpose of these procedures is to ensure a fair distribution of property between all the heirs.

Regarding statutory heirs, I define the scope of who is included, the form of their statutory portion, and the calculation of the bequeathed portions of other heirs. The thesis also deals with the legal protection of a statutory heir, with which “incompetence to inherit” is closely connected.

Another important topic of the thesis is disinheritance, defined as the removal from the statutory heir of the right to the statutory portion, either completely or at least in part. The law can allow the testator to extend this disinheritance also to the descendants of the statutory heir, but makes

a distinction as to whether the person who has been disinherited survived or did not survive the testator.

Comparison of the Czech and Austrian legal rules concerning the statutory portion is interesting because of the similarity of the two legal systems. The authors of the Czech legal framework were somewhat influenced by the Austrian General Civil Code, an aspect which I then evaluate in the last chapter of my thesis.

The purpose of the theoretical part of the thesis is to describe, analyze, recapitulate, comment on and illustrate the legal rules for the relevant part of inheritance law, with a special focus on the application of the law to the statutory portion. The purpose of the comparison between the Czech and Austrian legal regulations is to examine how these two systems align and differ, and how far the Czech legal framework has been influenced by the Austrian model.

KEY WORDS

Statutory portion, statutory heir, disinheritance.